

INSTYTUT
WSPÓLPRACY
POLSKO-
LITEWSKIEJ
IM. WACŁAWA FELCZAKA

Kedves Olvasónk,
a „Kurier WNET” speciális mellékletét tartod a kezdedben, amely a „Kurier WNET” szerkesztősége valamint a Wacław Felczak Lengyel-Magyar Együttműködés Intézete közös munkájának gyümölcse. A különszám magyar, de nem csak a nevében. Kétnyelvű, és úgy készült, hogy mind a magyar, mind a lengyel olvasó találjon magának benne valami érdekeset.

A melléklet törzsanyagát az Intézet egyik kiemelt projektje, azaz a tavalyi Krasieczny Nyári Egyetemről. A mellékletben bemutatott szövegek szükségszerűen csak ízelítőt adhatnak a találkozót sokszínűségéből és témáiból. A bemutatott vitafórumok előadóinak a nevei önmagukért beszélnek: részvételével annak idején megítizelt bennünket a Lengyel Parlament alsóházának elnöke, Marek Kuchciński, valamint a Magyar Országgyűlés elnöke, Kövér László.

A különkiadásban felidézünk néhány kiválasztott felszólalást és vitát a tavalyi Krasieczny Nyári Egyetemről. A mellékletben bemutatott szövegek szükségszerűen csak ízelítőt adhatnak a találkozót sokszínűségéből és témáiból. A bemutatott vitafórumok előadóinak a nevei önmagukért beszélnek: részvételével annak idején megítizelt bennünket a Lengyel Parlament alsóházának elnöke, Marek Kuchciński, valamint a Magyar Országgyűlés elnöke, Kövér László.

Figyelmedbe ajánljuk még az ismerkedést a többi szöveggel is, amelyek hosszabb vagy rövidebb formában a www.kurier.plus portálunkon megtalálhatók. Felelevenítünk továbbá két cikket a „Kurier WNET” korábbi számaiból is, amelyeket fontosnak és jellemzőnek tartunk a lap hasábjain olvasható publicisztikák szempontjából.

A mellékletben szereplő összes szöveg illeszkedik az idén augusztus 26-án megnyitott Krasieczny Lengyel-Magyar Vezetői Nyári Egyetem lényeges, aktuális és figyelmet érdemlő témáinak spektrumába.

Szeretettel ajánljuk hát figyelmedbe a kiadványt!

WACŁAW FELCZAK

(1916 – 1993) – lengyel történész, a közép-európai térség, a délszláv országok, és elsősorban Magyarország kimagasló szakértője, a lengyel földalatti Honi Hadsereg (AK) katonája.

A Poznańi Egyetemen tanult, ahol érdeklődése a lengyel-magyar kapcsolatok felé fordult, és diákkört alakított Magyarország Barátai néven.

A II. világháború alatt a katonai futárszolgálat egyik irányítója volt a Harmadik Birodalom és a Szovjetunió által megszállt Lengyelország illetve a lengyel emigrációs kormány között. Futárszolgálati tevékenységét 1945 után is folytatta. Stanisław Mikołajczyk miniszterelnök-helyettes kérésére például ő szervezte meg a Lengyel Néppárt (PSL) vezetőinek kijuttatását a kommunista Lengyelországból.

1948-ban – hosszas és embertelen kihallgatások után – életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. Nyolc év után helyezték szabadlábra, így 1956 októberében kezdhetett új életet – tanár lett a Jagelló Egyetem Történeti Intézetének alkalmazásában.

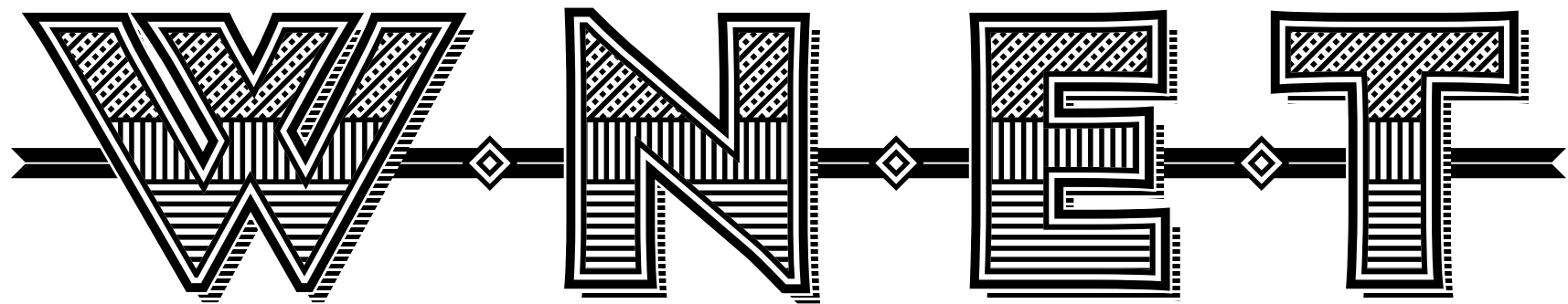
A hetvenes évek második felétől rendszeresen utazott Magyarországra, ahol fontos szerepet játszott a demokratikus ellenzék megszervezésében, amely később megbuktatta a kommunizmust Magyarországon.

Kovács István lakásán már 1979 decemberében megszervezték az első „szemináriumot” tizenvalahány résztvevővel, amelynek keretében Felczak felvázolta jövőképet, mely reményt adhatott mindkét nemzetnek.

1987 őszén Felczakot mint vendéglátó felkérték, hogy a budapesti Eötvös Kollégiumban tartson előadásokat. A közelben található Bibó István szakkollégiumban is voltak előadásai. Itt többek között Orbán Viktor, Kövér László és Áder János is hallgatták őt, akik a későbbiekben a Fidesz alapítói lettek.

NYÁR · 2019

K · U · R · I · E · R

D O D A T E K D O G A Z E T Y N I E C O D Z I E N N E J

Ki volt a legnagyobb hatással az Önök életére ifjúkorukban, tanulmányaik idején, majd későbbi pályájuk során?

Kövér László: Mindenek előtt köszönetet szeretnék mondani Kuchciński elnök úrnak és Szymanowski igazgató úrnak, amiért ma találkozhatunk Önökkel. Mindenkit szeretettel üdvözlök a magyar delegáció nevében is. Hadd mondjak köszönetet a fiatal magyar küldöttségnek is. Örömmel látom, hogy többen vagyunk, mint ahány szék van a teremben. Remélem, hogy állva is érdekes lesz majd részt venni ezen a fórumon.

Ami a kérdést illeti, csak a Jóisten tudja, mit tesz az emberrel. Az ember nem mindig láthatja, gyakran csak a végén válik világossá. Olyan utakon vezetni őt, amelyekre magunk soha nem gondoltunk volna.

Az én apám asztalos volt és szociáldemokrata aktivista a két háború között, kb. 60 km-re északra a Balatontól, egy kisvárosban, amelyet a kommunista időkben lázadó városnak tartottak. A lakosság 21 százalékban kálvinistákból állt. A 19. századtól ennek a kisebbségnek nagy befolyása volt. Később aztán olyan egyetemi csoportba kerültem, a gondviselés olyan közegbe irányított, hogy a kezdetektől fogva lehetőségem volt többet megtudni a magyar társadalom jelenlegi állapotáról, múltjáról. A kommunista időkben a hivatalos tantárgyak nem mutattak távlatokat, egyszerűen hiányzott belőlük valami. A mi szakkollégiumi kapcsolatainkat ugyanakkor nem tiltotta a hatalom, és a párt sem figyelt túlságosan, talán abban bíztak, hogy ez csak afféle, gyorsan múlt ifjonti hóbort a részünkről. Ez az időszak azonban kitöltött engem, és az egész nemzedékemet is. Persze akkoriban nem gondoltunk még a kommunista rendszer megdöntésére, az átalakulásra. A 80-as évek elején azonban biztosak voltunk abban, hogy nekünk fiatal értelmiségieknek az a kötelességünk, hogy visszatérjünk szülővárosainkba, és saját környezetünkben alkossunk elitet. Volt ebben némi arisztokratikus érzés, ugyanakkor a „saját fontosságunk” érzete is. A legmegfelelőbb pillanatban jött el hozzánk a rendszerváltás az 1985–1990-es

Konferencia Krasiecznyben Cselekedeteink kiindulópontja az ember

Beszélgetés Magyarország és Lengyelország parlamenti elnökeivel

a köszönethez a meghívásért Krasiecznyben, a jövő vezetőinek nagyszerű találkozója. A legfontosabb, hogy figyeljünk a jelekre és jelentésekre. Olyan időben, olyan helyen és olyan körülmények között vagyunk ma itt, ahol számos, általunk létrehozott, illetve külső körülmények által generált különböző szimbólum, attribútum és jelentés rakódik egymásra.

Hogy mi volt a legnagyobb befolyással a közéleti tevékenységemre? Kétségtelen, hogy, valószínűleg úgy

formában valósulhatott meg. A család egy része Przemyslben maradt, abban a reményben, hogy egyszer majd visszatérhet. Azóta is ott vagyunk. Apám a kezdetektől fogva, amikor csak lehetett a cenzúrán kívül, kényszer és ellenőrzés nélkül szervezkedni, azaz 1989 óta a Lemberg és a Keleti Határvidék Baráti Társaságának egyik megszervezője volt; később ez a név a teljes délkeleti határvidékre kiterjedt, nyitottsággal a különböző nációk és nemzetek felé, a jó együttműködés kialakításának szelle-

Balról: Beata Mazurek, a Szejm alelnöke, Marek Kuchciński, a Szejm elnöke, Kövér László, a Magyar Országgyűlés elnöke, valamint Latorczi János alelnök. Krasieczny 2018

mint a legtöbbször, az az értékrend, amely szerint később élünk, amit sajátunknak tartunk, ami formál minket és különböző döntésekhez vezet – vagyis a családi környezet. Hadd idézzek fel néhány személyes emléket. Amikor előt-

mében. És ez talán átöröklődött belém.

A többi rokonom... Az egyik nagybátyám valódi hős volt, a Határvédelmi Hadtestnél teljesített szolgálatot, utána részt vett a Varsói Felkelésben, végül Nagy-Britanniába vándorolt ki, ahol a haláláig maradt. A másik nagybátyámat fiatalkorában Németországba vitték kényszermunkára. Sikerült elszöknie, svájci táborokon keresztül az Anders-hadsereg második hadtestéig jutott. Amikor vége lett a háborúnak, kolostorba vonult.

A másik ember szolgálata valamilyen képp mindig is a családom természetének része volt. Mai nyelven szólva

Marek Kuchciński: A másik ember szolgálata valamilyen képp mindig is a családom természetének része volt. Mai nyelven szólva a közjónak óriási jelentősége volt. Ennek szellemében nevelkedtem.

a közjónak óriási jelentőséggel bírt. Ennek szellemében nevelkedtem. Az 1970-es években az úgynevezett ifúsági és a szabadságjogi körökhöz tartoztam. Nagyon érdekes közösség volt ez a Lublini Katolikus Egyetem. Akkoriban az LKE volt az egyetlen nem állami egyetem a Német Szövetségi Köztársaság keleti határaitól egészen Vlagyivosztkig, ahol ki lehetett fejteni a véleményünket. Megismerkedtem ott néhány magyarral, akik ott tanultak, bolgárokkal, nem keresztény hitű emberekkel. Mindig nyitottak voltunk a másik iránt, ugyanakkor sosem tévesztettük szem elől, hogy a számunkra leginkább érthető, legfontosabb, és

leginkább elfogadható alapokra, tehát a szabadságra és a függetlenségre támaszkodva cselekszünk. A nyolcvanas években természetes módon szerveződött az ellenzék. Ez úgymond bevésődött a történelmünkbe. A nyolcvanas években, Przemyslben, amikor előtört a hadi állapot, és már nem lehetett a Szolidaritásban legálisan működni, Ignacy Tokarczuk éreket tartotta bennünk a lelket. Nem egyszer mondta nekünk, hogy teiteink vezetője a primum non nocere legyen. Inspiráló erő volt még Roger Scruton és köre, illetve a Jagelló Alapítvány, akik arra ösztönöztek, hogy behatóan ismerjük meg a konzervativizmus és republikanizmus eszmérendszerét. Ez alakított bennünket, tehát a sokféleség, de mindig az emberi természet keresztényi felfogása alapján. Cselekedeteink kiindulópontja az ember mint érték volt. Így volt, amikor a közös cselekvésben gondolkodtunk rezsim elleni küzdelem idején, és így volt akkor is, amikor 1989 után nagy nehézségekkel, független lengyel államot építettünk.

Sokan közülünk nem értenek egyet a kerekasztal döntéseivel vagy az első, 1989. június 4-ei, részben szabad választásokkal, de mégis a függetlenséget és a szabadságot építettük, és mindig velem volt az az utóval, amit a családi otthonból elhoztam, vagyis a meggyőződés, hogy a legfontosabb az ember. Ezt szem előtt tartva kezdtünk el dolgozni, elköteleződni, az egyes emberben, állampolgárban, lengyelben, nemzetben és közösségben gondolkodva.

Maciej Szymanowski: Elnök urak, önöket főként annak a prizmáján keresztül látják, ami a parlamentjében zajlik. Azonban önök intenzív külpolitikát folytatnak, sok emberrel külföldön találkoznak, a legfontosabbakkal, akik befolyásolják hazájuk és Európa sorsát. Lengyelnek illetve magyarnak lenni segíti vagy akadályozza ezeket a kapcsolatokat? Hol van Lengyelország és Magyarország a 21. század elején az Európai Unióban? Hová tartunk? Nyugodtak legyünk, vagy viharokra kell készülnünk?

Kövér László: Mi, magyarok társaság és rokonság nélküli nép vagyunk. Mi vagyunk a legnagyobb ázsiai nemzet. Gyakran a finnugor gyökereinkről beszélnek, de mi nem értjük sem az észket, sem a finnek nyelvét. Genetikailag határozottan különbözőek vagyunk. Elég ráérezni egy magyarra és egy balti emberre.

Így könnyű megsértődni az egész világra, amiért soha nem fogadott be,

Merre tovább, Európa?

Az imitáció-vezérelt fejlesztési modell elfogadása csak tovább erősítené a az élet-színvonal-béli eltéréseket Nyugat-Európa és szegényebb Lengyelország között. Paszszíván haladnánk a német tartományok fejlődési sodrával. **Mariusz Patey** a lengyelek helyéről Európában.

2

Emlékezet és művészi mesterség

A festő a hit embere és számos vallási témájú festmény szerzője is volt, így nem meglepő, hogy az alkotásaiban az erkölcsi és vallási dimenzió rendezzi a halandóságot. **Janusz Janowski** a Jan Styka Erdélyi Körtképeiről.

3

Jó barátok – vendégek és vendéglátók

Ha összevetem a magyarokat és a lengyeleket, nincs nagy különbség. Megértjük egymást. Ha viccelődünk, ugyanazokon a dolgokon nevetünk. **Marta Dzeńska-Karpińska** Lengyelben élő magyarokkal beszélget.

4

Mire jó a katolicizmus Európának?

A katolikus egyház dühöt vált ki a balliberális csoportokból – nem kisebbit, mint a francia forradalmárokból és a bolsevik vagy sztálinista ideológiákból. **Bartosz Jastrzębski** amellel érvel, hogy Európának szüksége van a katolikus hitre.

5

Lengyelország és Magyarország. Több évszázados barátságunk története

Lengyelek és magyarok eltérő politikát folytattak, de ez nem befolyásolta a hagyományos baráti kapcsolatunkat. Fontos lapokat írtunk be Kelet-Közép-Európa történelmébe. Az együttműködésünk tart. **Jan Draus** előadása.

6

Fedezd fel Kárpátalját!

Ez egy gyönyörű vidék, tele a természet és a kultúra kincseivel, Lengyelország és Európa egyik legvonzóbb helye. Kárpátalja önkormányzata büszkélkedik a környék varázsával.

7

Dzsiháid és a Nyugat öngyilkossága

Ha valaki meg van győződve arról, hogy erkölcsileg elfajult környezetben nőtt fel az európai kultúrában, amely semmit sem csinált azon kívül, hogy legigázott és kiirtott mindenkit – akkor annak büntudata van. **Paweł Lisicki:** Miért rohan a szertebe Európa?

8-9

Képek Krasiecznyből

10

FOLYTATÁS AZ ELŐZŐ OLDALRÓL

hirdetni. Sokan vagyunk, de magunk között vagyunk itt, így őszinte lehet: a meg nem értés még a leginkább pozitív reakció volt, de sokszor a mély megvetés és a lekezelés képében találkoztunk e bánásmód drasztikusabb és barátságosabb formáival. Barátaink, akik esetleg szerettek, támogatattak minket, de 2010-től a politikánkat – először gazdasági, majd alkotmányos és migrációs kérdésekben – felülről

Marek Kuchciński: minden nemzedékben találunk példát fontos eseményekre és kiváló személyiségekre, akik számára a szabadság vagy a szolidaritás, vagyis a mi és a ti szabadságok ügye óriási jelentőséggel bír.

kezelték, mondván, nem elég rég óta vagyunk demokráciák, és időt kell nekünk adni, hogy megértsük az európai értékeket. Magyarország egyike azon kevés országoknak, amelyek már ezer éve ugyanezzel a névvel és ugyanezen a területen vannak a térképen. Nem mentünk át sehová, legfeljebb bizonyos területeket elcsatolták tőlünk... Nem most tanultunk a demokráciát. A parlamenti gobelintermünkben a törzsi vének találkozója látható, rajta pedig az, hogy a Magyar Nemzetgyűlés elődei, ezek a vezérek a 9.–10. században, még mielőtt István megszervezte volna a keresztény államot, döntöttek

az állam ügyeiről. Mindezt elmagyarázni az európai fórumokon... Szóval túrnóm kellett minden kritikát, különböző stílusokban bemutatva, míg a migráció témája olyan mértékben ki nem terebélyesedett, hogy az eliteket már saját közvéleményük kényszerítette változásokra.

Magyarnak lenni rendkívül jó érzés. Azt hiszem, lengyelnek szintúgy. A visegrádi országok egymást támogatják, nem engedünk, hogy sárba tiporjanak bennünket. Az utóbbi nyolc évben nagy dolog volt magyarnak lenni, hiszen Európa legátvolabbi szegleteiben, a kispáccon, a sarki fűszerestől kezdve mindenki nagyra tartotta Orbán Viktor politikáját. Míg magánemberként magyarnak lenni régóta jó dolog volt, addig magyar politikusként lenni csak nemrég óta lett jó. Nemrég Dél-Amerikában jártunk – Kolumbiában, Ecuadorban és Peruban. Küldöttségünk meghívást kapott egy négy parlamenti képviselő által rendezett találkozóra. A civil szervezetek körében elismeréssel és támogatással találkoztunk; a segítségünket kérték. E mélyen katolikus földrészen elkeseredett küzdelmet folytatnak a genderideológia ellen és Magyarországra szeretnének jönni, politikusaik és a civil társadalom képviselői támogatását kérik. Egy hálózatot szeretnének létrehozni a világon, amely együtt küzd, hogy a gyermekeink normális ember-ek maradjanak. Ezért folyik a küzdelem az értékeinkért, többek között a migrációs ügyekben, alkotmányunk jóváhagyásával kapcsolatban. Egyre jobb tehát magyarnak vagy lengyelnek lenni, jól érezzük magunkat Közép-Európában. Ha sikerül összetartani a Visegrádi Négyeket, és megerősíteni a

közelmúltbeli uniós költségvetési viták összefüggésében, akkor ez lehetőséget kínál egy új platform létrehozására. Ha ez sikerül, mi leszünk a jövő Európája. Ha pedig az Európai Unió is megmarad a jövőben, akkor mi a Közösség reformjának jelentős elemei lehetünk.

Marek Kuchciński: Legyünk tisztában azzal, hogy két történelmi nemzet vagyunk. Lengyelország és Magyarország Közép-Európában. Nincs még két ilyen nép, ilyen történelemmel és ilyen hagyományokkal, mint mi. Itt vannak még a csehek, de az már kicsit más kérdés. Akkor értettem meg a helyes következtetések történelméből való levonásának fontosságát, amikor a kilencvenes években elmélyedtem a történelemben velem, illetve amikor a nyolcvanas években a földalatti mozgalmakban Pobjóg-Malinowskit vagy Oskar Haleckit lehetett olvasni szamizdatban vagy Nyugatról csempézett könyvekben. Ekkor állt össze a sok megismert tény egy folyamattá előttem.

Ami a lengyel-magyar kapcsolatokat illeti, legjobban a gyakorlatban tanultam meg ezt, amikor láttam az élő együttműködést, a különböző lehetőségeket. Hogy a legutóbbi példát mondjam: néhány hónappal ezelőtt Kovács Istvántól kaptam egy dedikált könyvet, amelyben az mintegy negy-ezer lengyel önkéntes szerepel, akik a 19. század közepén átszöktek a határon a Kárpátokon keresztül a Lengyel Légiónak, hogy a magyarok oldalán harcoljanak Erdélyben és Magyarországon az idegenek ellen. Úgy tudtam, pár százan lehetnek... de hogy közel négy és félezen voltak? Mi több, ahogy csak

röviden átlapoztam ezt a könyvet, több száz főt számoltam meg, csak a szűkebb hazából, Przemysl környékéről, több tucat gimnazistát, fiatalokat. Az ilyen típusú példák mutatták meg nekem, hogy történelmi síkon mennyire kapcsolódunk egymáshoz. Bátrán fel lehet állítani azt a tézist, hogy minden nemzedékben találunk példát fontos esemé-

Kövér László elnök

nyekre és kiváló személyiségekre, akik számára a szabadság vagy a szolidaritás, vagyis a mi és a ti szabadságok ügye óriási jelentőséggel bír. Az ezredéves távlatú magyar dráma idején, amikor Magyarország 3/5-át a Trianoni Szerződés elvette a magyaroktól, és 30%-uk a határokon kívül rekedt, a magyarok képek voltak megszervezni magukat és segíteni Lengyelországot a bolszevizmus elleni harcban. Nemcsak a lőszerral, hanem akár csapatokkal is. Ha akkori szomszédaink beleegyeztek volna, a magyar csapatok harcoltak volna a Varsói Csatában. Nem így történt, de

a szolidaritás eme gesztusát nem felejtjük el. De vehetünk későbbi példákat is. Nem csak a poznańi júniusra, majd 1956 októberére gondolok, a több ezer lengyelre Przemysl és Szczecin között, akik vért adnak szolidaritási gesztusként a magyar felkelők számára. Itt van 1968 is. Bauer Sándor, Ryszard Siwiec – drámai alakok mindketten. Tuda-

tosan eldobták maguktól az életüket, ami mindannyiunk számára a legértékesebb, tiltakozásul a rezsim ellen,

Kövér László: Az elmúlt években nem volt könyvnyű a magyar parlament elnökének lenni a nyugat-európai politikusok között, és a saját, független álláspontunkat hirdetni.

AZ EURÓPAI REFORMEREK DILEMMÁI

Sokszor halljuk a médiában, hogy az európaiaknak küzdeniük kell az „európai értékekért” és „sztereidekért”. Nemrég pedig a szalonokban lehetett hallani a kelet európaiak sorsa miatt aggodalmaskodóktól az egyre vihamesebb követelést az „Unió belüli politikák harmonizációjáért” és a „szociális dömping elleni küzdelemért”.

Feltehetjük a kérdést: mit jelent mindez nekünk, lengyeleknek, mit jelent mindez hazánk számára?

Az Európai Föderáció lengyel hívei az uniós politika erősebb koherenciájával, nagyobb hatékonyságával érvelnek a keletről érkező kihívásokkal szemben.

Macron elnök viszont az integrációban és az európai hadsereg létrehozásában látja a választ nemcsak az Oroszországból és Kínából érkező, de az USA-ból jövő fenyegetésekre is. Emlékeztessük: a szövetséges USA-ból, amely 80%-ban járul hozzá a NATO költségvetéséhez, és amely maga is sikeresen segítkezett abban, hogy védje Európát a kommunizmus terjeszkedésétől.

A következő kérdés: vajon azokat a kelet-európai országokat is szeretnék-e az Európai Egyesült Államok kortárs „alapító atyái” védőernyőjük alá venni, amelyeknek, ugyan törekednek rá, de még nem sikerült bejutniuk a NATO védelmi struktúrába, vagy az EU tagjaivá válni? Ukrajnára, Grúziára és Moldovára gondolok. És mi a helyzet Törökországgal? Attól tartok, az e kérdésekre adott válaszok nem szolgáltatnak okot optimizmusra a kelet-európai társadalmak számára. Egy központilag irányított bürokratikus struktúra több időt és erőforrást igényel az új, különösen szegényebb, rosszabbul szervezett és irányított államok befogadásához. Nem világos tehát, hogy a gazdagabb Európai Föderáció be kíván-e fogadni olyan országokat, amelyek vagyonszerkezeti kétségeket képviselnek, különösen a nagy EU-államok számára.

Ne feledjük, a franciák, a hollandok, a belgák és a németek életszínvonala már akkor is kielégítő volt, amikor a Nyugat és a Kelet határa még az Elbán húzódtott. Úgy tűnik, megéltség okozhat a nyugati társadalmak életmódja, amely eltér attól, amit a Közép- és Kelet-Európa lakosságának nagy része elképzel. A fogyasztás és a gazdaság külső tulajdonságai kívánatosak ugyan, de a progresszív erkölcsi javaslatoik már kevésbé. Az európai értékeknek kell összetartaniuk Európát, csakhogy jelenleg ezek inkább Altier Spinelli és Antonio Gramsci „értékei”, nem pedig Robert Schuman és Jean Monnet. Világosan ki kell jelentenünk, hogy az ilyen „értékek” kizárják az európai projektből például a katolikusok milliőit. A Föderális Európa lengyel hívei láthatóan értik ezt a problémát, ezért is támadják a keresztény fundamentumot, amely – szerintük – egyre kevésbé

kompatibilis az „európai aggall”. A világi elitek jóvendőlése az Egyház haláláról szerencsére korai még.

A buzgó szolgálattelkük számára úgy tűnhet, hogy a bologatás és az elvárások teljesítésének stratégiája további támogatásokkal kecsegtet, és elfogadható szinten tarthatja az életszínvonalat. A föderalizmus azonban az új tagok elfogadására való nyitottság nélkül azt jelenti, hogy egy ilyen európai struktúrában Lengyelország periférikus területté válik majd. Az imitáció-vezérelt fejlesztési modell elfogadása csak tovább erősítené az életszínvonal-béli eltéréseket Nyugat-Európa és szegényebb Lengyelország között. Paszszíván haladnánk a német tartományok fejlődési sodrával. A lengyeleknek ennél nagyobb ambíciói és lehetőségei vannak.

kisebb ökoszisztémában való kontroll után terjednének el. Ezzel mint közösség, elkerüljük a rossz megoldások költségeit. Márpedig bizony senki sem mentes a hibáktól, még az uniós szakértői sem.

MI A HELYZET AZ EURÓPAI BIZTONSÁGGAL?

Az európai biztonság problémáját gyakran felvetik az EU-n belüli mély integráció hívei. A nagyhatalmi forgatókönyv megismétlésével és az Oroszország ölébe zuhanással fenyegetnek az effajta projektek megkérdőjelezése esetén.

Ha megvizsgáljuk a védelmi programok fejlettségét, illetve a nyugati társadalmaknak készségét a keleti hatá-

A jövő Európájáról szóló vita során rendszerint a következő kulcsszavak fordulnak elő: „erős Európa”, „Európa növekvő jelentősége a világban”, „az európai gazdaság hatékony kezelése”, „hatékony válaszadás a kihívásokra”.

Merre tovább, Európa?

MARIUSZ PATEY

A sakkban, ha a sötétlet játszik, vagyis a játék elején lépéshátrányunk van, minél hosszabb ideig másoljuk a világos lépéseit, annál kisebb az esélyünk a döntetlenre, nem beszélve a győzelemről. A sötét egyetlen esélye az aszimmetrikus játék és a világos hibáinak elkerülése. Az Európai Föderáció koncepciójában, ahol egyetlen, a monetáris és a külpolitikáért felelős döntéshozatali központ van, amely felülről, irányelvekkel harmonizálja az adókat és a szociálpolitikát, csökken az olyan országok, mint Lengyelország képessége az aszimmetrikus játszámához és az innovatív megoldásokhoz.

Európának, hogy versenyképes maradjon a világban, önmagának kell versenyképesebbnek lennie. Lehetővé kell tennie a Szén- és Acélközösség eredeti értékei szerint egyesített, független, szuverén nemzetállamok által elfogadott különféle megoldások kiválasztását. A fokozott verseny nem zárja ki az együttműködést.

A vezetésemlemben régóta felismerték, hogy a nagy struktúrák jobban fejlődnek egy tagolt, mint egy központilag irányított modellben. Az állam- és jogszervezés tudománya folyamatosan fejlődik. Jobb lenne, ha a jó megoldások, nem egy Európa nagyságú, hanem

rok fegyveres védelmére, szintén arra a következtetésre jutunk, hogy mind nekünk, mind pedig Európa egészének jobb lenne a NATO megerősítésére összpontosítani, mint egy olyan európai erő felépítésére várni, amely képes ellenállni például egy keleti agresszióknak. Föltehető a kérdés, miért kell gyengíteni valamit, ami működik? A válasz, vagyis hogy pénzt tudjanak keresni a kevésbé hatékony európai állami vállalatok, számomra nem megnyugtató.

Az alig leplezett vágy az USA ki-szorítására Európából szintén nyugtalanítóan ébreszt. Hiszen az első világháború után a rablóállamokat, azaz a Harmadik Birodalmat és a Szovjetuniót a versaillesi világnrend lerombolására buzdító indok éppen az USA izolacionizmusa és Európából való kivonulása volt. A NATO-formátum egyes kritikusai Franciaországból vagy Németországból egyfelől megkérdőjelelsz, a szövetség létjogosultságát a hidegháború befejezése után, kiemelve az európaiak pacifizmusát, másrészt (ezeket a hangokat különösen Franciaországból hallani) elismerik, hogy a jelenlegi, saját nukleáris arzenálján alapuló védelmi rendszer elegendő elrettentő hatással bír. Ezek az emberek megpróbálják megbüvíolni a valóságot.

valóban az Európai Föderáción belül lesz-e könnyebb a lengyeleknek a saját kulturális és anyagi fejlődésüket megvalósítani? A válasz természetesen nem egyértelmű, de érdemes végiggondolni, hogy kinek érdekei szerint fog működni ez a központi mechanizmus.

Lengyelország mindig is Európában fektült – úgy földrajzilag, mint kulturális tekintetben. Ugyanakkor az országot felosztó hatalmak birodalmi struktúrájának részeként rossz tapasztalataink voltak a ránk erőltetett megoldásokkal. A dilemma, hogy saját államunk legyen-e, vagy valami nagyobbban a rész legyünk, leginkább az öltönyvásárlás dilemmájával illusztrálható: jobb-e kész bolti öltönyt venni, amelyet névtelen munkások készítenek valahol, valamilyen szabványtervek szerint, vagy inkább el kell menni egy szabóhoz és varratni egyet? A boltban vásárolva olcsó termékünk lesz, de nem illeszkedik majd az alakunkhoz. A szabónál rendelve felelősek vagyunk a választásunkért és a kockázatokról, de esélyünk van tökéletesen illeszkedő darabra.

Ha megvizsgáljuk a nagy területi kiterjedésű, történelmileg és kulturálisan eltérő tájegységeket egyesítő államok működését, látjuk, hogy a centrumban általában a hatalom és a bürokrácia struktúrába jobban beágyazódó,

erősebb csoportok jutottak szóhoz. Bizáncban például a periférikus tartományok voltak a legszegényebbek. Ugyanez vonatkozott a Bismarck által egyesített Németországot keleti vidékeire is, akárcsak az USA-ra. Azóta, hogy a FED monopolizálta a pénzkibocsátást, a mai napig fennáll a megosztottság a szegényebb és gazdagabb államok között, amin csak az értékes ásványok felfedezése korrigált némileg (Alaska, Dakota). Ha az amerikai GDP-ből leszámítjuk a nyersanyagokból származó bevételeket, akkor szinte egyáltalán nincsenek változások a rangsorban, holott az egyes államok saját szervezük és jogrendszerük tekintetében (adószámítás, oktatás- és szociálpolitika, stb.) autonómiával, sőt, néha egyes uniós országoknál nagyobb autonómiával is rendelkeznek.

Ezért hát – szemben a föderalizmus lengyel híveivel – azt állítom, hogy a „több Brüsszel” egyáltalán nem jelenti azt, hogy például a Nord Stream 2 mellett lobbizni csakzsernek nem lesznek hatékonyabbak az „erősebb Brüsszel” esetében, mint az együttműködést az államközi szerződésekre és egyeztetésekre alapozó Európa keretei közt. Sőt, megkockázatom, hogy a túl erős Brüsszel jóval hatékonyabban törheti le az érdekvédelmi kezdeményezéseinket. Valószínűbb ugyanis, hogy az erős brüsszeli központban olyan figurák lesznek, mint Gerhard Schröder, nem pedig olyanok, akik a lengyelek érdekeit védik Európában. Én, akihez közelebb állnak a lengyel ügyek, mint az európaiak, inkább a saját nemzetállamot választom, amelynek nyilván van szüksége további reformokra, de a varsói, nem pedig a brüsszeli központból.

Lengyelország a legnagyobb gazdasági fejlődésen a területi széttagoltság korában ment keresztül. Az egyes kis területeken uralkodó hercegeknek folyamatosan erősíteniük kellett a gazdaságuk hatékonyságát. Meggyőződésem, hogy az én lengyel államom még mindig jobban megvédi az érdekeimet, mint bárki, aki ezer kilométeres távlatból tekint ránk. Nem véletlen, hogy széthullottak a nagy birodalmak, a szabadpiac, a kapitalizmus pedig megnyerte a versenyt a központi irányítású keleti blokkal szemben. A probléma valójában biztonság szavatolása volt a külső fenyegetések ellen. Ma van lengyel hadseregünk és itt a NATO, ezek a modern kihívásoknak megfelelő eszközök.

AJÁNLÁSAIM A LENGYEL POLITIKUSOK SZÁMÁRA AZ ÉP-BEN:

A latin civilizáció értékalapjaira történő hivatkozás jogának védelme a jogalkotási forrásokban
Az állami és jogi megoldások önmagukban nem elegendők. Számos tanulmány bizonyítja, hogy a koherens értékrendszer, a specifikus meta-eszmék meghatározó tényezői a társadalmak

az ellen, hogy a Varsói Szerződés hadseregei megtámadták Csehszlovákiát.

Erről kell beszélni a következő nemzedékeknek, hogy tovább építsük a szolidaritást. Véleményem szerint mi most egy olyan állam helyzetében vagyunk - Lengyelországról beszélünk - amikor számos, nyugati, illetve keleti érdek ellenére keményen i határozottan építjük egy erős állam alapjait, hogy biztosítsuk a nemzet létezését a következő nemzedékekben, bízva abban, hogy ha lesz egy rendezett országunk, erős államunk, akkor valóban bátorsággal és reménnyel gondolhatunk a jövőre. Ehhez nemcsak belső takarításra van szükségünk, hiszen az igazságszolgáltatás az igazságosság iránti lehető legtermészetesebb igényből, nem pedig sokak számára érthetetlen érdekből fakad, hanem szükségünk van garanciára, hogy jól fogunk élni a szomszédainkkal is. Nemcsak a keleti szomszédainkkal, hanem ezekkel a természetes barátokkal is, tehát az egész Közép-Európával. Közöttünk van Szlovákia és a Csehország. Akárhogyan is nézzük a történelem távlatából, ma már úgy van, hogy minden nemzetet és államot a jelenlegi határainban tiszteletben tartva, pozitív kategóriák szerint gondolunk a Visegrádi Csoportra. Tisztaban vagyunk azzal, hogy mekkora nagyvonalúságot követel déli szomszédainktól, hogy bizonyos témák felett napirendre térjenek generációról generációra, és egyenlőként kezeljék egymást. Véleményem szerint nincs jobb út. Ez a legracionálisabb út, amely az együttműködésen keresztül esélyt adhat nekünk, hogy megvédhessük magunkat azoktól a különböző nyugati és keleti rossz trendektől, és erős, más, jobb Európát építhessünk. **K**

sikerének. A tézis illusztrálására érdemes összehasonlítani Kenyát és az Egyesült Királyságot, valamint Libériát és az Egyesült Államokat.

Ezek az afrikai országok jogi-szervezeti megoldásokat fogadtak el, ám úgy látszik, a nyugati vagy ázsiai civilizáció társadalmában melyen gyökerező értékalapok nélkül melyek társadalmi, bizalmi tőkét építeni, kockázatokat és tranzakciós költségeket csökkenteni. Nálunk Lengyelországban még mindig megvannak a latin civilizáció élő értékei, sőt, sok ateista és agnosztikus elismeri, hogy ezekről gondoskodni is kell.

Az Európai Unió kelet-európai és török bővítési folyamatának támogatása, valamint a szabadkereskedelmi megállapodás támogatása az USA-val.

A kelet-európai országok törekvéseinek támogatása valószínűleg nem igényel kommentárt. A piacát megnyitó Törökország vonzó terület lehet a gazdasági terjeszkedésünkhez, amely a jelenlegi török vezetés asszertív politikájával birközik. A török állampolgárok jövedelme hasonló a lengyelekéhez, így kicsi az esélye az ellenőrizetlen munkaerő-migrációnak onnan. Nyugat-Európa így is befogadja a török munkavállalókat a sok évvel ezelőtti szabályok szerint. USA számunkra egyben érdekes és még nem felfedezett gazdasági partner is, hatalmas, igaz, konkurens piac.

Törekvés az uniós integrációs folyamatának visszafordítására, és a decentralizáció felé történő pályaváltásra, szabad piac a közös gazdasági térségen belül, valamint a NATO megerősítése.

Az államközi viszonyokban és gazdasági kapcsolatokban népszerűsítő a win-win elv.

Törekvés annak érdekében, hogy Lengyelországnak szánt európai alapok rugalmasabb formátumban kerüljenek átadásra.

Számos forrás erőforrást csak azért megy pocskéba, mert egy dinamikus, változó gazdasági környezetben, gyorsan változó technológiák mellett, a hosszú távú tervezés elveszíti az értelmét (pl. az informatikai technológiák).

ÖSSZEGZÉS

Meggyőződésem, hogy az előre látható jövőben a prosperitást és a kitörési lehetőséget abból a fejlődési sodródásból, amely a nyugat-európai gazdaságok utolérését jelenleg távolítja tőlünk, kizárólag egy önkéntes megállapodások révén létrehozott, az állami, jogi és nemzeti modelljeink kialakításában nagyobb szabadságot biztosító transzatlanti tér adhatja meg nekünk, a NATO védelmi formájával együttesen garantálva a befektetések, árukereskedelem és szolgáltatások szabadságát. **K**

DR. MARIUSZ PATEY, AZ R. RYBARKSI INTÉZET IGAZGATÓJA

Enek a valóban gigászi detektív-munkának jelentős részét sok művészettörténész már sikeresen megvalósította, nekünk tehát a megszerzett történelmi ismeretek összefoglalása marad, valamint - ami e körülmények között talán fontosabb is - a kísérlet arra, hogy ezt a tizenkilencedik századra oly jellemző festői alkotást formailag elemezzük.

A nagy diorámák festése egyfajta művészi divat volt a 19. században, akárcsak az az illuzionisztikus barokk mennyezetszobrok, a 17. századi *trompe l'œil* konvenció, vagy a 3D-technológiás filmek manapság. A 19. század második felében az ilyen típusú körképek kiállításának piacán közel 30 műhely működött, 1830-ban csak Párizsban egyidejűleg 11 körképet állítottak ki. A körképek kiállítási divatja kitermelt egy speciális, rotunda alakú épületípust, ezzel kialakítva a vásznak standard méretét: a magasság 15 méter, hossz/szélesség 120 méter. Számos felkapott festő vállalt ilyen kihívásokat, elsősorban a staffázssal tarkított tájkép konvenciójában megfestett, rendkívül összetett, kifejező többalakos kompozíciókkal.

E típusnak a lengyel művészettörténetben legismertebb megvalósult példája a Wojciech Koskák (1856-1942) és Jan Styka (valamint további hét, segítőként dolgozó lengyel festő: Ludwik Boller, Tadeusz Popiel, Zygmunt Rozwadowski, Teodor Arentowicz, Włodzimierz Tetmajer, Wincenty Wodzinowski és Michał Sozański) műve, a „Raclawicei Körkép” (15×114 m), amely a Wrocław Nemzeti Múzeum külön épületében látható. Az „Erdélyi Körkép” a méreteiben (15×120 m) és művészi színvonalában impozáns, hasonlóan lenyűgöző vállalkozás, ezért is sajnálatos, hogy Jan Styka döntésével a mű megszünt teljes egészében létezni, és csak több különálló töredékben maradt fenn, néha művészileg átszerkesztve, adaptálva a különálló festmény szerepéhez.

Mielőtt a magyar ügyfelek megrendelték volna az alkotást Jan Stykánál, sokezer magyar közönséggel együtt csodálhatták meg a „Raclawicei Körképet” 1896 és 1897 fordulóján a Városliget rotundájában. Itt született az ötlet, hogy hasonló látványossággal ünnepeljék meg az 1848-49-es forradalom és szabadságharc hősi harcait. Megállapodtak abban, hogy a körkép témája a Nagyszabonán (ma Sibiu, Románia), Bem József lengyel tábornok parancsnoksága alatt megnyert csata lesz, és 1896-ban Jan Styka hivatalosan is elfogadta a megrendelést. Három magyar festőművészt hívott meg a csapatába, Vágó Pált, Spányi Bélát és ideiglenesen Margitay Tihamért, a lengyel festők közül pedig két olyat, akik munkatársai voltak még a „Raclawicei Körkép” megvalósításánál: Zygmunt Rozwadowskit, lovak és csatajelentek nagyszerű szakértőjét, és Tadeusz Popielt, ezen felül Michał Wywiórskit, továbbá egy német festőt Leopold Schöncchent, aki az égbolt nagy területeire specializálódott. A körkép kivitelezését 1897. április 20-án kezdték el a lemergi rotundában, igazán örült ütemben: az első nézők, Lemberg lakói már öt hónap múltán megcsodálhatták az eredményt. A „Bem Erdélyben” címmel ellátott körkép 1898 márciusában került ünnepélyes leleplezésre Budapesten a Városligetben, a forradalom és szabadságharc kitérésének 50. évfordulóján. Annak ellenére, hogy a körkép több jelentős magyar városba ellátogatott, a sajtó és a nézők pedig valósággal el voltak ragadtatva a műtől, ráadásul kinyomtatatták és értékesítették a festmény két fő hősét, Bem Józsefet és Petőfi Sándort ábrázoló 2000 különleges reprodukciót, valamint egy, a körkép leírását és részletes fényképezési dokumentációját tartalmazó kis albumot is, mégsem sikerült a szervezőknek, és mindenekelőtt a festőt is kielégítő pénzt összegyűjteni. A családott Jan Styka átvette a festményt, és 1900-ban Galiciába vitte. A nézők utólagára a varosói Karowa utcai rotundában csodálhatták meg a „Bem Erdélyben” című festményt, közismert nevén „Erdélyi Körképet”. A kinematográf dinamikus betörésével a tömegkultúra területére véget ért a látványos festői körképek korszaka, és ezzel együtt az „Erdélyi Körkép”, mint nagy formátumú mű léte is.

Jan Styka sok kisebb képre vágta fel a festményt, különálló csata- vagy tájmotívumokként komponálva az egész mű darabjait, az önálló festményként történő értékesítésük céljából. Éppen ebben a formában gyűjtik őket napjainkig szorgalmasan és szenvedélyesen a Tarnóvi Regionális Múzeum szakemberei, miáltal ezen intézmény

az „Erdélyi körkép” sajátos otthona lett. A múlt század végén bukkantak a festmény részleteire két varsói múzeumban, illetve Krosno és Łęczycza múzeumaiban. 2012 végéig összesen 36 festményt azonosítottak, gyakran csak a háború előtti reprodukciók és az árveréses katalógusokhoz készült fényképek alapján. Csak néhányat illetően ismert a pontos helyük és a tulajdonosok személyes adatai. A kutatás folyamatban van, minden újabb sikerrel a festmény eredeti részleteinek élvezete által, az egész azonban lehetetlen az eredetihez hasonló formában reprodukálni. Nem marad más számunkra, minthogy a körkép magyarországi népszerűsítéséhez készült, a teljes kép formájának felbecsülhetetlen értékű dokumentumait jelentő fekete-fehér fényképek látványának örvendezünk. Általuk elképzelhetjük a festmény látványos kifejezőerejét, elemezhetjük a csata művészi kompozíciós szerkesztését is.

Mivel az összes ilyen alkotást jelentősen korlátozza egyfelől a szokatlan, nagyon hosszú forma, másfelől pedig a lehető legtöbb fontos esemény egyidejű, sík felületen történő bemutatásának szükségessége, ki vannak téve a történelmi pontatlanságoknak és a narratív szabadságnak. Nem volt ez másképp az „Erdélyi Körképpel” sem. Annak ellenére tehát, hogy Styka kiválóan ismerte a harctér földrajzát és a csata egyes szakaszainak időrendjét (sok időt töltött területelmélettel és dokumentumok vizsgálatával), a képen feltűnnek a történelmi tényeknek alakok és jelenetek is. Így tehát Bem József mellett a másik főhős a budapesti ifjúság ideológiai vezetője, az akkori idők legendája, és egyben költő Petőfi Sándor, aki a vadságban nem is vett részt ebben a csatában, akárcsak a Franciszek Loš gróf vezette lengyel ulánusok sem. Edward Dzwonkowski őrnagy szintén nem volt a 27. Honvéd Zászlóalj parancsnoka az osztrák sereg elleni támadásnál. Ez csak néhány, a *licentia poetica* jogán a nagyszabonai csata leírásához hozzátett fantasztikus elemek közül, amelyek által a művész fokozta az események dramaturgiáját és a művészi kifejezés erejét.

Nyilvánvaló elemzési gondot jelent a teljes mű kromatikus rétege. Az „Erdélyi Körkép” kromatikus vizsgálatát csak a talált töredékek, valamint a két színes, Bem és Petőfi alakját ábrázoló reprodukció, illetve a festő által elfogadott naturalista konvenció alapján lehet bizonyos fokig elvégezni. A jelzett elemek illetve a fekete-fehérben megőrzött teljes reprodukciónak köszönhetően a fény-árnyék hatás és az árnyalatjáték használatának elemzése arra enged következtetni, hogy a festő, hasonlóan a „Raclawicei Körképhez”, élesen tavaszi fényt alkalmazott. Ennyit biztosan megállapíthatunk. A panoráma két fő alakját, azaz Bem József tábornokot és Petőfi Sándort ábrázoló, Magyarországon megőrzött színes reprodukciók ugyanis hűvösebb tónusokról tanúskodnak, mint a kép megmaradt töredékei. Tudjuk, hogy Jan Styka festészetileg átdolgozta őket annak érdekében, hogy önmagában művészi minőséget jelentsenek, és növekedjen a kereskedelmi értékük is. Ilyen helyzetben egyrészt feltételezhetjük, hogy a darabok kromatikája nincs teljes összhangban a képen használt domináns kromatikával, másrészt azonban kétségekkel fordulunk a megmaradt reprodukciók kromatikus jellemzői felé, különösen, hogy a létrehozásuk ideje a megfelelő technológiák fejlődésének korai szakaszára esett. Akárhogy is, a kép kromatikáját a tavaszi olvadás idejéhez igazították. Hogy Adam Bartosz megjegyzi a körképről szóló írásában: „Nagyszerűen adták vissza egy márciusi, napsütéses délután auráját. Ha emlékszik az ember azokra a képrészletekre, amelyeken a távolban a Déli-Kárpátok szelíd dombjai aranylanak a lenyugvó nap fényében, akkor manapság ugyanebben az évszakban Nagyszabont északról elkerülő főúton elhaladva pontosan ugyanazokat a színeket láthatja az ember az erdélyi égbolt vásznára festve.” Észrevehetjük még, hogy az árnyalatjáték, amelyet objektív módon értékelhetünk a megőrzött fekete-fehér reprodukció alapján, kiemeli az előadás fő narratív elemeit. Ezért ragyog fehéren az üttöltés sötét árnyékával ellentétben az egyenes és hosszú vonalú országot, amelyen Bem József tábornokot és a vezérkarját ábrázolták, és emiatt osztja a kompozíciót a megfagyott és hófödte folyó az összkép szempontjából két narratív és szimbolikus zónára, kiemelve a köhíd,

mint fontos ikonográfiai elem motívumát. A csatajelenetben az ágyútűlések számos és szétszórt fehér felhői teszik lehetővé, hogy a festő szemléletesen ábrázolja az egyes hadi alakulatokat és az ütközet dinamikáját. További árnyalati elemet képeznek a fehér felhők, az itt-ott olvadozó hó fehérségével együtt kiegészítve a festői vízió szerkezetét, biztosítva ugyanakkor plaszticitást, a naturalista jelleget és a kifejezőerejét.

A lemergi festő, Jan Styka (1858–1925) meglehetősen elfeledett „Erdélyi Körkép” c. munkája, és annak története a művészet történetének azon fejezeteihez kapcsolódnak, amelyek a kép formális elemzése helyett, kényszerűségből gyakran inkább a detektív munkáját igénylik az egyben már nem létező mű darabjai és személyes, történelmi nyomaik nyomában.

Emlékezet és művészi mesterség

Jan Styka „Erdélyi Körképe”

JANOWSKI JANUSZ S.

Akifejezőerő, mint minden műalkotás elsődleges aspektusa, változatlanul a formai (és persze kromatikus) struktúra és a tartalom (narratíva) közti feszültség kivétele voltán alapul, ugyanakkor a

vonulatain keresztül – ezek rendkívül festői és lehetővé teszik a kompozíció kiterjesztését a vízszintes vonalak mentén, ezzel kiszélesítve az ábrázolt jelenet térbeliségét a staffázs segítségével is. Az „Erdélyi Körkép” mégis e

történelmi jelenetek különleges megoldásokat igényelnek e téren, és bizonyos korlátokkal is rendelkeznek, amelyekről már esett szó korábban. A fentiekben ismertetett okok miatt a kromatikus réteg elemzését zárójelbe téve, immár a formális eszközök használatának elemzésére összpontosíthatunk, amit legjobban a Jan Styka és a Wojciech Koskák csoportja által festett „Raclawicei Körképpel” történő összehasonlításban követhetünk végig. A két művet ugyanis

tekintetben kevésbé tagoltabbnak és kiépítettnek tűnik, mindenekelőtt az ábrázolás domináns kompozíciós eleme vagyis a Medgyesről Nagyszabonig vezető országot töltése miatt, amelyen Bem József tábornok és a vezérkarja áll. A kép felén át húzódó országot jelöli ki a fő vízszintes kompozíciós sávot, ezáltal nem csak annak a szóban forgó rész dinamikáját, hanem a teljes kompozíciót meghatározza. Az országot egyik oldalán halad a horizonton

eltűnő katonai ellátás hosszú szekérsora a magyar hős, Petőfi Sándor szuggesztív alakjával, aki egy szürke ló nyergében integet a közeledő, híres 11. zászlóalj felé. Az út másik végét egy köhíd zárja, amelyért a heves harc folyik. Szemben ezzel a statikus kompozíciós megoldással, a „Raclawicei Körkép” felépítése a több kompozíciós átló felhasználásának köszönhetően narratív szempontból dinamikusabb és egyidejűleg változatosabb, annál is inkább, mert Styka az országot teljes hosszán, vagyis az egész körkép ábrázolásának felénél további statikus narratív és ikonográfiai elemeket alkalmazott. Először is, ott vannak hosszú, a messzi látóhatárig nyúló sorban a hadseregnek szánt löszereket és egyéb harci felszerelésekkel megrakott festői ökrös szekerek, amelyek mintha csak a harc kimenetelére várnának. Az előtérben látható szekerek mellett a festő lovas huszárokat és a fogságba ejtett dragonyosokat, muszkákat és oláhoikat őrző katonák csoportját helyezi el, a katonai ellátmányozás színes menetének hátterében pedig a muzsikák cigánybandát és a rendet őrző huszárokat. A festmény e részének kompozíciós dinamikájának hiányát növeli Bem József tábornok lovas vezérkarának statikus ábrázolási módja, valamint a távol a vezérkar előtt, de a hídon támadó szekelyek mögött is messze álló dobosok csoportja is.

Ahíd alkotja az ábrázolás két zónára történő felosztásának kompozíciós tengelyét, melyet elválaszt a korábban már említett árnyalatjáték is, a megfagyott és havas folyó területének éles kompozíciós választóvonalával. A folyó jelöli ki a fentiekben leírt statikus részt, amely a harc színteréhez közeledő 11. zászlóalj és Petőfi Sándor alakja, valamint a köhíd előtt álló nagy kereszt között terül el, illetve a másik, dinamikus és harci részt, amely az ütközet különböző szakaszait és részleteit mutatja be. Arról az oldalról, ahová Bem József tábornok, valamint a vezérkara és a dobosok csoportja irányítja a tekintetet, a látvány dinamikájának határát egy útszerű kereszt jelöli ki. A másik oldalról el határt négy magas, felülről a képképpel, alulról a meredek part hangsúlyos árnyával határolt fa (talán nyárfa) írja le, amelyek mögött a festő a VIII. Ferdinánd Koburg herceg huszárezred, és a X., III. Frigyes Vilmos porosz királyról elnevezett huszárezred nagy rohamának kezdetét ábrázolja.

A statikus és dinamikus zónára való felosztás nem található meg ennyire határozottan és élesen a „Raclawicei Körképen”, amelyen a háborús összecsapás mindent átíró dinamikáját az olyan alapvető strukturális-ikonográfiai elemek elzárólyozzák, mint a vízszintesen orientált dombos terep rajza, és a fák függőleges vonalai – általuk nyeri el a „Raclawice” a csata bemutatásához szükséges kifejezőerőt. Az „Erdélyi Körkép” viszont a nagyszabonai – bár kissé tolatkodó – harci dinamika árán teljesen egyértelművé válik narrációs szempontból. Itt a néző megfigyelheti egyrészt a háborús összecsapás mögötti nyugodt katonai hátteret, amely kiegyensúlyozza a hadsereg erejét a csatában, mindenekelőtt pedig a kompozíció szempontjából magasan, akár talapzatán fekvő országoton lefestett győztes parancsnok és vezérkarát, valamint a magyar hőst is, köszöntő és egyben a diadaltól örömteli testtartásban. Másrészt megcsodálhatja a látékép történelmi harci ütközet szakaszait, figyelemmel kísérheti az alakulatok mozgását, a heves harcokat, a hirtelen rohamokat és a harci káoszt, de a támadásra készülő, sietve a csatátérre érkező seregeket és csapatokat is.

A körkép bemutatott strukturális kontrasztjait és narratív felosztást megerősítő, ugyanakkor, ami nagyon fontos, az egész egy lélektani rétegbe integráló formai és szerkezeti eljárás volt a különböző nagyságrendek használata a bemutatott alakcsoportoknál. A statikus csoportot, Bem József tábornok központi alakjával, egyfajta szoborként megdermedve, a néző közelebről és közvetlenebbül nézi, mivel egyfajta lapos területre van elhelyezve, amelyen a magyar hadsereg katonái és tábora állnak, a vezérkar fő csoportját a vezetőjükkel együtt pedig az országot töltése által kiemelve látja. Ennek a eljárásnak köszönhetően a nézőt is eléri tér eme zónájából áradó nyugalom és egyensúly, amelyek a nagy történelmi győzelem emléke feletti elmélkedésre ösztönöznek. Ezzel szemben az egymással harcoló katonai alakulatok csoportjainak alakjait a néző nagyobb

távolságból figyeli, így biztonságosan érezheti magát és felveheti a passzív megfigyelő szerepét, amint taktikai-jag elemzi a fontos nemzeti győzelem bemutatott látványát.

Akövetkező érdekes megoldás, amelyet Jan Styka használt, az emulációs stratégia alkalmazása volt. Igaz, erudíciós betoldás révén, mégis hibátlanul. A lényeg itt a két ellentétes partot összekötő, alul árkádok kialakítású köhíd határozott beillesztése az ikonográfiai struktúrába, ezért vívják a teljes csatában a legdázabb harcot, s így ez válik a csatátér középpontjává. Ez a látólag ártatlan képi elem egy rendkívül szuggesztív utalás a műfaj ábrázolásainak legendás, viszonyítási pontot jelentő Tiziano-képre, a „Cadorei csatára” (Tiziano Pieve di Cadore-ban született, Dolomitokban, Északkelet-Olaszországban), amely 1577-ben, egy évvel a festő halála után egy tűzvészben elpusztult ugyan, de a mester vázlatából és különböző időszakokban készült grafikákról, másolatokról, illetve mindenekelőtt Rubens csodálatos mesterművéről, a Tiziano (érdekes módon épp Rubens születésének évében légeett) szeniális művéről mintázott „Amazonok csatájáról” ismert.

Ez a klasszikus művészeti stratégia, az úgynevezett emuláció, amely egy másik munkára való tudatos utalást jelent ikonográfiai elemek vagy rendszerek átvétele útján, és amely egyáltalán magán viseli a művészi rivalizálás hagyományos jellegét is, tette lehetővé a lengyel festő számára, hogy az „Erdélyi Körképet”, a híres csatákat bemutató nagy latin hagyomány perspektívájában elhelyezhesse. Azáltal pedig, hogy különleges művészi rangot nyerve csatlakozott a latin festészeti hagyományokhoz az ikonográfiai szerkezet tekintetében, a nagyszabonai harc nagy történelmi és nemzeti jelentősége mely latin erkölcsi és civilizációs ethosszal is gazdagodott. Ezt a távlatot szemlélteti az út melletti nagy kereszt, a kereszt-re feszített Krisztus alakjával, amely a hiedert az orosz gyalogos katonák ellen a kaszkákkal és fokkal fellegyvezett, elszántan harcoló szekelyek fölé tornyosul.

Az erkölcsi, azaz vallási és szellemi szempontok tehát feszülkerekednek az anyagi és történelmi dimenzió, hasonlóan a „Raclawicei Körképhez”, amelyen kaszkákkal fellegyvezett lengyel parasztok a Czestochowai Miasszonyunk zászlaja alatt és mintegy az út melletti nagy kereszt mellett, ahol a nők, az öregek és a gyerekek imádkoznak, indulnak harcba Tadeusz Kosciuszko tábornok parancsnoksága alatt megvédeni a hazájukat, amelyet egy fehérre meszelt nádtetős parasztkunyhó jelképez, előtte az ajtónál fekvő férfi halálát gyászoló nővel, és a kunyhó mellett álló nagy, régi tölgyfával. A keresztényi ethosz regényi Jan Styka számára a történelmi és allegorikus alkotásainak tengelyét jelentette (pl. „Polonia”), hiszen a festő a hit embeire és számos vallási témájú festmény szerzője is volt, így nem meglepő, hogy az alkotásaiban, így az éppen tárgyalt, „Erdélyi Körkép” című látványos munkában is, az erkölcsi és vallási dimenzió maga alá rendeli a világi dimenziót.

Ez a mély begyökereztség a keresztény, katolikus vallási és spirituális dimenzióban, valamint a fentiekben tárgyalt ikonográfiai és formai stratégiai nemcsak Jan Styka szakmai felkészültségét és tehetségét, hanem művészi és személyes érettségét is bizonyítja. Az ikonográfiai, valamint narratív és formális konstrukciók mesterei alkalmazásának jelei. Ezt a mesteri tudást, amely sokkal fontosabb a kézügyességénél, általában elismerik a festményeit illetően, de ugyanakkor nagyon felszínesen értékelik. Általában erre szűkül nemcsak a fent tárgyalt látványos mű, hanem Jan Styka teljes alkotómunkájának értékelése is. Ez minden bizonyosan a sekély vizekre vezet a festő munkásságának elemzését, triviális egyszerűsége és ezáltal lassú elfeledésre ítélté Jan Styka alkotásainak művészi jelentőségét.

Örvendeni kell tehát a buzgó kutatásnak „Erdélyi Körkép” töredékei után, és annak, hogy újjáéledt az érdeklődés eme látványos vállalkozás iránt, csakúgy mint a latin hagyomány teljes felszólalás kapcsolatban, annak 19. századi elragadtatásával a fontos történelmi események látványos, naturalista ábrázolása felé. **■**

DR JANUSZ JANOWSKI – A SZERZŐ MŰVÉSZETTÖRTÉNETÉNEK, FESTŐ, JAZZ-ZENÉS, A LENGYEL KÉPZŐMŰVÉSZ-SZÖVETSÉG ELNÖKE.

A magyarok is jól ismerik ezt a, valószínűleg szerint a XVIII. században keletkezett, majd száz évvel később elterjedt mondást, mely találoan visszaadja azt a több évszázados különleges és Európában egyedi kapcsolatot a két nemzet között. A lengyel és a magyarok történelmi tudatában élénken élnek a de facto kizárólag jó emlékek és kölcsönösen némileg idealizált képünk van a egymásról. A közös történelem árnyékos oldala, mint például Jagelló Kázmér herceg sikertelen hadjárata a magyar koronáért 1471-ben vagy II. Rákóczi György lengyelországi hadjárata, aki 1657-ben az ország felosztásával fenyegetőzött, a feledés homályába merült. Emlékezzünk azonban arra, hogy a magyaroknak köszönhetően, nekünk, lengyeleknek van Szent Kingánk, Szent Hedvigünk és Báthory Istvánunk, a magyaroknak pedig nekünk köszönhetően van II. Ulászló királyuk, II. Lajosuk valamint Bem József tábornokuk. Nemzedékeken át figyelmen kívül hagyjuk azt, ami elválaszt bennünket és arra összpontosítunk, ami összeköt minket, kölcsönös rokonszenvet érezve egymás iránt.

NEHÉZ NYELV

Lengyelországban elég nagy létszám-ban élnek magyarok, habár nincs erről pontos statisztikai adat. Lényegében két nagy csoportra oszlanak, azokra, akik rövid ideig vendégeskednek itt, mint például a pár évre szóló szerződéseikkel ideutazó nemzetközi cégek munkatársai, valamint azokra, akik családi okokból hosszabb távra, nemegyszer az egész hátralévő életükre kötelezik el magukat az országunk mellett.

Hogya más európai országba kellett volna kerülnöm, akkor örülök, hogy ide kerültem - állítja határozottan Tímea Balajcza, pontosabban Balajcza Tímea, mivel Magyarországon a bemutatkozáskor előbb hangzik el a vezetéknev, s utána a keresztnév. Tímea Budapesten született. A gimnáziumot Párizsban végezte, ahol az édesanyja öt évig dolgozott egy magyar monopólius cég képviselőjeként. 1986-ban tértek vissza Magyarországra, amikor már érezhetőek voltak a későbbi változások előjelei, de Magyarországra még sokáig nem emlékezett arra a világra, amelyet franciaországi tartózkodásuk során megismertek. Tímeát vonzotta a Nyugat. Egyetemi tanulmányai során élt a lehetőséggel és Erasmus ösztöndíj keretében egy évre Rotterdami került.

Senki sem bulizott, csak a lengyelek és a magyarok. A lengyel fiúk szerveztek egy bulit és mi - magyar lányok - mentünk el rá. Nem érkeztek meg sem a szemben lakó csehek, sem a szlovákok, ukránok vagy románok - emlékezik vissza Tímea. Ott, a buliban, ismerkedett meg férjével, Roberttel,

Tanczos István

akkor a varsói SGH hallgatójával.

Tanczos István a leendő feleségét, Dorotát szintén egy mulatság alkalmával ismerte meg, pontosan egy diszkóban a lengyel tengerparton, ahová az egyetemi évfolyamtársa - az egyetlen lengyel a csoportban - hívta meg őt és a haverjait. Ez 1987-ben történt. István származása szerint magyar, de sosem élt Magyarországon. Csehországból született és amikor hatéves volt, szüleivel együtt Szlovákiába költözött az édesapja származási helyére. Magyar általános iskolát és szlovák gimnáziumot végzett. Ezután fogorvosnak tanult Pozsonyban.

Dorotával 1992-ben házasodtak össze. - Úgy alakult, hogy csütörtökön volt a diplomaosztóm, szombaton pedig az esküvőm. Szlovákiában volt a polgári esküvőm és 100 fős lakodalomunk, majd egy hónappal később volt az egyházi esküvőnk Lengyelországban egy következő, szintén 100 fős, lakodalommal - emlékezik vissza István. Három gyermekük van: Mateusz (26 éves), Weronika (22 éves) és Michał (16 éves). Weronika lépett egyedül az apja nyomdokaiba, dentálhigiéniai tanár.

Kovács Judit, Kerkay Péter és Sinkai Markus egy nagy, nemzetközi cégnél dolgoznak, melynek a közép-európai országokért felelős központja

Varsóban található. Judit 2017 januárjában került Varsóba. Azért költözött ide, hogy fejlessze és bővítse a szakmai tudását. Meglepte őt, hogy milyen nehéz a lengyel nyelv. Azt gondolta, hogy Varsóban lakva felszed némi nyelvtudást és hogy könnyebb lesz megértenie az embereket és a kultúrát, de sajnos az ő magyar fülének a lengyel legyőzhetetlen akadálynak bizonyult és a mindennapi életben az angolt használja.

Ezzel szemben Kerkay Pétert lenyűgözte a lengyel nyelv. Hazánkban való tartózkodásának kezdetétől, azaz 2016 novemberétől tanulja a nyelvet. Először egyedül, a Duolingo alkalmazását használta az okostelefonján. 2018 februárjától rendszeresen nyelvtanórákat vesz, aminek köszönhetően el is kezdett lengyelül beszélni. - Úgy vélem, hogyha egy másik országba látogat, a vendéglátóknak jól fog esni, ha képes vagy legalább köszönni nekik, megköszönni valamit vagy akár egy sört rendelni az ő nyelvükön - majd hozzáteszi: - Szeretem a lengyel nyelvet. Érdekes, tele van kivételekkel és két év nyelvtanulás után továbbra is élvezetes számomra. Pétert érdekli a lengyel történelem és kultúra is. Nagy erőfeszítést tett annak érdekében, hogy Varsóba költözése után megismerje és megértse a várost: - Azt gondolom, hogy ez a két dolog - a nyelv és a történelem megismerése segítette beilleszkedni. Varsó az első pillanattól tetszett nekem, ez egy zöld város, tele történelmi emlékekkel.

Sinkai Markus 2017 februárjában kezdett Lengyelországban dolgozni és nehezen viselte az első szembesülést a fagyos lengyel téellel, de idővel hozzászokott az éghajlatunkhoz. A munkahelyén angolul beszél. - Mire hazaérek a munkából, annyira fáradt vagyok, hogy egyszerűen már nincs eröm lengyelül tanulni. Amikor szükségem van rá, jegyzetek és Google Fordítót használok, hogy megtudjam, mit jelent az adott felirat, pl. *wyjście bezpieczeństwa*=véskijárat. - nevet - Ennek köszönhetően sok különböző szót ismerek és amikor az emberek beszélgetnek, képesek vagyok megérteni, hogy miről van szó.

Balajcza Tímea 23 évesen költözött Lengyelországba, nem egészen egy évvel azután, hogy megismerkedett Roberttel. Máiig jól emlékszik az első Lengyelországban töltött zóról télre, amikor a hőmérséklet akár mínusz húsz fokig is süllyedt. 1996-ban összeházasodtak. Nem volt ez kalandok nélküli történet. Tímea akkor még nem beszélt lengyelül, Roberttel angol nyelven kommunikáltak. A polgári esküvőre Lengyelországban került sor. A nagykövetség küldött egy tolmácsot, aki olyan siralmasan beszélt magyarul, hogy Tímea nem értette őt. - Az esküvő után azt mondtam a férjemnek, hogy igent mondtam, csak nem tudom, mire. - Ezután Magyarországon volt az egyházi esküvőjük. Egy olyan pap celebrálta az esküvőt, akinek angolul kellett volna tartania a szertartást. - Még az is lehet, hogy tudott angolul, de elfelejtkezett róla, hogy angolul kéne beszélnie és az egész esküvő magyarul zajlott. Robert közben ezt sutogta nekem: *I don't understand*. Majd azt mondta, hogy nem tudja, hogy az esküvőnk egyáltalán érvényes-e, mivel én semmit sem értem lengyelül, ő pedig magyarul - nevet Tímea.

Egyből úgy döntöttek, hogy Lengyelországban fognak élni. Az volt a döntő érv, hogy Robertnek már volt itt munkája. Tímea korábban Franciaországban és Hollandiában is élt, így a Lengyelországba való költözés nem okozott számára gondot. A nyelv sem rettentette el, tudta, hogy előbb vagy utóbb meg fogja tanulni. Franciaországban élve felfedezte, hogy igen nagy tehetsége van a nyelvtanuláshoz. Ma a lengyelben kívül angolul, franciául, németül, spanyolul és norvégul beszél. De mielőtt megtanulta volna új hazájának a nyelvét, akadt némi gondja a munkavállalás kapcsán. 1996-ban nyílt rá lehetősége, amikor az Auchan egy új üzletet nyitott Piasecznóban. Mint minden vezető beosztásban dolgozó személynek (Tímea közgazdász), egy gyakornoki évet kellett töltenie az üzletben, a polcok között. Az első munkanapján szótárral a kezében odaállt a három munkatársnője elé a pohárosztályról. Ő nem beszélt lengyelül, ők pedig kizárólag lengyelül beszéltek. Mind a négyen meg voltak kicsit szep-penve. De gyorsan elcsajátította egy más után a szavakat és rövid idő alatt egy új nyelvet tanult meg. Oly módon, ahogyan szereti - élesen, dolgozva és emberekkal beszélgetve. - Emlékszem, hogy amikor már tudtam lengyelül, nagy élmény volt számomra, amikor a vasútállomáson megérttem egy...

Ki nem ismeri Lengyelországban legalább az első felét az alábbi közmondásnak: Polak, Węgiel - dwa bratanki, i do szabli, i do szklanki, oba zuchy, oba żwawi, niech im Pan Bóg błogosławi? Magyarul így hangzik ugyanez: Lengyel, magyar - két jó barát, együtt harcol s issza borát, vitéz s bátor mindkettője, áldás szálljon mindkettőre.

Jó barátok

- vendégek és vendéglátók

DZBEŃSKA-KARPIŃSKA MARTA

orosz nyelvű közleményt. Ekkor felhívtam az édesanyámat azzal, hogy: „Any, én értem az orosz!”

Tanczos István Balajcza Tímeához hasonlóan sohasem tanult szervezett módon lengyelül. - Tudtam csehül, szlovákul és az iskolában tanultunk oroszul, így a következő szláv nyelv megtanulása már nagyon könnyen ment. Amikor megismertem a feleségemet, akkor szlovákul beszéltem hozzá és szlovákul írtam neki leveleket, ő pedig lengyelül válaszolt. - meséli - Amikor dolgozni kezdtem, senki sem panaszkodott nyelvi nehézségekre a pácienseim közül. Simán ment minden.

Magával a munkába állással már nem volt olyan könnyű. A diplomát gond nélkül sikerült honosítani, azonban nehézségek akadtak a szakmai szolgálatnyújtás jogának megszerzésével. Az akkor érvényes jogszabályok értelmében tilos volt külföldi fogorvosokat alkalmazni. A lengyel állampolgárságra pedig 5 évet kellett várni. A hivatalnokok azt kérdezték: „Minek jött ide? Lakhatsz Szlovákiában, dolgozson ott.” De ő Lengyelországban akart

Nemzeteinket közös kulturális kód köti össze: a több évszázados határállamiság, a kereszténység védőbástyájának volta, a nemesi kultúra a szabadságszeretetével valamint a nemzeti mártírológia.

dolgozni, mert itt más kultúrája van a fogorvoshoz járásnak, emellett Szlovákiában nehéz lett volna munkát találni a feleségemnek, aki tanár. Azt tanácsolták neki, hogy várjon, amíg megváltozik a törvény. - Végül sikerült, mert az apósom segítette abban, hogy szerezzek ideiglenes engedélyt a szakmai szolgáltatásnyújtásra, amit az állampolgárság megszerzéséig hosszabbítottam. - emlékszik vissza. Ma fogbeültetésre specializálódott és egy négyesekes fogászati klinika tulajdonosa Góra Kalwariában. Nagyon sok magyar látogatója a rendelőjé: - Becsületbeli kötelességemnek érzem azt, hogy a magyarokat ingyen kezeljem, igyekszem legalább ilyen módon támogatni a hazafiakat. Ebből kifolyólag gyakran van velük kapcsolatom. Jólesik magyarul beszélgetni velük.

UGYANAZOK A DOLGOK NEVETETTÉK MEG MINKET

Balajcza Tímea úgy döntött, hogy saját vállalkozást indít, miután pár évig Lengyelország területén működő francia cégeknek dolgozott. Ezt magáért és a családjáért tette - Roberttel három lányuk van: az iker Emma és Laura (20 évesek) és Diana (16 éves). 9 éve vezet egy fordítóirodát és nagyon elégedett azzal, hogy ezt Lengyelországban teszi - Ha Magyarországon lenne a cégem, egy lennék a 10 millióból, itt pedig az a bizonyos Tímea vagyok Magyarországról és ez nagy segítségemre van.

Az emberek emlékeznek rám és nagyon kedvesen viszonyulnak hozzám, mint magyarhoz. Ez számomra nagy pozitívum a vállalkozás vezetésekhez - hangsúlyozza Tímea. A megfigyelései és a tapasztalatai is azt bizonyítják, hogy a lengyelek és a magyarok kölcsönösen nagyon pozitívan viszonyulnak egymáshoz.

Senki sem gondol arra a hétköznapok során, és talán nem is mindenki tudja róla, hogy a nemzeteinket közös kulturális kód köti össze: a több évszázados határállamiság, a kereszténység védőbástyájának volta, a nemesi kultúra a szabadságszeretetével valamint a nemzeti mártírológia, amely azt eredményezi, hogy a történelmet tragédiák sorozatának tartjuk, mely szegény nemzeteinket éri a nagyvilág közömbössége mellett. Azt ismerjük, amit látunk. - Bizonyos viselkedésminták hasonlóak. Hogyha össze kéne vetnem a magyar és a lengyel barátnóimat, akkor, a nyelven kívül, nem tapasztalnék nagy különbségeket közöttük. Megértjük egymást. Amikor Franciaországba utazom, azt tapasztalom, hogy a franciák némi

különlegese ettől, akkor mindig azt válaszolom, hogy nem is. Kelet-európai nemzetek vagyunk és elég hasonlóan gondolkodunk.

HAGYOMÁNYTISZTELŐK ÉS UDVARIALTAN ÜGYESKEDŐK

Volt-e valami, ami meglepte őket Lengyelországban? Tanczos István a lengyelek vallásosságáról mesél: - Édesapám református, édesanyám katolikus és meg lettem keresztelve, de nálunk nem volt szokás a heti rendszerességgel templomba járás. Lengyelországban a templomi hagyományokat sokkal jobban tisztelik. Balajcza Tímea is csodálkozott a lengyelek hagyományokhoz való hozzáállásán és azon, hogy ez nem csak az idősebb nemzedék tagjait érinti: - A lengyelek különösen az ünnepekkel kapcsolatos hagyományokat ápolják. Például a tizenkét fogás és a plusz tányér Szenteste alkalmából és a húsvéti kosár, ami nagyon megtetszett nekem, mivel nekünk nincs ilyen Budapesten. - De felhívja a figyelmet a lengyelek jellemére is: - A lengyelek igen robbanékonyak és képesek határozottan nemet mondani. A magyarok panaszkodni fognak, de nem mondanak ellent egyenesen. A lengyel nők sokkal erősebbek a magyaroknál, gyakran dominánsak a párkapcsolatokban. Így alakították őket a nehéz lengyel történelem. A magyar nőkben nincs ennyi harciaság. Lehet, hogy ezek csak sztereotípiák, de a megfigyeléseim során megértsémet nyertek.

A lengyelekről azt mondják, hogy ügyeskedők: - Gyakran mondom azt, hogy ha egy ajtó zárva van, akkor egy magyar ott fog állni az ajtó előtt, míg a lengyel megkerüli az épületet és megnézi, hogy nincs-e véletlenül nyitva az ablak. - Tímea ezt azzal magyarázza, hogy a kommunizmus különböző formában volt meg tapasztalható az országainkban. Magyarországon minden hozzáférhető volt. Lengyelországban a túlélés érdekében ügyeskedni kellett. Ez a ravaszkodás időnként félreértésekhez vezetett. Péter azt meséli, hogy: A lengyelek nagyon versengenek egymással és emellett ügyeskednek, a lehető legjobb eredmény elérése érdekében kihasználják a kiskapukat is. A különbség köztünk az, hogy

Kovács Judit, Sinkai Markus, Kerkay Péter

míg mi magyarok büszkéek vagyunk arra, ha találok egy egyszerűbb megoldást valamire, addig a lengyelek igyekeznek ezt eltitkolni. Ez meglepett a munkahelyemen és nehéz ezt megértenem és elfogadnom. Miért ne legyünk becsületesek és büszkéek a megoldásainkra, s arra, amit sikerült elérnünk?

Tímeát a lengyelek udvariatlansága zavarja, az, hogy általában nem mondják, hogy „Jó napot” vagy azt, hogy „Egészségedre”, ha valaki tüsszent, és nem segítőkészek, ha az utcán megkérünk erre valakit. Azóta nem tudja ezt megszokni, amióta ideköltözött, azaz 23 éve, és úgy véli, hogy ez is a különösen nehéz nyolcvanas éveknek a következménye. De tapasztalatból tudja azt is, hogy amikor már sikerül átöröni a bizalmatlanság első rétegén, a lengyelek nagyon szívesek és vendégszeretők. Sinkai Markus hasonló dolgokat figyelt meg: - A lengyelek, amíg nem ismernek Téged, elég zárkóztak, egyenesen bizalmatlanok. Minden reggel munkába menet ugyanazzal az emberekkal találkozom, akik sétáltatták a kutyáikat vagy óvodába kísérték a gyermekeiket és semmi jelét nem mutattak annak, hogy rám ismernének, senki sem köszönt. Az érdekes az volt, hogy amikor a lengyelek megtudták, hogy magyar vagyok, teljesen megváltoztak. Ezt a változást látni lehetett az arcukon és a mosolyaikban. Azt mondták: Ó, magyar vagy. És hirtelen nyitottabbá, érdeklődőbbé és határozottan beszédesebbé váltak. Azonban a lengyelekhez közel kerülni hosszú időbe telik - foglalja össze.

SZERETEM, NEM SZERETEM

Mi tetszik nekik Lengyelországban? Péter nevére mondja, hogy az ételek erről beszélgetni. - Imádom a lengyel leveleseket, fenségesek. Az első itt töltött évem során tíz különböző helyen kóstoltam *żurek* levest és azóta is szívesen eszek, ha csak lehetőségem van rá, mert nagyon szeretem. Markus megjegyzi, hogy a magyarok között elterjedt vélemény, miszerint a lengyel konyha csak káposztából és céklából áll, nagyon bántó. Ő is értékeli a lengyel leveleseket, különösképpen egyet közülük: - Amikor megismerkedtem a *chłodnik* levestel (hideg zöldségleves), teljesen beleszerettem. Magyarországon a gyümölcsleveset eszik hidegen és nem gondoltam volna, hogy létezik másfajta is. Most bárki látogat meg nyáron a családtagjaim vagy barátaim közül, mindenkit arra biztatom, hogy kóstolja meg a *chłodnik* levest.

Markus szerint országunk kivételes gazdagsága a lengyel természet szépsége és sokszínűsége. Úgy gondolja, hogy az ebben rejlő lehetőségek nincsenek teljesen kiaknázva az országunk által. Péter pedig igazán szereti Chopin zenéjét és nagyon tetszik neki, hogy Varsó ingyenes koncerteket szervez, ezzel népszerűsítve a kiváló zeneszerző munkásságát és ápolva a nemzeti örökséget. István 27 éve Lengyelországban élve tapasztalja és értékeli, hogy megnyitott fejlődött ezalatt az országunk és a megfigyelései nemcsak a fővárosra, hanem az egész országra vonatkoznak. Az infrastruktúra hatalmas mértékű fejlődése következett be. Amikor Markus édesanyja először meglátogatta őt Lengyelországban, ő is felfigyelt az utak minőségére.

Mi zavarja őket Lengyelországban? Legfőképpen a Magyarországon maradt családjaik és barátaik hiányoznak nekik. Ezt a hiányt semmi sem tudja pótolni. Judit a naputsét hiányát említi, sóvárog az enyhébb magyar éghajlat után. Markusnak az anyanyelvének rendszeresen használatát hiányzik, és az az érzése, hogy gyakorlatilag éjjel-nappal az expatok némileg leegyszerűsített angolját beszélve a magyar nyelvhasználatát is egyre jobban leegyszerűsödik. Igyekszik tenni ez ellen, az anyanyelvén olvasva, amikor csak alkalma nyílik erre.

Péternek hiányzik a sima magyar paprikás kolbász, mivel a lengyel másfajta: - A közeli munkatársaim is nagyon szeretik a magyar kolbászt, ezért mindig azt hozok nekik édesség helyett. Tímea pedig a gyerekkorában megszokott magyar konyhát hiányolja. Sóvárog a csipős, erős fűszerek után: - Akárhová megyek, még csak meg sem kóstolva az ételt, máris kérem a sót és a borsot.

A HELYEM A VILÁGBAN

Milyen nekik Lengyelországban élni? - Én már lengyelül gondolkodom, itt van a munkám, a családom, gyökereit eresztettem itt - mondja Tanczos István. Balajcza Tímea néha nehezen viseli: - Amikor itt vagyok, magyarul érzem magam. Ha Magyarországra utazom, akkor úgy tűnik nekem, hogy jobb Lengyelországban. Könnyebb egy országhoz, egy nemzethez tartozni. Látnom a gyerekeim, hogy hogyan próbálják megtalálni a helyüket a világban. Olyan gyakran küldtem a lányaimat Magyarországra, hogy lengyeleknek és magyaroknak éri magukat egyszerre.

Kovács Juditnak olasz barátja van, így nem köteleződik el hosszú időre Lengyelország mellett, mert nehéz háromfelé szakadni. De a két itt töltött év alatt megfigyelte, hogy Varsó szépül, a város felfedezte a folyóját, a parton vendéglők, kocsmák jelentek meg, ami odavonzza az embereket is. Nincs semmi olyan dolog az országunkban, ami elriasztaná attól, hogy itt éljen vagy dolgozzon. Egyszerűen a sors máshogy alakult.

Sinkai Markus majdnem úgy érzi magát Lengyelországban, mint otthon: - Az érzelmeim magyarok, de minden alkalommal, amikor megérkezem az üzleti útjaimról, márpedig sokat utazom, és leszállok Varsóban, úgy érzem, mintha hazaértem volna. Egyszerűen nem tervezek költözni. Egyszerűen boldognak érzem itt magam.

Kerkay Péter így foglalja össze mondanivalóját: - Amikor ideköltöztem, Lengyelországban terveztem maradni hosszú időre, akár örökre, de ezután a lassan két év után meggyőződtem arról, hogy mennyire hiányzik a magyarországi családom és az ottani barátaim és hogy nem könnyű itt komolyabb, mélyebb kapcsolatot kiépítenem, megtalálni a másik feletem. Előbb vagy utóbb a családomat és a jövődö családomat fogom a karrierem elé helyezni és visszatérek Magyarországra. Nem tervezem Lengyelországot lecserélni egy másik, például nyugat-európai országra, egyszerűen hazatérek, hogy ott töltssem életem hátralévő részét. ■

MARTA DZBEŃSKA-KARPIŃSKA - POLITOLÓGUS ÉS FÉNYKÉPÉSZ, A WRODZINIE.PL PORTÁL SZERKESZTŐJE.

Habár megváltoztak az ideológiai küzdelem eszközei, és a XX. század első felében zajló véres leszámolásokkal összehasonlítva a jelenlegi helyzet (legalábbis egyelőre) csupán jelentéktelen civódásnak tűnik, de maga a katolicizmus iránti ellenségesség hozzáállás fennmaradt, és az utóbbi években érezhetően újra erősödik. Most megint úgy ítélik, hogy a vallás felszámolása *sine qua non* feltétele a boldog, azaz haladó – mindennemű korlátozástól és diszkriminációtól mentes – társadalomnak. Roberto de Mattei azonban rámutat egy bizonyos eltérésre ebben a kontextusban:

„A kezdeti marxizmusban [...] a vallás végpontját az osztály nélküli társadalom eljövételének az *eredményének* tekintik. A gramscianizmusban azonban épp ellenkezőleg: a vallás megsemmisítése inkább a forradalom győzelmének a *feltétele*. A hit elpusztítását nem lehet csupán a közvetlen ateista propaganda által elérni: olyan tanítási modellt kell bevezetni, mely meggyőzi az embereket, főleg a fiatalokat, hogy mindennemű metafizika már a múlté, s melynek a pusztulása visszavonhatatlan.”

És így is történik: a baloldali külföldi arnyalatai tovább folytatják diadalittas menetelésüket a kulturális, oktatási és politikai intézményeken át, „győzelmes karjuk” pedig minduntalan elsöpri a középkori metafizikai hordalék és erkölcsi fanatizmus maradványait. A jelenkori neomarxisták és szocialisták ugyanis nagyon jól tudják: a vallási identitások a legerősebbek közé tartoznak és a megsemmisítésük nélkül nem lehet igazán transzgresszív és felszabadult társadalom létrehozni.

Ezzel párhuzamosan a katolikus Egyházzal szemben folytatott harc színhelyének földrajzi átpolarizálásával van dolgunk: ma a legnagyobb harcok – és sajnos sikerek – azokban az országokban figyelhetők meg, amelyek a II. világháború után a vasfüggöny „jobbik”, azaz a nyugati oldalára kerültek. E tény oka egyértelműnek látszik: ezek az országok nem estek át az eljövendő új világ nevében vezetett kényszerű ateizáción és szekularizáción. A lakosaik, ha tudnak is egyáltalán valamit a szocializmus világról, akkor kizárólag a Szovjetuniótól elbóltult saját értelmiségijeik zavaros, utópisztikus fejtegetéseiből, vagy a Che Guevara típusú szakállas kubai forradalmároktól (akit ugyanis Nyugaton a kultúrharc ikonjának tekintenek). A valódi szocializmus komor valósága tehát a maga vallási, metafizikai és erkölcsi ürességével, a cenzúrával, az elnyomással és a mindent átszövő ideologizációval és képmutatással teljesen ismeretlen számunkra. A közép- és kelet-európai országok azonban még emlékeznek (habár, sajnos, a nemzedékváltás miatt egyre kevésbé) az „egyetlen, alternatíva nélküli szocialista rendszer” áldásaira, a lakosaiknak abban a kétséges örömben volt részük, hogy végignézhették a meg nem valósult földi paradicsom valóságos romba dőlését. Eppen ezért Németország (főként a Nyugati része), Franciaország, a Benelux államok, Skandinávia vagy Nagy- és Británia (és sajnos Spanyolország is) váltak mára a vallásellenes harc – annak mindhárom alapvető elemével: a tanokkal, a kultusszal és az intézménnyel szembeni – példátlan csatározásainak színterévé. Ezt a küzdelmet természetesen (a XIX. és XX. századi kommunistákhoz hasonlóan) a szabadság, egyenlőség, modernség és társadalmi fejlődés nemes eszményeinek jegyében folytatják. Jelenleg azonban ezek a bizonyos elnyomottak már nem a munkásokat és földműveseket jelentik, hanem mindennemű: szexuális, nemi, etnikai, politikai, vallási és világházai kisebbségi csoportot, főként azokat, amelyek jellege biztosítja azt, hogy tagjai mindig is kisebbséget fognak alkotni (mint például a szexuális kisebbség) – tehát folyamatosan fennáll a sorsuk miatti elégedetlenség és a diszkrimináció különböző formáinak a megtapasztalási lehetősége. Ugyanis bármilyen véletlenszerűtlen közösséget tulajdonképpen vég nélkül feloszthatunk kisebbségekre, megalkotva ezáltal az „üldözöttek” újabb és újabb csoportjait, akik megkérdőjelezik a meglévő társadalmi rendet. És pont ez a célja a mai neomarxistáknak: ily módon ezek a – sorsukkal a lényegükből fakadóan állandóan elégedetlen – csoportok biztosítják a folyamatok „forradalmi pezsgés” életben tartását, s nekik köszönhetően látható a szüntelenül fennálló társadalmi konfliktus, mely tulajdonképpen élteti a baloldalt (annak természetéből kifolyólag). Ha pedig a közvetlen tetteik célját vizsgáljuk,

akkor azok kimerülnek az ún. „lelki sötétség”, tehát mindennemű obskurantizmus, erkölcsi fanatizmus, vakbuzgóság, képmutatás és a szexuális élet valamint a szokásostól eltérő párok kapcsolatok korlátozásával való küzdelemben. Az egyházellenesség és a (néha álcázott) vallásellenesség tehát a neomarxizmus és szocializmus alapvető feltevéseiből fakadnak. Ami a baloldali egyházellenes csoportok haragját lángra lobbantja, az az Egyház kirtartása a hagyományos erkölcsiség, a világos, átlátható és stabil társadalmi

A katolikus egyház manapság valódi dühöt vált ki a baloldali liberális csoportokból – nem kisebb mértékűt, mint amit a francia forradalmároknak valamint a bolsevik vagy sztálinista ideológusoknak és biztosokban ébresztett annak idején.

Mire jó a katolicizmus Európának?

BARTOSZ JASTRZĘBSKI

szerepek, valamint a változatlan transzcendentális értékre irányuló meghatározott társadalmi rend mellett. Eppen ezért kell, hogy megelégedést találjanak ki a neomarxista eszmék társítási próbálkozásai a katolicizmussal, melynek eredményét időnként nyitott vagy progresszív katolikuságnak neveznek. Ezek ugyanis nemhogy különbözők, de egymást (elvékony) kizáró intellektuális képződmények (ugyanis a gyakorlatban előfordul, hogy összekapcsolják őket). A marxizmus a kereszténységgel együtt keresztény néphagyományokkal átszőtt marxizmust eredményez, ami világosan megfigyelhető a felszabadítási teológia elvében, s még inkább abban, amikor ezt életre akarják kelteni. Az ilyen progresszív katolikuságot, melyet egykor katolikus modernizmusnak neveztek, az Egyház már nemegyszer elvetette és elítélte.

Különösen erősen foglalta össze ezen haladó csoportok *modus operandi*-jét a *Pascendi dominici gregis* enciklikájában szent X. Pius pápa:

„emezeknek újdonságtól áradó könyveit nagy tapssal fogadják; *minél merészebben fogatja ki valaki a régieket, veti meg a hagyományt s az egyházi tanítóhivatalát, annál bölcsőbbnek kiáltják ki*; végre, amitől bármely jó ember csak elborzadhat, akit elér az Egyház kárhözvátása, azt körülrajongják s nemcsak nyíltan és bőségesen feldicsérik, hanem éppen az igazságnak vértanújaként ünneplik.

Az ifjabb elmék, melyeket mind ez elszédített és megzavart, a dicséretnek és szidalmaknak ez a lármája, hogy tudatlanoknak ne mondják őket s hogy bölcsnek tünjenek föl, meg a kíváncsiság és gőg belső kényszere alatt akárhányszor az áradatba vetik magukat és a modernizmushoz pártolnak.”

Azonban – a teljes jelenkori baloldali legalapvetőbb *casus belli*-je – a sarkalatos problémája az, hogy az Egyház ragaszkodik ahhoz, hogy létezik egy egyetlen, objektív, megkérdőjelezhetetlen igazság az Istenről, a világról és az emberről, ütközve ezzel a ma már szinte „hivatalos” relativizmus – elmélettel. Az említett emberi világkapcsolatos objektív igazságot pedig nemegyszer természetes erkölcsi törvénynek nevezik. Azt a meggyőződést pedig, hogy létezik egy olyanfajta emberi természetből fakad, főként az emberi szabadsággal szembeni örösi veszélynek tekintik, majdhogynem a szabadság megtagadásának (a döntéseink sem lehetnek teljesen szabadok, mivel emberekként a minket és cselekedeteinket behatároló lényeggel rendelkezünk). Ugyanis ez tartósan megszabja annak a keretét, hogy mi az, ami természetes, jó és illő és ezek ellentéte egyaránt. Meghatározza azt is, hogy mi az, ami az ember számára egyszerűen lehetetlen, tehát egyáltalán nem is lehet a választás tárgya. A mai világban a semmi által sem korlátozott választási jogként értelmezett szabadság szinte abszolútum, így vitathatatlanul minden olyan dolog megsemmisítésére kell törekedni, mely megnehezítené ennek az elvnek a gyakorlatba való átültetését vagy azt feltételezné, hogy ez lehetlenség. Meggyőződen és találon fogalmazza meg ezt Marguerite A. Peeters:

„Az egyén választási szabadsága

vagy *választáshoz való joga* az új kultúra alappillére. A posztmodernitás olyannyira radikalizálja a szabadságot, hogy úgy gondolja, még a természet, az ember antropológiai szerkezete, az igazság, a valóság és az isteni törvény *ellenében is lehet* élni vele. A dekonstrukció a szabadság feltételévé válik. Olyan kultúrát hoz létre, amely azokat a „választási lehetőségeket” is engedélyezi, amelyeket a társadalmi normák korábban elítéltek. Ettől kezdve az egyének meg kell szabadulni minden normatív – szemantikai, ontológiai, eti-

ezen korlátozások létjogosultságát és szükségességét. Tehát ezért kell első körben politikailag, társadalmilag és kulturálisan megsemmisíteni. Ez okból könnyen megfigyelhető, hogy a liberális baloldal gyakran – közvetlenül a jobboldal vagy a konzervatívok támadása helyett – a vallással és az Egyházzal folytatott harcra összpontosít, jogosan feltételezve, hogy a szekularizáció győzelme automatikusan mintegy maga után vonja a politikai élet teljes jobb oldalának bukását, megnyirbálva ezáltal a legmelyebbre nyúló szellemi és

lőeknek (mert abszurd dolgokban hívőknek) és erkölcseléneknek (mert másokat kizáróknak, intoleránsoknak és xenofóboknak) állítsák be, ennek eredményeként pedig hozzájáruljanak a kulturális intézményekből és általánosságban véve a közéletből való eltávolításukhoz – nem lágerek által, hanem a gúnyolódás, a neveltségesség tevés, a különféle rágalmak, elhallgatások által, elsősorban pedig azáltal, hogy azt súlykalkják a következő nemzedékekbe, hogy a vallás nemcsak hogy *passé*, de egészen egyszerűen „ciki” és intellek-

– sajnos – egyre gyakrabban a közép-európai országokban is. Wojciech Roszkowski az alábbi módon jellemzi ezt a folyamatot:

„A kereszténység pusztulása a nyugati társadalmakban egy hosszú történelmi folyamat eredménye. Ez két úton zajlott le. Az elsőt nevezhetjük a kereszténység cselekvés általi kiszorításának, a másodikat pedig – a kereszténység elfelejtésének. Az első esetben tudatos tevékenységekkel van dolgunk, melyek célja a kultusz és a kereszténység erkölcsi választásokra való befolyásának korlátozása valamint a közéletből való kiszorítása azért, hogy meggyengítse azt a magánéletben. A második esetben a materializmus és a fogyasztói kultúra, a modern életforma, a régen a vallás-gyakorlásra szolgáló időt kitöltő világi szórakozási módok befolyásáról illetve a nyilvánosan istenkáromló vagy a kereszténység szabályaival ellentétben álló tettek engedélyezése/elnézése, mialatt a vallás-gyakorlás, de még a vallásos meggyőződés is az magánéletbe vannak száműzve.”

Ha megpróbálnánk tehát megkíséríteni valamiféle következtetést levonni ebből, azt mondhatnánk, hogy a katolikus Egyházzal folytatott jelenkori harc legfőbb gyökere az, hogy ez ő az utolsó nagy nem modernista intézmény a nyugati világban – amely szükség szerint felelősséti mindennemű modern és haladó szellemű személy irigységét. Európának pedig nagyobb szüksége van most egy ilyen intézményre, mint korábban bármikor. Az Egyháznak tehát magára kell vállalni a felelősséget Európáért – ahogyan ezt tette évszázadokon keresztül – és kihúzni, akár a hajónál megvált, az iszapból, melyben található. És itt nem nem a középkori értelemben vett teokráciáról van szó, hanem annak az európai örökségnek védelméről, mely a keresztény Kinyilatkoztatás fényében született és ez a Kinyilatkoztatás tükröződik „születik újjá” a kulturális életben. Számos nagyon komoly okból nem lesz ez egyszerű feladat az Egyház számára. Ezek közül néhány korábban már említésre került. Sok pap és püspök a bűntudat zsarnokságának, a hamis öntudatnak a csapdjába esett és valóban elhitték a különféle Egyház terhére rótt bűnöket és őt maguk készen állnak arra, hogy a hitet a magánéletbe száműzzék. Emellett az ördögnek is jobban félnek a triumfalizmus, a klerikalizmus vagy a tradicionálizmus – s ne adj’ Isten a politikai teológia gyakorlatának – vadjától. Mások a modernizmus kigyomarasától szenvednek, s nemcsak hogy hisznek valamiben titokzatos fejlődésben, de még abban is, hogy ennek a fejlődésnek változtatni kéne az Egyház *modus vivendi*-jén, „mert haladni kell a korszellemmel”. Igazi „mantrává” vált már az Oltár és Trón szövetségének szerencsétlen következményeire való panaszkodás, habár nem kell nagy történelmi tudás annak észrevételéhez, hogy az effajta szövetség időszakában nemcsak – és nem elsősorban – a világi értelemben volt az Egyház a legerősebb, hanem a leggyönyörűbb lelki és misztikus gyümölcsei is ekkor hozta; azonban nem lenne politikailag korrekt ennek a beismerése. Végezetül nincs hiány olyan papokban sem, akiket a bátorság hiánya és a túlzott finomkodás jellemz. És ezért nem képesek harcolni Mordorral, a halál kultúrájával, a szellemi kultúra hanyatlásával.

Ennek ellenére hinni kell abban, hogy az Egyház – a Szentlélek segítségével – leküzdje ezeket a kihívásokat, legyőzi a nehézségeket. Hogy elhozza az értelemszerű szomszéd Európának a lelki táplálékot és lehetővé teszi, hogy visszaforduljon a mélyes, a halál felé vezető csupásirányról, melyen találta magát. A katolicizmus ugyanis nem gnoszticizmus, nem fordul el a világtól és nem is veti el azt: a világban található, tehát jelen van a kultúrában, a közéletben és a politikában is. Arra kell csupán emlékezni, hogy nem neki kell hasonulnia a világhoz, hanem a világnak hozzá – mint az eljövendő Királyság hírnökehez. A katolikus – világi vagy szerzetes – aki ezt nem fogja fel, egyszerűen elmenekül a saját felelőssége elől, elhúzza a modernista kifogások mögé, a legújabb legrosszabb fajtájú eszképzimust műveli. Pedig hát:

„Ti vagytok a világ világgossága. A hegyen épült várost nem lehet elrejtetni. S ha világot gyűjtőnek, nem rejtik a véka alá, hanem a tartóra teszik, hogy mindenkinek világítson a házbán. Ugyanígy a ti világgosságotok is világítson az embereknek, hogy jótetteketek látva dicsőítsék mennyei Atyátokat! (Mt5,14-16)

kai, társadalmi, kulturális, természeti és vallási – kényszerzubbonytól, hogy szabadon választhasson. Ez a „felszabadítás” úgy történik, hogy megfosztják a nyelvet, a hagyományokat, az objektív tudást, a személyes, genetikai, nemzeti, kulturális és vallási önértékelést, mely – mint minden teljehatalom – tiltásokból táplálkozik:

„a legújabb formájában már magának a kérdéssel feltevésnek a tiltásában nyilvánul meg, melyek a „maradiság szelleme”, a „konzervativizmus”, a „hagyománytiszteltet”, a „reakciós konzervativizmus” és „haladásellenesség” felelőleges és veszélyes megnyilvánulási formái. Azokat a személyeket tehát, akik ilyen kényelmetlen kérdéseket tesznek fel vagy igyekeznek feltenni, „fundamentalistáknak”, vagy, ami furcsának tűnhet – „fasisztáknak” kell nevezni. A teljesen szekularizált társadalomban a fizikai kényszer az oktatási kényszer váltja fel lassanként, az elnyomás pedig a testi helyett etikai-kulturális formát ölt.”

Az elnyomás célja tehát nem változott – csak a jellege. A célja a francia forradalom óta ugyanaz: elérni, hogy a vallás, a vallás-gyakorlás és annak szabályai szerint való élet az általános vélekedés szerint kapcsolódjon össze a magas (szintű) kultúrából, együtt pedig a teljes civilizált emberek lakta világból való önkizárással – tehát egyfajta autodegradációval. A neomarxisták által jelenleg ösztönözött kulturális szankciók célja, hogy a vallásos embereket hi-

erkölcsei gyökereit. Az Egyházellenesség tehát a jelenkori politikai csatározások elmaradhatatlan eleme – sőt! – magát a központját, a fő frontját alkotja. A vallásellenes hullám tehát tökéletesen beleillik a liberális baloldali új, „lág” egyeduralmának az átfogó szerkezetébe, mely – mint minden teljehatalom – tiltásokból táplálkozik:

„a legújabb formájában már magának a kérdéssel feltevésnek a tiltásában nyilvánul meg, melyek a „maradiság szelleme”, a „konzervativizmus”, a „hagyománytiszteltet”, a „reakciós konzervativizmus” és „haladásellenesség” felelőleges és veszélyes megnyilvánulási formái. Azokat a személyeket tehát, akik ilyen kényelmetlen kérdéseket tesznek fel vagy igyekeznek feltenni, „fundamentalistáknak”, vagy, ami furcsának tűnhet – „fasisztáknak” kell nevezni. A teljesen szekularizált társadalomban a fizikai kényszer az oktatási kényszer váltja fel lassanként, az elnyomás pedig a testi helyett etikai-kulturális formát ölt.”

Az elnyomás célja tehát nem változott – csak a jellege. A célja a francia forradalom óta ugyanaz: elérni, hogy a vallás, a vallás-gyakorlás és annak szabályai szerint való élet az általános vélekedés szerint kapcsolódjon össze a magas (szintű) kultúrából, együtt pedig a teljes civilizált emberek lakta világból való önkizárással – tehát egyfajta autodegradációval. A neomarxisták által jelenleg ösztönözött kulturális szankciók célja, hogy a vallásos embereket hi-

tulisan és a társas élet szempontjából is megsegyenítők.

A modern Európa hatékony elke-rezentnytelenedésének másik oka pedig az, hogy jelentős mértékben maguk a katolikusok (vagy, tágabban értelmezve – a keresztények) olvadtak be és találtak magukra kötelező érvényűnek a baloldali narrációt a „rossz” kereszténység-ről és a „rossz” Egyházzal. Hagyták, hogy rájuk erőltessék a sajátos, nyíltan vagy burkoltan marxista történetfilozófiát és társadalmi bírálatot, melyek a haladás fogalmát felhasználva a történelmi jelenségek radikális áttérkelését végzik, még akár a történelmi tények kárára is. A belga Leo Moulin szociológus (aki maga nem hívő), ilyen módon fordul a keresztényekhez:

„A mesteri keresztényellenes propaganda sikerült kialakítani a keresztényeknek, főként a katolikusoknak, a történelmük miatt érzett negatív, legálább szorongással, de néha akár szégyennel teli öntudatot. A folyamatos nyomás-gyakorlás ereje által a reformációtól napjainkig sikerült meggyőznie titeket arról, hogy felelősek vagytok a világ jelenlévő rossz egészéért vagy szinte a teljes egészéért. Megbénított titeket a mazochista önkritika szintjén, hogy közömbösítse az azok felé irányuló kritikát, akik elfoglalták a helyeteket.”

Az elke-rezentnytelenedés érdekében tett következő lépésnek bizonyult hát a bűntudat szétosztásának hatékony monopolizálása (közfenekvőnek tűnik itt a bűntudat zsarnoksága kifejezés). A katolicizmus tudniillik minden rossz közvetett vagy közvetlen okozójának nyilvánították. Hiszen a rossz dolgokért a különböző történelmi formációkban jelenlévő destruktív Nyugat felelős, amely formákért a kereszténység felel és melyből azok következtek, *ergo*, ő a főbűnös, mindennemű aljasság, szerencsétlenség és szenvedés *primus motorja*. Innen ered hát az – amit szintén naponta megfigyelhetünk – hogy a kereszténység bármilyen nemű védelmére irányuló kísérletet a közéletben szó szerint maguk alá temetik az Inkvizícióval, a boszorkányégetéssel, a hódításokkal, a gyarmatosítással, az óslakosok kiirtásával, a nemi és társadalmi egyenlőtlenség megerősítésével, az elnyomás neveléssel, a pedofiáliával, a tudomány fejlődésének megnehezítésével és hasonlókkal kapcsolatos vádak. Ebből kifolyólag a lehető legjobb az lenne, ha a kereszténység végre a történelem süllyesztőjébe kerülne és illő és üdvös módon feledésbe merülne – ha pedig ez nem lehetséges, legalább a lehető legnagyobb mértékben váljon az intim szférában szegénylősen rejtgetett magányügyvé, míg végül teljesen el nem illan – mert ez a sorsa mindenfajta anakronizmusnak.

Ez a fajta keresztényellenes propaganda kísérte – és továbbra is kíséri – a kereszténység pusztulásának kezdeti fázisait a Nyugati világban, valamint

FOT. WOJCIECH LONDEWSKI

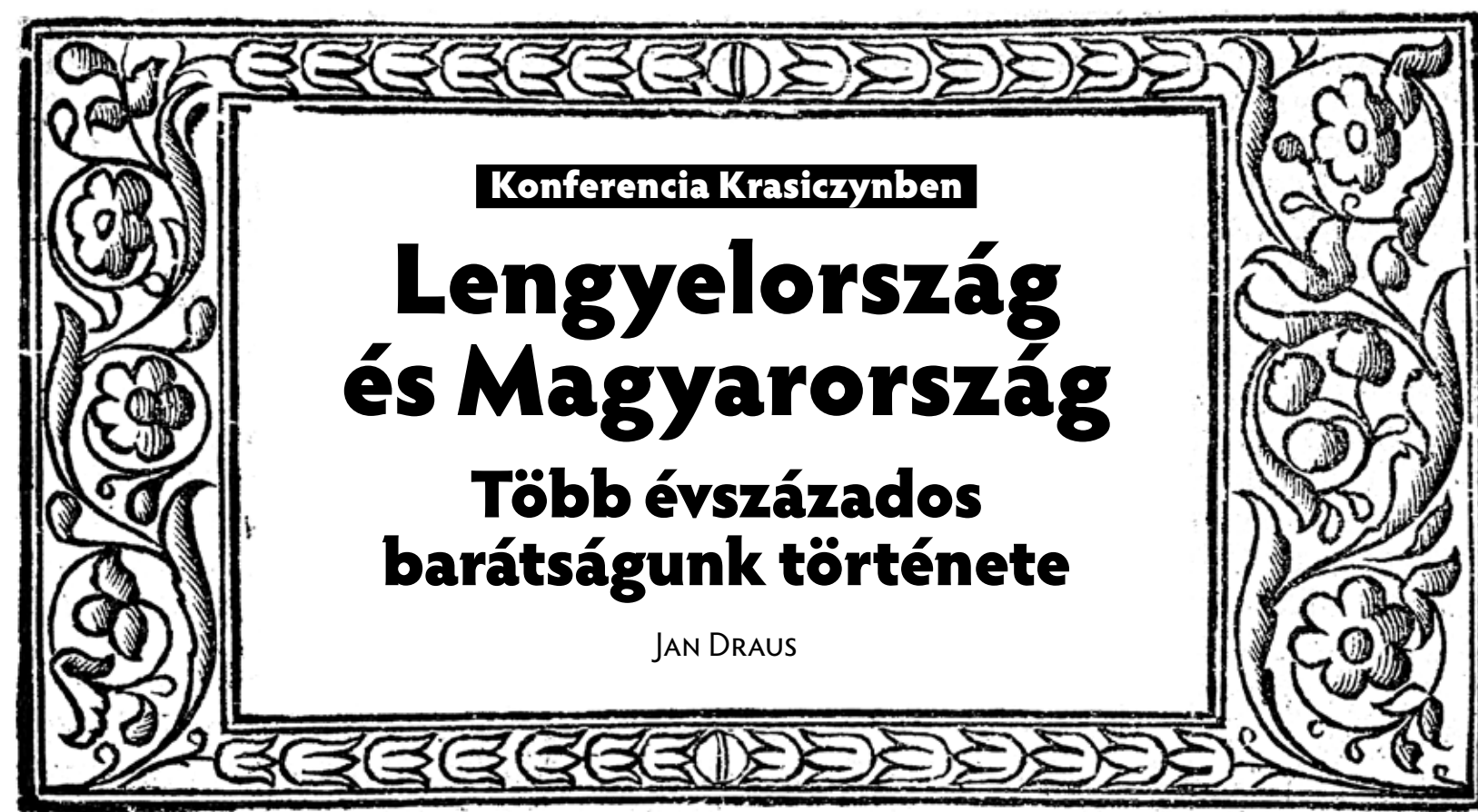
Winston Churchill írta az emlékirataiban, hogy „egy adott állam politikája nagymértékben függ az ország földrajzi fekvésétől”. Lengyelország földrajzi fekvését meghatározta – és talán ma is meghatározza – Németország és Oroszország politikája. Magyarországot azonban, mely a Duna völgyében fekszik, Nyugat- és Délkelet-Európa határán, nem csak a Habsburg dinasztia osztrák politikája, hanem a balkáni politikai helyzet változékonysága is meghatározta.

Mindkét nemzet államiságának kezdeti természetesen a kereszténység felvételéhez kötődnek a X. században – Lengyelország 966-ban, Magyarország 973-ban vette fel a kereszténységet. Fontos szerepet töltött be Szent Adalbert, Lengyelország későbbi védőszentje, aki I. Mieszko fejedelem udvarába való érkezése előtt a magyar Géza fejedelem udvarában tartózkodott. Itt kell kihangsúlyoznunk, hogy az akkori körülmények közepette a kereszténység felvétele garantálta a szóban forgó államok létét, s megővta őket a Német Császárság inváziójától. Azonban a két állam államiságának alapjait Mieszko és Géza utódai építették ki – Lengyelországban I. Vitéz Boleszláv (Bolesław Chrobry), Magyarországon pedig Szent István. Nem csak államok első koronás uralkodói voltak ők ketten, hanem mindketten eredményesen védtek meg államuk szuverenitását a német előretöréssel szemben. Elsőként I. Istvánt koronázták meg 1001-ben, Bolesław Chrobryt pedig 1025-ben.

Ettől fogva mindkét állam osztozott Közép-Kelet Európa középkori történelmének sorsában. Lengyelország a Piast dinasztia uralma alatt élt, melynek utolsó uralkodója Nagy Kázmér (Kazimierz Wielki) király 1370-ben halt meg; Magyarországot pedig az Árpád ház uralma alatt élt, melyet 1301-ben az Anjou dinasztia váltott fel. Az első Anjou-házbéli királyok uralma alatt: Károly Róbert és I. Nagy Lajos idejében következett be a magyar állam felvirágzása. Mindeközben Lengyelországban lassan a végéhez ért a Łokietek Ulászló (Władysław Łokietek) és Nagy Kázmér által fémjelzett, ún. területi széttagoltság utáni államegyesítési folyamat. Az utolsó Piast dinasztiai Nagy Kázmér 1370-es utód nélküli halálát követően, Nagy Lajos (lengyelül Ludwik Węgierski azaz Magyar Lajos) trónra lépésével Lengyelországot és Magyarországot perszonálunió kötötte össze. Erről a helyzetről két tény döntött: az, hogy Nagy Lajos addigra már feleségül vette I. Ulászló leányát, Erzsébetet, valamint hogy a magyarok segítettek a lengyeleket a Halicsi Rusz Lengyelországhoz való csatolásában. A perszonálunió 12 évig tartott. Nagy Lajos halála után a lengyel trónt leánya, Hedvig (Jadwiga) foglalta el, akit 1377-ben avattak szenté, és akit a lengyel urak Litvánia keresztény hitre térése fejében a litván II. Ulászló (Władysław Jagiełło) herceghez adtak feleségül. Ettől az időtől kezdve egészen 1572-ig a Jagelló dinasztia uralkodott Lengyelországban.

Lengyelországot, ellentétben Magyarországgal, ebben az időben felvirágzásnak indult, s ezt nem csak katonai győzelmei fémjelzték – elég emlékeztetni a Keresztsekkel szembeni győzelemre Grünwaldnál – hanem Közép-Kelet-Európa integrációjában elért eredményei is ezt mutatják. A Jagelló dinasztia képviselői Lengyelország és Litvánia között megalkották a perszonáluniót, mely 1569-ben Két Nemzet Köztársasága néven reálunióvá változott. A Jagelló dinasztia képviselői még a cseh trón után is nyúltak, illetve két alkalommal még a magyar trónt is megszerezték az 1440-1444, majd később az 1490-1526 években. Szükséges kiemelni, hogy Nagy Lajos halála után a magyar állam elvesztette domináns pozícióját a Balkánon; a törökök szereztek meg e pozíciókat, a huszita háborúkban és a német belügyekben való szerepvállalás miatt pedig meggyengült a királyi hatalom az országban. A folyamatos török betörések hozzájárultak a Lengyelországgal való unió megújításához, és a II. Ulászló (Władysław III Warneńczyk) magyar trónra ültetéséhez 1440-ben. Hiába semlegesítette a Magyarországon zajló belviszályokat és szerezte vissza a törökök által korábban elfoglalt területeket, mégis a Törökországgal szembeni, a pápai legatus által inspirált ún. kereszties háborús áram a törökök szétverték a lengyel-magyar sereget a Várna melletti csatában, és Lengyelországot és Magyarországot királyi elesett a harcok során. Ilyen módon ért véget a második lengyel-magyar unió. Röviddel ezt követően a törökök bevették Konstantinápolyt, elfoglalták a

Lengyelország és Magyarország nem csak fontos lapjait írták Közép-Kelet Európa történelmének, de a két államot közös érdekek is egybekötötték. S bármennyire is határozottan többségben voltak a kölcsönös együttműködés útjai, mégis nemegyszer fordult elő, hogy országaink eltérő utat választottak. A közös történelemnek az a sajátos vonása, hogy különféle módokon lehet azt ismertetni. Ezért igyekszem most ezt Önöknek a lengyel szempontból bemutatni.

Konferencia Krasicyben

Lengyelország és Magyarország Több évszázados barátságunk története

JAN DRAUS

Balkán egy részét és felkészültek a magyarokkal szembeni háborúra. Szerencsére Hunyadi János hadai 1456-ban Nándorfehérvár (Belgrád) alatti nagy győzelmükkel megállították a törököket. De e győzelem ténye csak késleltette a törökök Magyarország elleni invázióját – 50 évvel.

Ebben a fél évszázadban sok minden történt a lengyel-magyar viszonyban. A magyarok terjeszkedő Corvin Mátyas királyának uralkodása alatt, aki szerette volna megszerezni a cseh és a bécsi császári koronát, megromlott a Lengyelországgal való kapcsolat. Ebben az időben ugyanis a cseh király Jagelló Ulászló volt, Bécsben pedig a Habsburgok uralkodtak. Corvin Mátyas felfokozott ambícióinak hátterében elhanyagolták a török veszélyt, ugyanez a magyar nemesség körében általános elédetlenség volt jelen. Nem lehet ezért csodálkozni azon, hogy halála után 1490-ben a trónra nem fia Corvin János került, hanem a cseh király, Jagelló Ulászló. Megalkotott tehát a cseh-magyar unió, melyet természetesen Jagelló Ulászló személye kötötte össze. A magyar mágnások és nemesek vetélkedésének hatására, a folyamatos török fenyegetés mellett 1515-ben a lengyel I. Zsigmond (Zygmunt I) király hozzájárulásával létrejött a bécsi találkozó, ahol megújították a Jagelló ház és a Habsburgok dinasztikus egyezségét. 1516-ban Jagelló Ulászló utódja a magyar trónon a még gyermekkorú fia Lajos lett, aki feleségül vette a Habsburg házból származó Máriát, a bécsi találkozó megállapodásának megfelelően pedig utód nélküli esetben a magyar és a cseh trón a Habsburgokat illeti meg.

Sajnos Magyarországon kitört az anarchia, amelyet a reformációs mozgalmak tovább mélyítettek. A keresztény országok a reform mozgalmak leküzdésére összpontosítottak, s nem figyeltek a török veszélyre. 1526-ban, amikor Törökország először csapott le Magyarországra, a Mohács mellett vívott csatában a lengyel és magyar seregek kudarcot vallottak. A harcmezőn veszítette életét II. Lajos. A vesztes csata 400 évre megpecsételte Magyarországot sorsát. Az állam három részre szakadt. Középső része a fővárossal együtt 150 évig török uralom alá került. A mai Szlovákiához tartozó területek Habsburg uralom alá kerültek; az ország harmadik része pedig a félig független Erdély volt, mely az Erdélyi Fejedelemség státuszát elnyerve a magyar egyesítés és függetlenség harcainak bölcsőjévé vált. Mégis, miután Bécs alatt 1683-ban a III. (Sobieski) János vezette seregek megverték a törököket, majd 1699-ben megkötötték velük a Karlócai Békét, az erdélyi fejedelemség megszűnt létezni és a magyar területek Habsburg uralom alatt egyesültek.

A magyarok Mohács után idegen uralom alá kerültek és lehetőségeik mérlegében igyekeztek szabadságukat visszaszerezni, Lengyelországban pedig bekövetkezett a Jagelló dinasztia alkonya, az utolsó uralkodó – Zsigmond Ágost – halála után pedig eljött a választott királyok időszaka. Megváltoztak a lengyel politika irányai is.

Az új irányokat Moszkva terjeszkedő törekvései határozták meg, amelyek egyre nagyobb veszélyt jelentettek a Két Nemzet Köztársasága számára. Fontos szerepet töltött be Moszkva terjeszkedésének megfékezésében Báthory István lengyel király, erdélyi fejedelem. Uralkodásának időszaka 1576–1586 között volt. Lengyelország történelmében kiemelkedő szerepet játszott. Nem csak visszszerezte Lengyelország számára Gdańsk városát és a Moszkva által elfoglalt Livóniát, de még egyetemet is alapított Vilnában, mely 1919 óta az ő nevét viseli. Lengyel királyként nem csak Lengyelországba hívott sok magyart, s felélénkítette ez által a magyar kulturális életet, de politikai tervet is kidolgozott Magyarország tö-

E lengyel-magyar-cseh-szlovák antikommunistá csoportosulások alapjain jött létre, már ezen országok függetlenségekor a Visegrádi Hármas, mely Csehszlovákia felbomlása után 1993-ban Visegrádi Négyekké alakult át.

rök uralom alóli felszabadítására. A IV. Iván irányította moszkvai állam fölött aratot győzelmeivel törökellenes koalíciót akart létrehozni Lengyelország, Moszkva és Erdély részvételével. Az akkori politikai konfigurációban a terv irreálisnak bizonyult, de a kedvező lengyel-erdélyi kapcsolatok megmaradtak. A kapcsolatokat egy rövid időre megzavarta Rákóczi György, aki meg szerette volna szerezni a lengyel koronát, és 1655-ben, a Lengyelország svédkelet felé fordulását követően ő is a lengyel föld irányába indult, s Varsót is elérte. Azonban visszavonult, amikor a lengyel seregek viszonzásul beléptek Erdélybe. Rákóczit egyébként könnyelműsége miatt megbüntették a törökök is, tovább korlátozva Erdély viszonylagos függetlenségét. Magyarország felszabadításának terhe ilyen módon átvődött a Habsburg uralom alatt levő magyar országra.

Mire a magyar területek a Habsburg uralom alatt egyesültek, akkorra a Lengyel Köztársaság lassan a bukás felé közeledett. Erről tanúskodik a szász választófejedelmek jelenléte a lengyel trónon a XVIII. század első felében: II. Ágosté és III. Ágosté – akik Oroszország szövetségesei voltak. II. Ágost vonta bele Lengyelországot az Oroszország és Svédország között 1700–1721 vívott háborúba, Oroszország győzelme pedig megerősítette az oroszok nemzetközeli pozícióját. Attól fogva a lengyel belügyekről de facto a szász választófejedelmek határoztak, illetve II. Katalin cárnő. Az ő kezdeményezésére nyomán került a lengyel trónra 1764-ben Szaniszló Ágost (Stanisław August Poniatowski). Kezdetben támogatta a Nemesi Köztársaság (Rzeczypospolita), újjáépítésének terveit, de az Oroszországgal kapcsolatos enegdékenysége meghiúsította a lengyel reformerek valamennyi erőfeszítését.

Többek között erre az alapra épült a bari konföderáció, mely az 1768–1772 években szembeszállt a királlyal, és a Nemesi Köztársaság illetve a katolikus hit védelmében háborút indított Oroszországgal szemben. A bari konföderáció felkelésének orosz hadak általi leverése Lengyelország I. felosztásához vezetett. A bari konföderáció számos vezetője ekkor Magyarországon lett menedékre. Valószínűleg ekkor született meg a máig híres mondás: „Lengyel-magyar két jó barát / Együtt harcol s issza borát / Vitéz s bátor mindkettője / Áldás szálljon mindkettőre”.

A megcsontított Köztársaságban a hazafias csoportosulások nem szüntek meg folyamatos politikai reformok és oktatás útján erőfeszítéseiket az ország megmentésére összpontosítani. Bizonyára mindenki számára ismeretesek az alábbi tények: 1773-ban életre hívták a Nemzeti Oktatási Bizottságot – mely a világ első közoktatásügyi minisztériuma volt, továbbá megalkották a Május 3-i Alkotmányt, mely Európában az első, a világon pedig – az amerikai után – a második alaptörvény volt. Sajnos azonban e nemes reformtörekvések következménye Lengyelország még kétszeri felosztása lett, az 1793 és 1795 években – a Kościuszko-felkelést követően. Lengyelországot megszünt létező Európa térképén, de a lengyelek soha nem békeltek meg államiságuk elvesztését. A függetlenség visszaszerzésének sokféle útján próbálkoztak, legfőbb mottójuk a közismert: „a ti szabadságotokért és a mi szabadságunkért” jelszó volt. Az utak közül ott találhatók a különböző hatalmak mellett küzdő légiók útja, ott voltak a diplomáciai utak, valamint a nemzeti felkelések és a lengyel kultúra értékeiért vívott harcok útján tett erőfeszítéseik. Mindezen út azért is bizonyult nehéznek, mert három jelentős birodalom szálta meg Lengyelországot: Oroszország, Ausztria és a Németország egyesítésére törekvő Poroszország.

Bizonyos fokig a helyzet hasonló volt Magyarországot Mohács utáni helyzetéhez. A magyar függetlenség érdekében megtett utat szintén felkelések, főként a Habsburgokkal szembeni felkelések jellemezték, elég csak visszaemlékezni Rákóczi Ferenc 1703–1711 közötti szabadságharcára. Összekötötte tehát Lengyelországot és Magyarországot a habsburgi Ausztriával szembeni közös küzdelem. Ennek a küzdelemnek terepe Bécs között volt, mely a Habsburgok általános hatalma volt, mely a megszállt nemzeteket ellenőrzése alatt tartotta. A napóleoni birodalom romjain felépített Bécs utáni Európában, mely fölött az ún. Szent Szövetség őröködött, ekkor már jelentkeztek a nemzeti kérdések a Népek Tavaszá forradalmában 1848–1849 között. A Bécsben kitört forradalom híreire felkelés tört ki Magyarországon. Létrehozták a pesti Országgyűlést, mely létrehívta az Országos Honvédelmi Bizottmányt Kossuth Lajosnál az élén, mely pedig elkezdte a nemzeti felkelés haderő létrehozását. Nem hiányoztak innen a lengyelek. Bem József tábornok lett az erdélyi magyar haderő parancsnoka. Henryk Dembiński tábornok egy ideje a magyar haderő főparancsnoka

beosztásában tevékenykedett. Az akkor létrehozott lengyel légió parancsnoka Józef Wysoczi lett. Ez volt a legnagyobb Habsburg ellenes, függetlenségi deklarációval támogatott felkelés. Leverését az orosz haderő segítségével érték el, az oroszok parancsnoka Paszkevicz tábornok volt, ugyanaz, aki 18 évvel korábban a lengyel novemberi felkelést verte szét. A magyar felkelés vezetői Kossuthal az élükön politikai emigrációba kényszerültek és létrehozták a Magyar Nemzeti Igazgatóságot. 1897-ben egy lengyel festőművész, Jan Styka megfestette a Raclawiczi Körkép mintájára az Erdélyi Körképet, mely Nagyszében bevételét ábrázolja olyan alakok megfestésével, mint Bem tábornok és hadsegéde, Petőfi Sándor, a kiváló költő, aki Erdélyben, az utolsó csatában esett el.

A magyar forradalommal szemben a Népek Tavaszának a osztrákok által megszállt Galiciában csak mintegy lokális jelensége volt. A XIX. század második felében, miután Oroszország elvesztette a törökökkel szemben vívott krími háborút – amelyben a lengyelek aktív szerepet vállaltak Törökország oldalán (emlékezzünk Adam Mickiewicz légiójára) – az Oroszországban bekövetkezett politikai enyhülés nyomán az oroszok uralta Lengyel Királyság területén ki-robant a januári felkelés. A felkelő seregekben ezernél is több magyar önkéntes harcolt. A felkelés bukása után, amikor a lengyeleket orosz repressziók érték, akkorra a magyarok már visszazserezték saját viszonylagos nemzeti önrendelkezésüket. Ausztria az olasz fronton és a poroszokkal szemben Sadowa alatt (königgrätzi csata) veszített csatái után, hogy el tudja kerülni birodalmi pozíciói elvesztését, és meg tudja védeni a császárságot a nemzeti felszabadító harcok elől, ezért beleegyezett a föderális államszerkezetbe. Így jött létre az osztrák-magyar monarchia; továbbá ekkor szerezte Galícia autonóm státuszt.

A magyarok e dualista monarchia keretein belül újjáépítették államukat, a lengyelek azonban még mindig a függetlenségük felé vezető utakat keresték. Az első világháború fényében a lengyel konzervatívok egyik koncepciója szerint a dualista osztrák-magyar monarchiát lehetett volna kibővíteni trialista osztrák-magyar-lengyel államalakulattá. Szerencsére a lengyelek részéről ez csak koncepció maradt. Miért szerencsére? Nos, a XIX. század végén kialakult Európában az osztrák-magyar monarchia erői német és olasz közreműködéssel hozták létre a Hármas Szövetség blokkját, a franciák, oroszok és Nagy Britannia pedig az antantot. A szembenálló blokkok az I. világháború során, a frontokon szegültek szembe egymással. 1915-ben a Hármas Szövetséget elhagyta Olaszország, átválva az antant oldalára, az olaszok helyére azonban Bulgária és Törökország lépett – akik már korábban szövetségben voltak a németekkel. 1917-ben az Egyesült Államok hadba lépése eldöntötte a háború sorsát. Lengyelországot visszanyerte függetlenségét. Magyarország azonban a legyőzöttek sorában ragadt, Ausztriával, Németországgal, Törökországgal és Bulgáriával

közös felelősség terhelte a háború ki-robantásáért. Megkötötték velük a békeegyezményt, Magyarországgal 1920. június 20-án a Párizs melletti Trianon palotában írták alá. A békeszerződés értelmében Magyarország elvesztette területe 71,5%-át. Több mint három millió magyar maradt a magyar állam határain kívül. Erdélyt Romániához csatolták. Megszűnt létezni a közös lengyel-magyar határ, amely évszázadok óta kötötte össze a két nemzetet.

A trianoni békediktátum a magyarok számára teljes kudarcc volt, de egyben meghatározta Magyarország két világháború közötti politikai irányvonalát. Bármennyire is eltérő politikát folytatott Lengyelország és Magyarország, ez az eltérő politika nem befolyásolta hagyományos baráti viszonyunkat. Erről tanúskodik, ahogy a magyarok jelentős segítséget nyújtottak számunkra fegyver és lőszerszállításokkal a lengyel-bolshevik háború kritikus pillanatában. Az 1938 évi müncheni konferencia után Lengyelország semlegesítette Romániát, miután Kárpát-alját visszacsatolták Magyarországhoz és így visszaállt a lengyel-magyar közös határ is. A II. világháború kitörését követően, amikor a szovjetek is lerohanták Lengyelországot, éppen ezen a lengyel-magyar határszakaszon jutott át Magyarország területére mintegy 80 ezer lengyel menekült. A magyar hatóságok, különösképpen id. Antall József menekültügyi kormánybiztos segítségével a lengyelek biztonságban élték túl a náci és szovjet terrort, tanulhattak, élhették kulturális életüket vagy éppen tovább mehettek Franciaország felé erősite az ott létrejött lengyel haderőt. A háború kitörése előtt a magyarok szembeszálltak a németek Lengyelországot lerohanni kívánó szándékával. Mily fontos szavak hangzottak el az akkori miniszterelnök, Tekei Pál Hitlernek küldött táviratában: „Hamarabb felrobantom saját vasútvonalainkat, semmint részt vegyek a Lengyelország elleni invázióban. Magyarország részéről ez nemzeti becsület kérdése, hogy ne vegyünk részt semmiféle Lengyelország ellen irányuló fegyveres akcióban.”

A töretlen testvéri kapcsolatok más ilyen példája a lengyelek védelme volt a varsói felkelés kirobbanása alatt és után. A magyar katonák megvédték a lengyel felkelőket a németek bosszújától, nemegyszer életük árán is. Sírjaik megtalálhatók Konstantinban vagy Podkowa Leśnában. A II. világháború után Lengyelország és Magyarország egyaránt szovjet megszállás alá került. Mindkét ország a kommunista rezsimek hasonló represszióit élte meg. Sokat mondó volt mindkét nemzet számára az 1956-os év. Akkor tört ki Lengyelországban, Poznańban a munkások lázadása, Magyarországon pedig forradalom tört ki, melynek kirobbanása a Bem szobor mellett tüntetéshez kapcsolódik. Mindkét nemzet kölcsönös szolidaritást vállalt egymással. Lengyelországon spontán szervezték a veradó akciókat és a magyar felkelőknek szánt adományok gyűjtését. A lázadást Poznańban a lengyel kommunisták verték le. A Budapesti kitört forradalmat pedig a szovjet hadsereg verte. Amikor azonban a Varsói Szerződés seregei intervenciót hajtottak végre 1968-ban Csehszlovákia ellen, melynek következtében meghiúsították a Prágai Tavasz reformjait, a Przemysł városából származó lengyel Przemysł Siwiec és két magyar: a Budapesti született Bauer Sándor és a Sepsiszentgyörgyön született Moyses Márton tiltakozásképpen, valamint a cseh, magyar és szlovák nemzetet vállalt szolidaritás jegyében felgyújtották magukat. Drámai tettük később a Lengyel-Cseh-Szlovák Szolidaritás mozgalom létrehozásának alapját képezte, mely mozgalommal a lengyel KOR (Munkásvédelmi Bizottság) és a Csehszlovák Char'ta '77 ellenzéki csoportosulás épített fel. Némileg később, amikor kialakult az ellenlégi Magyar Demokrata Fórum és a Fiatall Demokraták Szövetsége, a Varsói melletti Podkowa Leśnában alakult meg a Lengyel-Magyar Szolidaritás, ők adták ki a „Magyar Bulletin” lapot, melynek szerkesztője Maciej Szymanowski volt. És pontosan e lengyel-magyar-csehszlovák antikommunista csoportosulások alapjain jött létre, már ezen országok függetlenségekor a Visegrádi Hármas, mely Csehszlovákia felbomlása után 1993-ban Visegrádi Négyekké alakult át.

Kívánom, hogy ez a jelenkori visegrádi szolidaritás népeink számára a boldogulás és a sikeres élet meghatározója legyen. Eljén továbbra is az évszázados hagyományok által fémjelzett lengyel-magyar barátság és szolidaritás. ■

Kárpátalja gyönyörű vidék, tele varázslatos tájakkal, a múlt emlékeivel és a természet valamint a kultúra kincseivel. A fennmaradt, fából készült szakrális építészeti emlékek elválaszthatatlan részei a tájképnek, egyben az embernek a természettel és a szülőfölddel való önzonosságának és harmóniájának is jellegzetes ismertető jegyei. A kárpátaljai vajdaság egyik vezető, intelligens specialitása az életminőség szektora, mely olyan területekre terjed ki, mint a legmagasabb minőségű élelmiszerek termelése és feldolgozása, a korszerű és fenntartható turisztika, az egészség és jólét (klinika, szanatóriumok, nyugdíjas házak, rekreációs-pihenő központok, biológiai megújulás központjai, dietetika központok), valamint a „zöld” technológiák ipara (megújuló energia forrásai, energiatakarékos és intelligens építészeti).

Turisztikai szempontból a kárpátaljai vajdaság az ország egyik levonzóbb területe, sőt Európában is párját ritkítja, köszönhetően mindenekelőtt földrajzi fekvésének, természeti kincseinek és a Besszádok egyedülálló értékeinek. Álomhelyszín mindazok számára, akik az aktív turizmus művelői. Nyáron, a régió jól kijelölt turistautóvonalai mentén gyalogosan, lóháton, kerékpár nyergeben és autóval egyaránt jól megismerhető. A vizes sportok kedvelői vitorlázhatnak a Solina tavon, vagy választhatnak maguknak kajaktúrákat a San folyón is. A légi kirándulások hívei sárkányrepülőikkel is kiváló terepeket találnak a környéken siklásukhoz. A kárpátaljai vajdaság olyan hely, ahol viszonylag kis alapterületen egyaránt megtalálhatóak a szakrális, ill. a világi épületek fa építészeti emlékei. Találhatunk itt gótikus templomokat, pravoszláv, görög katolikus imahelyeket, műemlék kúriákat, vadászkastélyokat és gyógyászati célokra épített villákat. Telente a sifutókat számos futópálya, a sielőket pedig jól kiépített lesikló pályák és sífelvonók várják.

LENGYEL-MAGYAR, KÉT JÓ BARÁT

Az 1893-ból származó obeliszk, rajta a Magyar Királyság címerével, a Palota-Radoszycze egykori határátkelőnél található a kárpátaljai vajdaságban, és egyike az egykor létezett lengyelországi és Magyarországot elválasztó határ utolsó maradványainak, mely határ évszázadokon át követte a Kárpátok hegynyulatát. A több évszázados szomszédosság nem múlt el nyom nélkül a két ország történelmében, mégis, közös történelmünk különféle viharai ellenére, a lengyelek kollektív emlékezete barátiaként emlékszik vissza erre a szomszédra.

Ez a szimpátia a lengyelek azon mély meggyőződésén alapul, mely szerint a lengyel és magyar nemzet jellemvonásai erősen hasonlítanak egymásra, ez pedig az általánosan közsímet mondásban is kifejezésre jutott: *Lengyel-magyar két jó barát, Együtt harcol,*

s szissza borát. E kifejezésben bizonyára visszhangzik Bem József tábornok emlékezete – az 1848-as magyar szabadságharc lengyel hőisé, – valamint a Kárpátokon túlról hozott magyar bor íze is, mely a régi Lengyelország nemesége és arisztokráciája asztalának uralkodó bora volt. A bort „wegrzynnek” (*magyarnak*) hívták. A bor hallatlan népszerűségének kifejezése, hogy egy időben a „wegrzyn” szó minden borok színóimájájaként volt használatos.

Az első tömeges importot a wegrzynből kétezer hordó ital behozatala jelentette, amely Krakkóban a királyi asztalra került 1490-ben. Jan Olbracht királyfi hozta be, aki a tokaji vár ostromáról lemondva kapta meg a borokat váltságdíjként. A wegrzyn szállító fogatok átkeltek a Kárpátok egyik régi hágóján, mely az északra vezető óly római kereskedelmi útvonalak nyomvonalát követte. Később gyűjtő elnevezéssel „magyar útvonalnak” nevezték ezt a részt, ugyanis Magyarországról

Kárpátalja - három állam: Lengyelország, Szlovákia és Ukrajna határának találkozási pontja. Az Európai Unió kapuja, a korszerű gazdaság, az érintetlen természet és a gazdag kultúra terepe. A repülés, az informatika vagy éppen az autóipar innovatív technológiái, az aktív pihenés és a hegyi kalandok kiváló terepe. És mindez csak néhány a kárpátaljai vajdaság aduászai közül...

a Visztula menti országba tartó kereskedő karavánok ezt az útvonalat választották oda és vissza. A „magyar útvonalak” egyike a Kárpátok mesés településén, a kárpátaljai vajdaságban található Jaśliskán keresztül vezetett, ahol ma az egykori magyar boroshordókat tároló pincék régészeti feltárása folyik. A közeli Krosno városában augusztusban szokták tartani a Magyar Borok Fesztiválja rendezvénysorozatát, mely óriási népszerűségnek örvend a régióra érkező turisták között.

MIT ÉRDEMES MEGTEKINTENI KÁRPÁTALJÁN?

A Łańcuti Várkastély, a lengyelországi arisztokrácia egyik legszebb rezidenciája. Hírét a nagyszerű állapotban fennmaradt lakosztályoknak és az igen érdekes egykori lóvontatású járművek kollekciónak köszönheti. A palotaegyütttest ősi, festői, angol stílusban kialakított park övezetében pavilonok, gazdasági épületek állnak, melyek valaha a Łańcuti rezidencia mindennapi életéhez kötődtek. 1961 óta a várban tartják a híres Łańcuti Zenei Fesztivál koncertjeit. A Fesztivál renoméjét azok a nagyszerű művészek igazolják, akik megénekeltek az eseményt jelenlétükkel. Olyan nevek találhatók közöttük, mint: Adam Harasiewicz, Ra-

ki nagy tavakkal és számos betelepített fajjal díszítve. A kert kompozíciójában figyelemkeltőek a családi fák, melyek az új családtagok születésének állítanak emléket – a fűzfák a leányok neveit, a tölgyek a fiúk neveit kapták, s ezek között láthatjuk az Adam Stefan Sapieha bíborosról elnevezett tölgyet is.

A II. világháború alatt Zsidókat **Mentő Lengyelek Múzeuma, névadó az Ulma család Markowából,** akiket a németek meggyilkoltak a zsidók rejtgetése miatt. A múzeum 2016 óta működik és az első olyan múzeumi intézmény Lengyelországban, mely azoknak a lengyeleknek állít emléket, akik saját és családjuk életét kockáztatva segítettek a német megszállás alatt üldözött zsidóknak. Multimediális, interaktív kiállítás képet ad a Holokauszt lengyelországi valóságáról és arról, hogy mekkora méretekben segítettek zsidó honfitársaikon Kárpátalja lakói. Különösen fontos helyet foglalnak el a kiállításon az „Igazak és Türelők” beszámoló, feljegyzések, filmes dokumentumok, fényképek az emberekről, sőt még magukról a rejtkehelyekről is. A II. világháború alatt Zsidókat Mentő Lengyelek Múzeuma a markowai Ulma családról kapta nevét, s a megnyitását követő első évben 50 ezer látogató kereste fel.

Bieszczyady Erdei Vasút, a Lengyelországban működő keskeny nyomtávú kisvasutak egyik leghíresebb példánya. A vasúti útvonal festői völgyeken vezet keresztül a Cisna melletti Majdantól a Przyszlupia irányában lévő legelőkn át, majd onnan nyugatra a szlovák határ mentén egészen Balnicáig. A legnagyobb népszerűségnek a műemlék Kp-4 típusú gőzmozdony vontatta szerelvények örvendenek. Utazni a kisvasúttal, úgy, mint a régi időkben – nagyszerű kaland az egész család számára.

Sanokban a **Népi Építészeti Múzeuma** Európa egyik legismertebb skanzen múzeuma. A San folyó jobb partján, a Sanocko-Turczańskie Hegy lábánál kiépített skanzen jól visszaadja Kárpátalja jellegzetes, természetes terep-hez igazított építészetét és az ezen a területen megtalálható növényzetet. A látogató nem csak a hűen rekonstruált falusi házakat és a szelmalmokat találja itt meg, de azt is megtekintheti, hogyan nézett ki egykor egy lengyel kúria. Rendkívül népszerű a Galíciai Piacér, ahol megtekinthető az egykori posta, be lehet menni az órásmester műhelyébe, egy zsidó lakásba, a tűzoltó garázsba, de még korhű emlékfotót is készíthet a helyi fényképész.

A Harang és Pipamúzeum Przemyslnben, az óvárosban található, a késő barokk, 1775–1777 között épült Óratoronyban. Nyolc szinten mutatja be a harangöntők és a pipaferagók műveit – olyan termékek sorát, melyekről a múltban, ill. a jelenben is híres Przemysl városa Lengyelországban és külföldön egyaránt. A torony, mely a

Múzeum központja, a város legmagasabb kilátó pontja, s nagyszerű kilátást biztosít egész Przemyslre. A toronyba 1820-ban felszerelt óraszerkezet mindmáig nagy pontossággal méri az időt.

Olajút – a világ olajipara és a kárpátaljai innováció gyökerei. A kőolaj azon természeti kincs, melynek bányászata tartósan beleírta magát a régió történelmébe. 1854-ben a zseniális lengyel feltaláló, Ignacy Lukaszewicz, a Krosno melletti Bóbrákn alapította meg a világ első ipari kőolaj kitermelő üzemét, s létrejött a globális kőolajipar. A későbbi években Lukaszewicz, társával együtt itt alkotta meg az első finomított is, s innen nőtt ki a világ kőolaj feldolgozó üzemének technikája. A lengyel olajipari eredmények emlékére a kárpátaljai vajdaságban „olajutat” jelöltek ki. A kárpátaljai szakasz Jaslotól indul, áthalad Krosno, Sanok, Lesko városokon Ustrzyki Dolnéig, útvonala összesen 58 községet érint. Az útvonalra rendelkezésre állnak az autós, kerékpáros és gyalogos turisták számára is. Az Olajút nyomvonala mentén meg lehet tekinteni a különféle skanzeneket, múzeumokat, melyekben a kiállítások az olajipar történelmét mutatják be, illetve olyan helyeket, ahol ma is működő bányákban lehet megismerkedni az egykori berendezésekkel és az olajipar egykor volt nagy egyéniségeivel – elsősorban Ignacy Lukaszewicz életművével. Az útvonalon haladva megtekinthetjük Krosno városát, valamint megismerkedhetünk Kárpátalja gyógyászati gyöngyszemeivel: Iwonicz-Zdrój, Rymanów-Zdrój és Polańczyk-Zdrój gyógyvizes településeivel. Az út varázslatoságát a gyönyörű tájképek, valamint az Alacsony-Beszkidék és a Besszádok természeti kincsei adják.

Az UNESCO létesítmények útvonala csaknem 20, az UNESCO Kulturális Világörökség Listáján szereplő, a lengyel-szlovák határ mentén megtalálható helyszínt és létesítményt foglal

magában. Az UNESCO Világörökség Listája létezésének közel fél évszázada alapján nyugodtan kijelenthető, hogy a listára felkerült létesítmények nem csak különleges presztízzsel rendelkeznek a szakemberek körében, hanem a tömegturizmus igazi sztárjai lettek, sőt a populáris kultúra csillagaivá is váltak. A listát egyedi és rendkívüli építmények alkotják, melyeknek sikerült sok hasonló építmény sorsát elkerülniük: megkímélték őket a háborúk és a történelem viharai, így még értékesebbek, még érdekesebbek a figyelemre. Ezek között olyan létesítmények találhatók, mint a két gótikus fatemplom Bliznében és Haczoóban, valamint négy egyedülálló ortodox templom Chotyńiecben, Radzuzban, Smolnikban és Turzańskban.

A régió gazdag kulináris öröksége, valamint kiváló termékei, regionális és hagyományos élelmiszer készítményei nagy értéket képviselnek. A vajdaság területén vezet keresztül a **Kárpátaljai Izei Kulináris Ösvény,** mely a legnagyobb lengyel gasztronómiai-bor-turisztikai útvonalak egyike. A nagy presztízstű National Geographic Traveler havilap által szervezett verseny révén a „Lengyelország 7 Új Csodája” címet viselő közé került. Az útvonal segíti és támogatja Lengyelország e vidékeinek felfedezését, mégpedig a kulináris élményeken keresztül. Az útvonalon közel 50 létesítmény lelhető fel, köztük négy cukrászda, három borpince, három turisztikai gazdaság, s végül 40 étterem, kocsmá, fogadó, kisvendéglő, taverna és vendégház. A régió egyben a termékek mennyiségét tekintve is listavezető: 230 élelmiszer termék került fel a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium Hagyományos Termékei listájára a Kárpátaljai Vajdaságból.

Green Velo Keleti Kerékpárút, a leglátványosabb kerékpáros turizmus projekt a máig megvalósított lengyelországi elképzelések közül – több mint 459 km hosszú útvonal vezet keresztül

a kárpátaljai vajdaságon. A kárpátaljai vajdaság szakaszán három „Királyságot” alakítottak ki: a „Sandomierz Földje és az Alsó San Völgye”, a „Pogórze Karpackie” (*Kárpátok Hegyalja*), valamint a „Roztocze”. A kiépített 50 MOR, azaz Kerékpáros Kiszolgáló Pontok mindegyike rendelkezik kerékpártartó állványokkal, esőbeállókkal, padokkal, szemetekkel és tájékoztató táblákkal. A turistákra a kárpátaljai vajdaság területén mintegy 140 Kerékpárosbarát Hely (szállások, gasztronómiai és szolgáltató létesítmények sora) vár, melyek célzott szolgáltatásokat nyújtanak a kerékpáros turisták számára. A régióban számos, kerékpárosoknak dedikált rendezvényt szerveznek, ilyen pl. a Bike Town Przemyslnben, a Lubaczów környéki Roztoczański Kerékpáros Maraton a Green Velo Útvonalon, a Stalowa Wola-i Green Velo Kárpátaljai Kerékpártúra, a Dubiecki Országismereti Kerékpártúra a Green Velo útvonalán, valamint a Cyklokarpatok. Részletes információk található a greenvelo.pl oldalon. Valamennyi információt elolvashatnak ott az útvonalról, meg lehet tervezni a túra útvonalát, vagy le lehet tölteni a mobilalkalmazást is.

Kárpátalja nem csak nyáron vonzó hely. Amikor azt mondjuk, hogy „Kárpátalja”, akkor rendszerint a nyaralásra és a Besszádokra gondolunk. Pedig hasonlóképpen gyönyörű és vendégszerető a környék a téli időszakban is, amikor a hó különleges téli hangulatot kölcsönöz a tájnak. A fehérbe öltözött Besszádok, az Alacsony-Beszkidék és a Kárpáti-erdőség valóban mesés táj, tele számos látminivalóval. Sízés, snowboard, lovas szán, korszolya – mindez szabadon üzhető, ahogyan csak testünk-lelkünk megkívánja. A téli sportok szerelmeseire 30 jól felszerelt felvonó vár a környéken. A „Besszádok Téli Fővárosa” címet büszkén viseli Ustrzyki Dolne város két központjával: Gromadzyn és Laworta, innen indulnak a székes felvonók, és itt kerülnek megrendezésre a főbb alpesi versenyek is. A népszerű „székes” felviszi utasát a Kiczera csúcsra az Alacsony-Beszkidékben. A csánkányos felvonókkal és a snowparkkal együtt 3 km lesikló és 4 km sifutópálya épült ki. Gyönyörű, panorámás, székes felvonó található még Przemyslnben is. Itt a téli aktivitás összeköthető a multikulturális, műemlékekkel teli hangulatos San folyó menti utcáskákkal várakozó város megtekintésével.

Érdeemes még elmenni Arlamówba, mely Európa egyik legkorszerűbb és legnagyobb szálloda és üdülő komplexuma, kiváló sport és rekreációs lehetőségekkel. Családi hangulat jellemzi továbbá a bieszczaei Wereniemi és Kalnica központjait, valamint a Dukla és Łętownia melletti Chyrowa központját Pogórze Karpackieban. A síugrás kedvelőinek érdemes még elmenniük a bieszczaei Zagórzeba, ahol egy síugró komplexum áll rendelkezésre – itt tették meg első lépéseiket a lengyel válogatott versenyzői is. A szomszédos Sanok pedig a kárpátaljai korcsolyázás fővárosa, egész évben működő fedett pályás jégtánc és gyorskorcsolya pályákkal. A hegyoldalokon levő erdőket várják a sifutókat és a síturózókat is. Magában a Besszádokban több tucat pályát jelöltek ki. A Besszádokban található továbbá Lengyelország egyik leghosszabb egybefüggő sifutó pályája. A pálya útvonalai 1,5 km-es, 3 km és 5 kilométeres szakaszokra vannak bontva, folyamatosan tartják karban őket és használhatják őket az amatőröktől kezdve a haladók, sőt a profi versenyzők is. Nagyon gyakran találkozhatunk a pályán edzésüket tartó hivatásos versenyzőkkel is. K

Vajon a könyv, amelyet írt, a három évvel ezelőtti budapesti események hatása alatt született, amikor migránsok szállták meg a fővárost?

Amit Budapesten láthattunk, óriási befolyással volt rám: igyekeztem mindinkább megérteni, miért kezeli oly sok nyugat-európai vezető kritika nélkül, utópisztikus hozzáállással és messze eltávolodva a valóságtól azt, ami itt történik. Maga az esemény természetesen elindított egy olyan gondolatot, amely arra ösztönzött, hogy elkezdjek írni, de szerintem a legfontosabb az volt, hogy megértsem azt jelenséget, amit – ahogy a címben is megjelenik – öngyilkosságnak, önpusztításnak lehetne elnevezni pontosabban fogalmazva azt, ahogy az európai elit nagy része kétszen áll a kapitulációra.

Az iszlám nem változik. Én ugyanakkor egyáltalán nem mosnám össze az összes tényezőt, és nem szeretnék erre az jelenségre – amivel ma, vagyis az utóbbi években dolgozunk – úgy tekinteni, mint afféle klasszikus lerohanásra. Nem úgy van, hogy fegyveres horda támad ránk, amellyel szemben a hadsereg vagy a helyi lakosság védekezik. Itt egy egészen más formával van dolgunk. E másság lényege természetesen az, hogy muzulmán migránsok érkeznek ide. Ettől válik a vita érdekessé intellektuálisan. Úgy mond kizárólag üldözött személyekként, menekültekként érkeznek ide, mint akik háborús események áldozatai a saját országaikban és emiatt, hangzik az a feltevés, tárt karokkal be kell őket fogadni. Itt egy egyszerűen kivethető különbség van. Míg a korábbi történelmi események során esetében az iszlám behatolás nyilvánvaló volt, azaz a fegyveres seregek törtek be, azok pedig akik felelősek voltak a védelemért, védekeztek, itt és most nincs fegyveres seregünk, csak egy gigantikus jövevényáradat, akiket azok, akik beengedik őket kizárólag áldozatként, károsultként, sértettként kezelnek. Ennél fogva – hangzik az érvelésük – a Nyugat morális felelőssége, hogy őket beengedjük, befogadjuk és vendégül lássuk. Ezért, az ami lényeges elem volt Európa számára, vagyis a bátorság és

történet többek között Svédországban, ahol az egekbe dicsérték a Közel-Kelet országainak hosszú, sok ezer éves történelmét – ami per-se igaz is. De nem

Konferencia Krasicyben

Dzsiháid és a nyugat öngyilkossága

BEMUTATÓ ÉS VITABESZÉLGETÉS PAWEŁ LISICKIVAL A *DZSIHÁID ÉS A NYUGAT ÖNGYILKOSSÁGA* CÍMŰ KÖNYVÉRŐL.

szimbolizálja-e ez azt, hogy nem hiszünk Európában, az európaiságban? A kereszténységből következ-e mindaz, ami az effajta európaiságot meghatározza?

Mint már említettem, az európai elit gyengeségének az egyik lényeges forrása az, a hamis humanitarizmus. Hamis, mivel a valóság félreértelmezésén alapul. E hamisságnak az egyik eleme a saját hagyomány, a saját identitás félre-

lóságkép a médián keresztül oly erősen beleivódott az elit nagy részének tudatába, hogy lehetetlen teszi egyszerű a fenyegetés, azaz az iszlám reális felmérését, másrészt védelmi lépések foganatosítását. Ha az ember belül meg

van győződve arról, hogy egy elferdült, eldeformált, hagyományt képvisel, hogy Európa történelme nem más, mint a fehér ember történelme, aki mindenféle más kultúrát meghódított és e kultúrák semmi mást nem tettek csak elszenvedték ezt az üldözöttséget, büszkeség a saját múltjával, a keresztény vagy európai hagyományval kapcsolatban, akkor védtelenül válik azokkal az eseményekkel szemben, amelyekkel ma szembesülünk. A svéd példa az egyik a sok közül.

Ez a fajta, sokkal drasztikusabb gondolkodásmód, tapasztalható még a merényletet áldozatainak a családjában is. Láttam egy riportot, ha jól emlékszem Londonból, az egyik iszlamista merénylet után. Az egyik áldozat apja, amikor megkérdezték milyen érzelmeiket táplál azokkal szemben akik ezt a merényletet elkövették, elmondta: „hát igen, de hát nem tehetek mást. Ezen kívül igazából a Nyugat a hibás ezért”. Az az állítás hogy „a Nyugat a hibás ezért” egy sztereotípiája, ami olyan erősen berögzült az elit, a hétköznapi emberek koponyáinak mélyén, hogy lehetetlen teszi a tények értékelését. Nem a merénylet elítélése volt az első, hanem ez az érzés: „nem, nem. Ők nem tehetek mást”.

Hasonlóan abszurdak és drasztikusak azoknak a nőknek a példái, akiket zaklattak vagy meg is erőszakoltak. Az egyik közülük ezt mondta: „hát igen, ennek így kellett történnie, mert hiszen a muzulmánok ennyi évszázadon keresztül el voltak nyomva, és most így reagálják le”. Ez már valóban bizonyos mértékig groteszk, holott

hamisan kialakult képnek. Általában ezek a történetek, mint az Európa szörnyű múltjához, a kereszties háborúkhoz, a mások leigázásához, a gyengébbek folyamatos elnyomásához, egy cukormázos és teljesen hamis valóságkép társul. Általában így hangzik: „Európában működött az inkvizíció, égetek a máglyák, emberek százai haltak meg, a másik oldalon pedig itt van a nagyszerű Andalúzia. Három kultúra élt egymás mellett, a nyitott és haladó iszlámnak köszönhetően mindenki a párbeszéd hangnemében viszonyult a másikhoz, csak az a szörnyű kereszténység volt elmaradt, provinciális”. A

probléma ott van, hogy ha alaposan elolvassuk a forrásokat és ránézünk ezekre az ún. jó iszlám mintákra, akkor kiderül, hogy a történelmi kép teljesen más ahhoz képest, amit a média és a kortárs nyugati tudósok jó része közvetít. Ez a kép abban az értelemben hamis, hogy ez az erőszak, az erő és az ellenségeskedés a hitetlenekkel szemben éppúgy jelen volt az akkor muzulmán közösségekben is, amelyek állítólagosan oly nyitottak és dialógus pártiak voltak.

Honnan van ebben az esetben a jól képzett, intelligens, gazdag európaiak nagy részében az az érzés, hogy saját kultúrájuk, a német, francia, holland, svájci, spanyol, olasz alacsonyabb, rosszabb és nem szolgált rá a fennmaradásra az iszlám invázió idején?

Az a benyomásom, hogy a felvilágosodás kései örökségével van dolgunk. Az első pillanat, amikor radikálisan megtagadták a múltat, mármint a nyugati múltat, az a francia forradalom pillanata volt, amikor elutasítottak mindent, ami korábbi. Az európai kultúra a kereszténységre és keresztény hagyományra épült, tehát a forradalom, amely azt, hirdette, hogy meg kell dönteni az egész előző rendet, semmibe vette mindazt, amit Európa gyökereinek, alapjának mondhatunk, vagyis a kereszténységet. Véleményem szerint nem is annyira a társadalmi rendről itt van szó, mint inkább egyfajta lelki rend elvetéséről, abban az értelemben, hogy a fordulatra készülve olyan

valamit támadtak valamit, ami – a kortárs szociológia nyelvén, vagy kissé marxista elnevezést használva – e rend eszmei alapzata. Ahhoz, hogy megdönthessék, meg kellett utálatni. Mindig úgy van, hogy az embereknek sokkal egyszerűbb harcolni valami olyan ellen, amit kifogásolhatónak és rossznak találnak mint valami jó és nagyszerű dologgal. Az egyik ilyen fontos elem, ami a felvilágosodás korától, a XVIII. századtól kezdve fokozatosan terjedt, a saját nemzeti múltunk elítélése. Mindaz, ami keresztény, amit

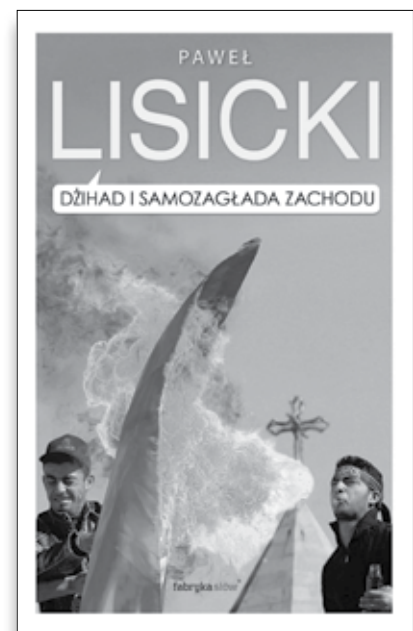
önnön méltóságunk érzetnek, saját identitásunk radikális megrendüléséről van szó. Ebből ered minden. Ha valaki meg van győződve arról, hogy erkölcsileg elfajult környezetben nőtt fel – természetesen ez a elfajulás az európai kultúrára vonatkozik, amely állítólag semmit sem csinált azon kívül, hogy leigázott és kiirtott mindenkit – akkor annak büntudata van.

Van egy másik eleme ennek a

kell válnunk a régi kultúrától, meg kell nyílni erre az új emberre. Ebben az értelemben az a benyomásom, hogy a mai politikai diskurzusban és az ideológiai diskurzusban, a migránsok eszközzé váltak, amelynek segítségével teljesen meg akarják tati

változott a régi európai identitást.

Látszólag humanitárius retorikát használnak, vagyis arról van szó, hogy „segítsünk”, de igazából nem segítségről van itt szó. Akik ilyen politikát folytatnak, azokat a gyűlölet hajítja a saját öntudatukkal, saját kultúrájukkal szemben. A muzulmán migránsok eszközzé, amelyek segítségével át lehet formálni a saját tár-

örököltünk, amit átadtak a korábbi nemzedékek, megkérdőjelezendő, de nem csak az érvek vagy vita szintjén. Arról volt szó, hogy maximálisan hamis és negatív fényben mutassák be a saját ellenfeleiket vagy eszmei ellenfelünket.

Ez a gondolkodásmód a XVIII. századtól jelent meg szélesebben, jelen volt a XIX. században, és átvették a különböző forradalmi mozgalmak. Ma elég elolvasni Marx és Engels „Kommunista Kiáltványát” – figyelemre méltó olvasmány – ahol csak úgy siterg a múlt iránti gyűlölet. Használatos ugyanakkor a burzsoázia osztálya kifejezés. Ez az, amely a Kiáltvány fogalmazásában, képviseli mindazt, amit örököltünk; ez az osztály feltétlenül rossz, hazug és minden létező bűnnel teli. Ezért a jövő vezetőit, akik a munkásosztály soraiból kerülnek majd ki, megilleti a burzsoázia elpusztításának joga. Szó szerint: „a burzsoázia osztály elpusztítása”, ami természetesen egyszerű indokot adott a későbbi, tömeges erőszaknak melyet a különböző kommunista, bolsevik stb. mozgalmak alkalmaztak.

Nem szeretnék most belemenni a vitába Marxról és a Kommunista Kiáltványról. Azt szeretném megmutatni, hogy ennek tagadásnak vagy önmegtágadásnak lényeges forrása az, ami a XVIII. században kezdődött, később pedig átkerült és rutin hozzáállássá vált balliberális körökben. Liberális körökben egyfajta székeszként, távolságtartásként, az erősen baloldali

sadalmunkat. Új embert teremteni, aki mentes a nyugati politikusok és vezetők jó részének szemében a legnagyobb hibától, vagyis a keresztény múlttól és a vele kapcsolatos kulturális önazonosságtól. Születik egy új vallás, amely egy tégelyben hisz majd, ahova mindenkit bele lehet dobni, és ebből kialakul majd valami új, ami eddig nem létezett. Két lépcső van. Először, saját öntudatunk megkérdőjelezése és elvetése, megtagadása, elítélése és befekettítése. Másodsor, egy új változat, új vízió, új ember keresése. Ezáltal a keresés által nyitunk meg mi, nyílik meg a Nyugat a muzulmán jövevényekre.

Ez az új európai ember különös módon nagyon emlékeztet a régi közel-keleti emberre. Láthatjuk, hogy Németországban külön térben utaznak a nők és férfiak, láthatjuk, hogy próbálkoznak a járdákat felszítani; a jobb oldalon az urak, bal oldalon a hölgyek. Ezeket a legegyszerűbb sarifa-törvényeket most vezetik be az európai társadalmakban. Az euromanipulátoroknak sikerül-e valami újat alkotni vagy inkább sariában fognak élni?

A muzulmánok érkezésével együtt, ezt szabad szemmel is látható, nem egy új, kulturális homogen európai ember születik, hanem egyre inkább géttsódik a muszlim közösség. Könnyű összevetni mondjuk a muzulmán közösség társadalmi integrációs fokát Németországban 30

Ha valaki meg van győződve arról, hogy erkölcsileg elfajult környezetben nőtt fel – természetesen ez a elfajulás az európai kultúrára vonatkozik, amely állítólag semmit sem csinált azon kívül, hogy leigázott és kiirtott mindenkit – akkor annak büntudata van.

a területvédelem, hirtelen eltűnik és egyfajta pszeudo-felebaráti szeretet lép a helyébe. Pszeudo, mivel — ezt mindjárt lesz alkalmam ezt elmondani - a helyzet totális hamisításán alapul. Emiatt a meghamisítás miatt olyan könnyű használni a humanitárius retorikát, amely megnehezíti a veszély elleni védekezést.

Európa alkotta meg az első egyetemes civilizációt. Az európai hajóknak köszönhetően a kereskedelem összekötötte a kínaikat, arabokat egészen Afrika keleti partjairól, Európát, az indiánokat. A földrajzi felfedezések korától minden kezdett egyetlen világgazdasági szerveszété válni, a gondolatáramlás is beleértve. Most olyan emberekkel van dolgunk, akik hozzánk, Európába érkeznek, és a mi médiánk arról tájékoztat minket, hogy ők magasabb kultúrát képviselnek. Ez

értelmezése. Az európai elit nagy részének büntudata van, állítólagosan amiatt, hogy a Nyugat elnyomta az összes népet maga körül, különösen rosszul kezelte évszázadokon át a muzulmánokat, és most ebből kifolyólag, büntudatból bizonyos kárpótlással tartozik nekik, fizetéssel azért, ami az évszázadok alatt megtörtént. Egy ilyen vita során rendre egy egész sor példa elhangzik: kereszties háborúk, ilyen vagy olyan üldözések, a gyarmati időszak, sőt, felsorolják az összes mondavacsinnát. Azért mondavacsinnát, mert az összes ilyen példa történelmi kontextusban bemutatva teljesen más képpel néz ki, mint médiában előadva, ahol olyan kép alakul ki Európáról, mint ami semmi mást nem csinált, csak rettenetes, expanzív elnyomó, agresszor volt, amely mindenkit leigázott. Így jutunk el a XX., XXI. századig, amelyben Európának ezért morálisan meg kell fizetnie azáltal, hogy megnyitja kapuit, és

Saját múltunk tagadásának és elutasításának csúcspontja az 1968-as forradalom volt, amely a Nyugaton zajlott le, és amelyben azok vették át a média, az üzlet és a politika fölötti hatalmat, akik meg voltak győződve arról, hogy az európai kultúra minden gonosz melegágya.

körökben pedig a saját múltunk radikális elítéléséért. Saját múltunk tagadásának és elutasításának csúcspontja az 1968-as forradalom volt, amely a Nyugaton zajlott le, és amelyben azok vették át a média, az üzlet és a politika fölötti hatalmat, akik meg voltak győződve arról, hogy az európai kultúra minden gonosz melegágya, és hogy egy új embert kell építeni. Ezért meg

évvél ezelőtt, ahol főleg török népesen volt, a maival. Kiderül, hogy a muzulmánok, ellentétben azzal amit mesélnek, nem hogy integrálódnának ebben a hatalmas európai tégelyben, elvesztve öntudatukat, de pont fordítva – ez az öntudat egyre erősebbé válik, és a sarifa bevezetésének kísérlete egyes közösségekben egyre erősebb formát ölt. Mit felelnek erre a

mai politikának hívei? Azt, hogy ezek csak átmeneti problémák.

Volt az a szóhasználat, amely különösen jellemző volt a kései kommunista kormányokra: „szocializmus igen, túlkapások nem”. Nagyjából ez így néz ki. Szép új jövő igen, túlkapások nem; azok ugyan elkerülhetetlenek, de megfelelően racionális politikával sikerül őket legyőzni. Az amit mi most látunk, vagyis a muzulmán migránsok áradata, valamint ezen társadalmak egyre nagyobb felosztódása (szeparációja) a többitől, csak átmeneti jelenség. Ez egy fajta szükséges ára annak, ami a jövőben lesz. Azt mondják nekünk: „a muszlimokkal ugyanaz történik majd, ami a keresztényekkel nyugat-Európában”. Röviden mondva elég, ha ők ebben a nyugat-Európai kultúrában már gyökeret vernek és ugyanaz a vírus fertőzi meg őket, a kétegy, ellenkezés, szkepticizmus, amely

győzelem után – ami szintén érdekes, hogy mi lenne a kereszténység elleni harc végső győzelem lényege Nyugat-Európában, mert valahogy abból a kereszténységből ott már nem sok maradt – de így vagy úgy utána elkezdődik a szétverése annak, ami most még uralkodik.

Elgondolkodtató, mitől van az, hogy a Líbiából, Algériából, közel-keletről érkező szülők gyermekei annak ellenére, hogy Európa területén nőttek fel, itt jártak iskolába, nem döntöttek úgy hogy átvesszik ezt az európai kultúrát, hanem megvetik és harcolnak ellene. Bizonyára sok válasz létezik. Nem lehet egyetlen egyszerű magyarázatot találni erre, de úgy gondolom, hogy az egyik fontosabb elem – amelyikről igyekezzem írni a könyvemben – az, hogy sok muzulmán a Nyugatot olyan helyként

fenyegető létszámú, de úgy néz ki, mint a 70-es évek Franciaországában. Eljutottak hozzám olyan jelzések is, hogy a muzulmánok jelen vannak más lengyel városokban is. Erről keveset beszélnek Lengyelországban. Ezeket a kérdéseket főleg a nemzeti oldal feszegeti.

Ez nagyon nehéz kérdés, mivel két egymással ellentétes közlemény van. Az első közlemény, nevezük hivatalosnak, a vezetéstől származik. Eszerint semmi különös nincs, a lengyel állam ugyanolyan merev politikát folytat a bevándorlással szemben mint korábban, és nincs semmilyen tömeges migránsáradat. Ez a kormány hivatalos, sokszor hangoztatott verziója. A második dolog, az ún. saját megfigyelés. Jól látható, hogy valami megváltozott. Én is észreveszem Varsó utcáin, hogy több muszlim jár-ke, mint korábban. Nyilván nem olyan tömeges jelenség ez, mint más európai városokban, de egészen bizonyos, hogy valami megváltozott. Mi köze van a saját megfigyelésnek a hivatalos verzióhoz? Jelentést készítettünk ebben a témában, mivel nem szeretném, hogy a vizsgálataink kizárólag a magán észrevételeken alapuljanak; tudjuk, hogy az csalóka. Lehet, hogy úgy volt, hogy valaki séta közben egy csoport emberbe botlott, majd ez alapján kialakít egy képet önmagában. Tudvalevő, hogy így nem lehet. Mégis ez nem csupán az én észrevételem vagy az Öné, hanem mindazoké akik arról beszélnek, hogy valami negatív dolog zajlik körülöttünk. Mivel ez a hang egyre gyakoribb, ezért ezt alaposan ki kell vizsgálni.

Nyilván több változat lehetséges. A leginkább negatív az lenne, hogy a kormány félrevezet, röviden fogalmazva más politikát folytat, mint amit bejelentett. Ez lenne a negatív következtetés. Talán úgy van, hogy a mi észrevételeink valótlanok. Abból, amit magam olvastam, az a benyomásom, hogy valóban a kormányközlemények nem párhuzamosak a gyakorlattal, és hogy létezik egyfajta gyengülési Lengyelország védelmével kapcsolatban, a migráns áradattal szemben. Nem erős mértékben, szó szerint, de tényleg zajlik egy ilyen változás. Az elkövetkező két-három héten a hetilapunkban megjelenik egy ilyen jelentés és biztos, hogy sokkal jobb statisztikai háttérrel lesz, számokkal alátámasztva, nem pedig kizárólag egy benyomásra alapul majd, noha a benyomásom is fontosak. Ha azt látom, hogy a varsói mecset előtt elhaladva egyre nagyobb tömeget látok, akkor ők valószínűleg jönnek. Őszintén mondom, biztos hogy ez nem egy lengyelországi tömeges iszlámra térítés következménye.

A lengyel kormány azt mondja, hogy ezek munkások, nem migránsok, és emiatt teljesen más a státuszuk, másfelől az összeesküvéselméletek szerint Németországból érkeznak, mert az 500 euró ami kapnak, sokkal nagyobb vásárlóerővel bír Lengyelországban. Igen, de a végeredmény ugyanolyan lesz, amiről beszélünk. A társadalom szempontjából az, hogy valaki mint idegenmunkás, alkalmazott vagy mint migráns tartózkodik, nincs jelentősége, ha megváltozik a kultúra képe és a kulturális környezet. Ez a lényeg. Ha a kormány nem képes harcolni ezzel és ellenállni ennek, az azt jelenti, hogy nem teljesíti az ígéreteit, melyeket korábban tett, függetlenül attól, hogyan hívjuk ezeket a jövevényeket. Nem ez a lényeg. Arról van szó, hogy veszélyben a kulturális önazonosságunk, amely védelmére a kormány kötelezte önmagát.

Kérdés a hallgatótól (Paweł Kopytowski): 1905-ben a franciák bevezették egy törvényt az állam és az

Unió egyenlőségével, amelynek a létrejöttékor az egyik alapelve az egyenlőség volt? Hogyan vegyük észre ezt az egyenlőséget, ha Angela Merkel asszony azt mondja, hogy az államok készüljenek fel arra, hogy elvesztik szuverenitásukat? Hisz az Európai Unió országainak szépsége az egyenlőségben rejlett. Most nem tiszteljük ezeket a különbségeket az országok között, az uniós vezetők tehát, elsősorban a franciák és a németek, szeretik ezeket a muzulmánokat. Az a kérdésem tehát, miért van másoknak több joguk, mint a katolikusoknak? Hiszen Európa a kereszténység legidősebb lényéje.

Természetesen, mint minden kérdésre, erre is lehet rövid és hosszú választ is adni. A katolikusok és muzulmánok kezelésével kapcsolatos kérdésre válaszolva, ezt nagyon röviden összegezhem: mert a katolikusok gyengék. Radikálisan gyengék. Nincs senki, aki a nevében védené őket. Miért gyengék? Visszanyúlhatnánk itt a múltba. Eltűnt mindenféle keresztény párt, amelyeknek nagy jelentősége volt a nyugati társadalmakban. Részben ezek a pártok maguk estek szét vagy önmagukat feladták.

Véleményem szerint ez egy külön vita tárgya, a könyvemben sokat írok erről, az egyik lényeges tényezője ennek az önazonosság elvesztésének vagy szétesésének, hogy megváltozott a Katolikus Egyház hozzáállása a politikához, amely a II. Vatikáni Zsinat ideje alatt történt. A változás elsősorban abban állt, hogy az Egyház lemondott annak hangoztatásáról, hogy az államnak kötelessége elismerni az igazi vallást. Ennélkül az Egyház csak egyike a sok szektának. Ugyanolyan vallási csoportosulás, mint akármelyik másik. Ha ezt elveszítjük és kihirdetésre kerül, hogy a katolikusok elvesztik erejüket és önazonosságukat. Egy csoporttá válnak a sok jelentéktelen társulás közül.

Az Angela Merkellel kapcsolatos kérdésre válaszolva, az ő tegnapi kijelentése jól példázta azt, amiről korábban beszéltem. Jól mutatja, mi nem a hirdetés, hanem a valódi céljuk azoknak, akiknek a legnagyobb befolyása van az Európai Unióra. Ez a legnagyobb paradoxon. Ha meghallgatjuk az európai vezetők, értelmiségiek hangját, mindegyikük a sokszínűségről beszél, mindenki a sokszínűség mellett van. Mindannyiunknak sokszínűnek kell lennünk. Azonban amikor a konkrétumokra kerül a sor, akkor mindenkinek ugyanolyannak kell lennie. A sokszínűség kizárólag egy retorikai fordulat, amely az egységesítéshez kell vezetessen, ami a szokásokat és a viselkedést illeti. Ha a sokszínűség pártján lennénk, akkor miért van az, hogy egyre kisebb a szabad tere a hagyományos keresztény közösségeknek ezekben az államokban? Egyre kevésbé működhetnek az állampolitika vagy állam rendezetek által rájuk kényszerített struktúráktól függetlenül, ezektől az univerzális struktúráktól amelyet súlyok. A sokszínűség kizárólag egy szlogen, retorikai fogás, amely ráerősokolja, megnevelje az egységesítést és összefüggőséget.

Kérdés a hallgatótól (Marcin Bąk): Szeretnék kapcsolódni ahhoz a témához ami a könyvben szerepel, és most is beszélt róla, a balliberális elitek kapcsán, amelyek az iszlámot és az iszlám menekültek sajátos ostromát jégörönek tekintik, amely szétveri, vagy agyonveri a Christiantitas-t. Ezen elitek mély meggyőződése, hogy ha muzulmánok ha betöltötték a szerepüket, eldobják majd az iszlámot és feloldódnak az új világban. Sokszor hallottam ezt a balliberális elitekkel való beszélgetéseim során. Ók erről szentül meg vannak győződve, meg is mondják. „Ugyanezek az eszközök, amelyek lehetővé tették a keresztény társadalom elvilágiasítását, ugyanezek az eszközök 10, 20, 50 éve múlva elvilágiasítják majd a jövevényeket, a sötét-bőrű keleti hercegeket”. Mire alapozták ők ezt a mély meggyőződést? Vannak-e reális alapjai ennek?

Mit jelent az, hogy reális alap? Ennek az eddig megtapasztalt jelenségek megfigyelésére kellene támaszkodnia. Ilyen jelenségből kettő van, bár azok egymást kölcsönösen kizárják. Egyik oldalról úgy van, hogy ezen különféle felhígító, vagy szétverő mechanizmusoknak köszönhetően sikerült eljutni a kereszténység mint társadalmi-közösségi erő jelenlétének tényleges elpusztításához. Már csak statisztikailag vannak keresztények. Statisztikailag valóban sok megkeresztelt ember van,

de ennek semmilyen kihatása nincs a politikai vagy közélet formálására. Nehéz nem észrevenni, hogy 1960 és 2018 között, ha megnéznénk az Európai Unió és a Nyugat törvényalkotását az abortuszhoz, eutanáziához, ún. keresztény szokásokhoz való viszony tekintetében, akkor ebben az összes államban, különböző mértékben és különböző tempóban, de folyamatosan zajlik a keresztény alapoktól való eltávolodás messze mutató folyamata.

Az első törvények, amelyek liberalizálták az abortuszhoz való jogot, csak a hatvanas években kerültek bevezetésre. Sokan azt hiszik, sokkal korábban, ki tudja mikor történt mindez. Ez a hatvanas-hetvenes években zajlott le. Az első törvény, amely megengette az eutanáziát, Hollandiában lett kihirdetve 2000-ben, 18 éve. Az első törvény amely legalizálta az egyenmők házasságát még későbbi, talán 2004-es. Mára már 17 Európai Unió tagállam vezetett be ilyeneket. Ezt most csak mint példát mondom, arra, hogy a nyugati államokban, keresztény értékektől való elfordulás nagyon gyorsan zajlik, ez pedig nyilvánvaló módon az Egyház vagy Egyházak összeomlásából ered. Ez nem csupán a katolikusokra vonatkozik, e folyamat még gyorsabban, radikálisabban zajlik azokban az államokban ahol hivatalos, állami egyházakkal van dolgunk. A skandináv országok a mintája ennek a gyors változásnak, ahol még nemrég a protestáns egyházak hivatalos, állami egyházak voltak. A svédek, dánok, norvégok 90 százaléka tartozott ezekhez az egyházakhoz, s bizony ezek voltak azok az államok ahol a leggyorsabban mondták le ezekről az etikai értelemben vett hagyományos értékekről.

Ez az egyik tapasztalat, amellyel a nyugati elit rendelkezik. Sikerült teljesen feloldani, elmosni a kereszténységet. Van egy másik tény, ami éppen az ellenkező irányba mutat, mert ha újra ránéznénk az iszlámra mint egészre – és összehasonlítjuk a múlt század hatvanas éveitől a XXI. század elejéig terjedő időszakot, pont fordított folyamattal van dolgunk. Nem növekvő szétmoróadás és az elvilágiasodás, hanem kifejezetten visszatérés a vallási forrásokhoz, látható a szokásokban, öltözetben, viselkedésben. Ezt nem csu-

a kommunizmust. Nagyjából ez az a gondolkodás. Minél több a muzulmán, annál nagyobb az esély, hogy megszűnnek muzulmánok lenni. Tudom, hogy ez abszurdan hangzik, de erre épül az összes dialektika, azaz a tagadással eljutunk ahhoz ami pozitív. Minél több a negatív elem, annál több a pozitív végül, amely egyszer csak megtörténik. Ilyen a dialektikai tudat.

Kérdés a hallgatótól (Bartłomiej Dźwigafa): Itt a könyv címe „Dzsihád és a nyugat öngyilkossága”; Nálunk viszont mindenki jól érezheti magát. Nyugaton megy önpusztítás, történjen ott ami csak akar, de itt mégsem így van. Látja-e a szerkesztő úr ennek az önpusztításnak, ennek az öngyilkossági folyamatnak az elemét Lengyelországban is? Arra gondolok, hogy baloldali kezdeményezéseket valósítanak meg a pártok jelenleg vagy korábban uralkodó garnitúrában is. Európa hatalmas tragédiája, hogy bizonyos pillanatban a jobb-közép vagy jobboldali pártok – vagy a magukat konzervatívnak nevezők – elkezdtek megvalósítani a tisztán baloldali ütemtervet, mint például a Konzervatív Párt Nagy-Britanniában, amely legalizálta az ún. homoszexuális partnerséget. Tekintsünk magunkra. Mi szintén közeledünk az önpusztításhoz?

En természetesen reménykedem, hogy nem közeledünk az önpusztításhoz, de mint tudjuk, a remény hal meg utólag. Ez a mondat második fele. Ön helyesen említi, hogy a konzervatív, jobboldali vagy keresztény-jobboldali pártok, maguk hamar átvették a baloldali kezdeményezéseket. Sok híres példa van, a kereszténydemokrata pártok Belgiumban, Hollandiában, nemrég Németországban – hisz a párt, amely bevezette az egyenmők házasságát a Bundestag-on keresztül tavaly, az Angela Merkel pártja volt. Azért tette – mindig ezt mondja – hogy ne mások teyék meg, ami egy vicces módja a politikának: azt csináljuk, amit nem akarunk, nehogy valaki más teyge meg. Az egészen egyszerűen gondolkodó ember ezt mondhatja: „miért kellett nekünk? Válasszuk inkább azokat, akik azt mondják, megteszik”. Sajnos

A legszenzációsabb az, hogy látjuk, ahogy az egyetemes balos ideológiát éppen annak nyílt tagadóinak támogatására használják fel, hiszen a cél valójában egészen más. Ezeknek az embereknek nem az számít, hogy megerősítsék az iszlám uralmát, hanem hogy felhasználják az iszlámot a múlttal folytatott harcban.

de facto tönkretette a kereszténységet. Elég az, ha a muzulmán teológusok elkezdnek a nyugati teológiát karokon tanulni. Megbizonyosodnak róla, hogy minden kétséges. Kialakul ez az új kultúra, amelyben mindenki mindenben kételkedik és semmiben sem biztos. Így van az ez beködölve. Ilyen dolgokat lehet olvasni a fontos politikusok beszédeiben.

Magam is emlékszem, két éve olvastam az akkori német elnök nyilatkozatát, aki az egyik riportban elmondta, hogy „az európaiaknak fel kell készülni egy teljesen új identitásra, amely mentes a közös nyelvtől, nemzetiségtől, vallástól, mindattól, ami elmúlt, és mindent újra kell építeni. Ezzel kapcsolatosan a muszlim tömeg beérkezése fontos eleme ennek az építménynek, azaz egy teljesen új szerkezetnek. Az emberek kérdezik, »hol van az az új szerkezet ha csak egyre több gettót látunk, a közösségek egyáltalán nem keverednek, a látszat ellenére nem következik be az európaisodás, hanem épp ellenkezőleg« stb. „ugyan, ezek csak átmeneti problémák, pillanatnyi hibák, apró botlások, mindent elintéz majd a megfelelően vezetett, kitalált és szerkesztett társadalompolitika. Teszünk oda még több pénzt, megoldjuk, hogy ezek a különbségek eltűnjenek és egyszer abban nem is annyira távoli boldog jövőben, létrejön egy új ember, aki szabad attól ami régi, szabad a kereszténységtől és az iszlámtól”.

A paradoxon ott van, hogy a leginkább radikális baloldaliak szemszögéből pont ellentétessen kellene lennie. Az iszlamisták, legalábbis ebben a jelenlegi fázisban, elméletileg az összes olyan dolgot képviselik, amelyeket a baloldal elutasít, tehát pl. a nők feletti dominanciát, az erőszak dicséretét, tekintélyelvűséget. Az összes baloldali rémálom tökéletesen jellen van a muzulmán társadalmakban. Az elferdült európai identitás miatt azonban mindez meg van magyarázva és átmeneti elemként kezelik a nagyszerű új célhoz vezető úton. Ez nagyjából olyan tudatállapot, mint a bolsevikoké az ún. „igazi bolsevikoké” volt a 20-as vagy 30-as években. Hiába jött a hír, hogy a víz mindent elönt, hogy minden dől össze, amott a hír, hogy az emberek mindent szétlopnak, vagy tömeges terror zajlik. Az ember tényekkel szembeni ellenállásra való képessége eredményezi, hogy mindezt átmenetinek gondolták, csak valaki elfelejtette, hogy ezek emberi hibák.

Biztos Sztálin elvtárs erről nem tudott, mert ha tudta volna...

Sztálin elvtárs nem tudta, okos emberek nem tudták, és különben sem kell ezzel foglalkozni, mert a döntéshozóink olyannyira bölcsék és nagytudásúak, hogy ezeket a kihívásokat is megoldják végül. A legszenzációsabb az, hogy látjuk, ahogy az egyetemes balos ideológiát éppen annak nyílt tagadóinak támogatására használják fel, hiszen a cél valójában egészen más. Ezeknek az embereknek nem az számít, hogy megerősítsék az iszlám uralmát, hanem hogy felhasználják az iszlámot a múlttal folytatott harcban, majd a végső

kezeli, amelyet ki lehet használni, ahonnan el lehet valamit vinni, de elutasítják az ott érvényes szabályokat, morálisan méltánytalanok tartva azokat. A jelenlegi Nyugat számos muzulmán szemében – ami persze nem különösebben meglepő – egyszerűen egy hatalmas jelképe a romlásnak, ateizmusnak, tagadása mindannak ami igaz és fontos. Olyasmi, ami lelki szempontból nem tud kínálni semmit sem. Az igazat megvallva – ezt szintén megírom a könyvemben – ez az értékelés egyáltalán nem is annyira téves. Mit tudunk ezeknek az embereknek lelkiileg felkínálni? Ha a Nyugat az egyéni vágyak kielégítésére, a fogyasztás maximalizálására épül – merthogy ez az egyetlen megfogható képe annak, hogy hova vezet a mai nyugati civilizáció – akkor azt kell mondanunk, hogy kevésbé megnyerő dolog ez. Platon dialógusainak nyelvvel fogalmazva, olyan embert látunk, aki szüntelenül tömi magát és egyre többet nyel el, egyre csak újabb szükségletei és örömei vannak, viszont semmi sem következik ebből. Nem más mint egy jobban táplált, jobban működő, az alapvető és a környezete által kialakított szükségleteit jobban kielégítő állat. Természetes módon ez a megközelítés mutatja, hogy nem igazán tudunk mit kínálni ezeknek az embereknek. Jól látható ez Houellebecq „Behódolás” c. regényében, amelyről szintén írok a könyvemben. Ha a nyugati kultúra ebben a pillanatban annyira erősen támaszkodik a fogyasztásra, az élvezetekre, a vágyak kielégítésére, az összes külső törvény, külső mérték és külső értelem emancipációjára, akkor semmi különös nincs abban, hogy a vallásos igazsággal erősen átitatott emberek számára ez nem megnyerő. Azért érkeznek ide, mert itt a kényelmesebb, jobb és könnyebb, de számukra ebből lelki értelemben nem adódik semmi. Ezért van ez a kettős gondolkodás és kettős cselekvés. Ennek a fellazulásnak, Európa gyengeségének a jelei szintén – ez fontos eleme ennek a könyvnek, ezzel is kezdődik – Ferenc pápa különféle migránsokhoz intézett kijelentései, gesztusai, amelyek egészen hihetetlenek, finomabban fogalmazva his furcsák. Ezek sajnos részei ennek az egész problémának, amelyről itt beszélünk. A vallásos igazság a margóra

Jól látható, hogy valami megváltozott. Én is észreveszem Varsó utcáin, hogy több muszlim jár-ke, mint korábban. Nyilván nem olyan tömeges jelenség ez, mint más európai városokban, de egészen bizonyos, hogy valami megváltozott.

szorult, a humanitárius nyitás gesztusa számít, amely gyakran egy üres és jelentés nélküli.

Kérdés a hallgatótól: Szeretném megtudni, hogyan értékeli a Szerkesztő Úr a kormány jelenlegi migrációs politikáját? Egyértelműen látszik Varsó utcáin, hogy talán fél év alatt megjelent a muzulmán népeesség, amely még ugyan nem

egyház tág értelemben vett szétválasztásáról. Ha manapság ránézék Franciaországra és látható, ahogy tömeges imádkoznak a muzulmánok, akikkel nincs gond. Másik oldalról láthatjuk azt a francia diákok, akinek egy nyaklánc volt keresztrel és a tanára azt mondja neki hogy vegye le, mert ez zavarja a jogrendet. Ez az első. A második, hogy mi történt az Európai

Sikerült eljutni a kereszténység mint társadalmi-közösségi erő jelenlétének tényleges elpusztításához. Már csak statisztikailag vannak keresztények. Statisztikailag valóban sok megkeresztelt ember van, de ennek semmilyen kihatása nincs a politikai vagy közélet formálására.

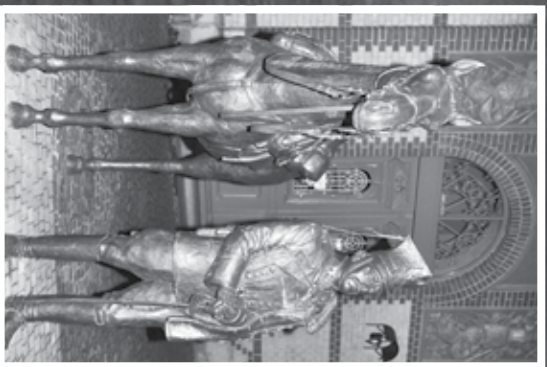
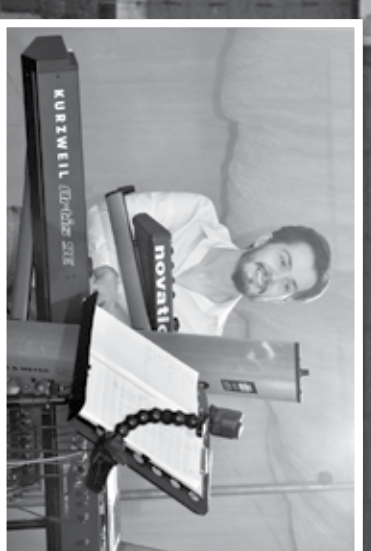
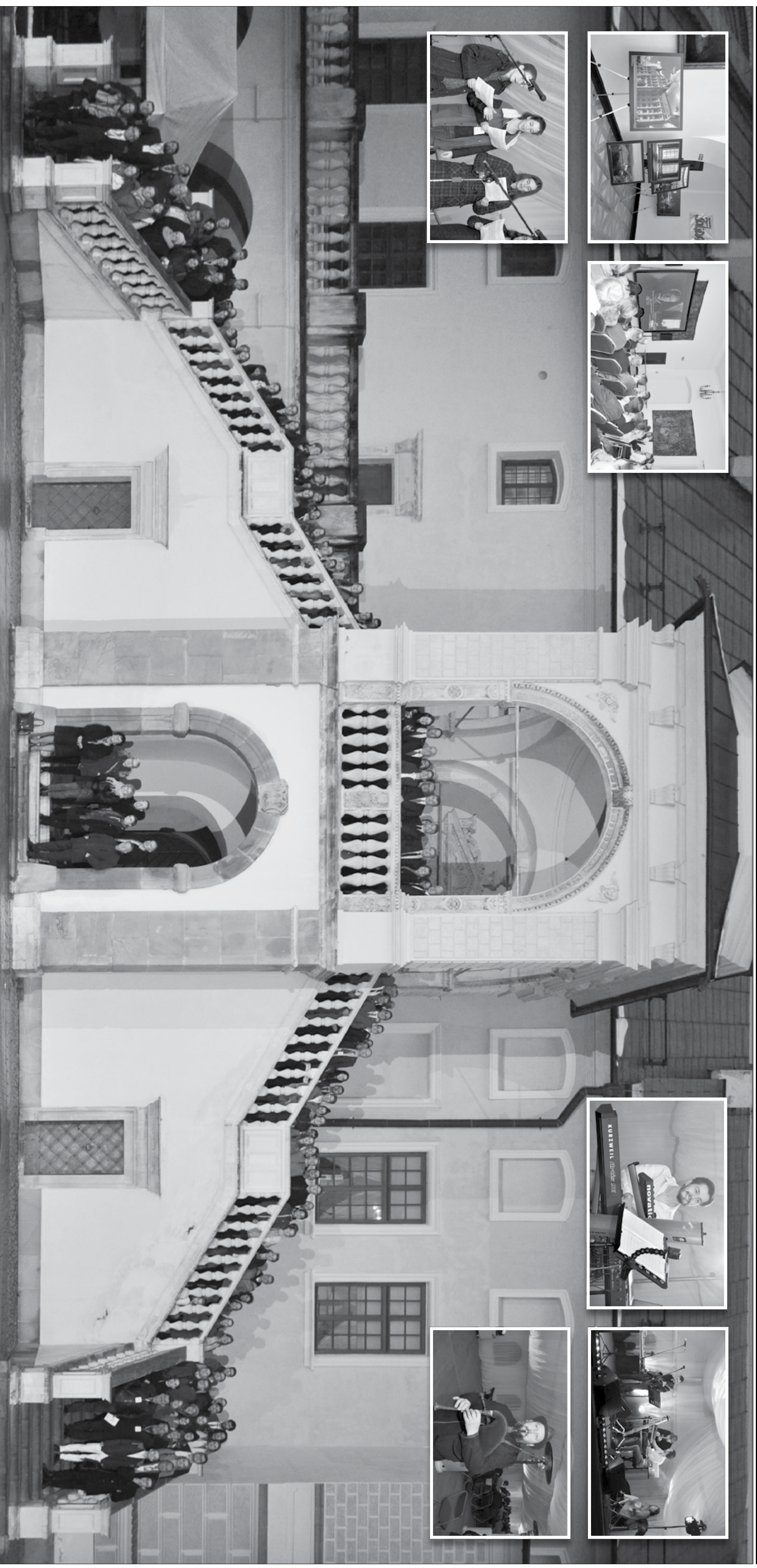
józan ész nem a legfontosabb elem egy ilyen vitában.

Miért jött a gyengülés a jobb oldalon? Ezt igyekeztem leírni a könyvemben. Az első forrás a válság volt az Egyházon belül. Ez vezetett a válsághoz a jobboldali vagy konzervatív pártokban Nyugaton, amelyek elvesztették támogatjaikat egy külső dologban, elmozdultak arra, amerre az összes politikus halad, azaz a kompromisszum irányába. Így épül fel ez a világ.

Válaszoló a Lengyelországgal kapcsolatos kérdésre, az a benyomásom, hogy Lengyelország az a hely, ahol ezek az erők összeesapnák. Itt legalábbis kiegyenlített a harc. Franciaországban, Spanyolországban, Hollandiában, ez a harc már eldőlt, olyannyira, hogy még egy új tényező is felbukant, amely az utóbbi években egyre erősebben jelenik meg az ún. harc a gyűlöletbeszéddel, ami de facto még a kritikát, a liberális megoldásokat is kizárja a társadalmi térből. Először volt a harc a gyűlöletbeszéddel, most az ún. fake news-szal vívott harc a divat. De ki az, aki meghatározza, mi az a fake news? Természetesen azok, akiknek van ereje. Kinek van ereje? A nagy médiumoknak és az igazságszolgáltatás rendszerének, ahol olyan emberek dominálnak, akik számára az új vízió elemei a legfontosabbak. Lengyelország egy kiegyenlített harc színhelye, nem tudom, milyen lesz a végkifejlet.

A mi magyar vendégeinket és barátainkat biztosíthatjuk, hogy Lengyelország olyan hely, ahol évszázadok óta különféle befolyások ütköznek össze, ezért mi elég nyugodtan vitázhatunk. Ezért hátrésszel figyelemmel hallgatjuk a híreket, hogy korlátozni kellene a társadalmi párbeszédet a gyűlöletbeszéd elleni harc jegyében.

KRASICZYN

2018

INSTYTUT
WSPÓŁPRACY
POLSKO-
WĘGIERSKIEJ
IM. WACŁAWA FELCZAKA

Drogi Czytelniku, oddajemy w Twoje ręce Dodatek specjalny do „Kuriera WNET”, będący wspólnym przedsięwzięciem redakcji „Kuriera WNET” oraz Instytutu Współpracy Polsko-Węgierskiej im. Wacława Felczaka. Dodatek jest wyjątkowy, „węgierski” nie tylko z nazwy. Jest dwujęzyczny i został przygotowany tak, aby coś ciekawego znaleźli w nim dla siebie zarówno czytelnicy polscy, jak i węgierscy.

Odwołujemy się w jego treściach do jednego ze sztandarowych projektów Instytutu, jakim stał się Uniwersytet Letni w Krasiczynie. To szczególne miejsce, w którym już raz spotkali się młodzi ludzie z Polski i Węgier, przyszli liderzy opinii, dziennikarze, naukowcy, politycy. Miejsce, gdzie można mówić głośno o wszelkich ważnych dla Europy sprawach. W nim również Ty, Drogi Czytelniku, uzyskasz szansę dowiedzenia się więcej o naszej przeszłości i kulturze, o tym, co nas łączy, o najważniejszych współczesnych wyzwaniach, przed jakimi stają w XXI wieku nasze narody.

W niniejszym Dodatku specjalnym przypominamy wybrane wystąpienia i dyskusje z ubiegłorocznej Polsko-Węgierskiej Szkoły Liderów w Krasiczynie. Przedstawione w naszym Dodatku teksty z konieczności stanowią tylko niewielką próbkę różnorodności spotkań i tematów naszego Uniwersytetu Letniego. Nazwiska wykładowców czy uczestników opublikowanych debat mówią same za siebie. Zaszczycili nas także wówczas swoją obecnością – co znamienne – Marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński oraz przewodniczący węgierskiego parlamentu László Kövér.

Proponujemy również zapoznanie się z niektórymi tekstami w dłuższej lub krótszej formie opublikowanymi na portalu Instytutu – www.kurier.plus. Przypominamy także dwa artykuły pochodzące z wcześniejszych numerów „Kuriera WNET”, które uważamy za ważne i charakterystyczne dla polityki i charakterystyczne dla polityki artystyki prezentowanej przez tę gazetę. Wszystkie zamieszczone w Dodatku teksty wpisują się w spektrum tematów istotnych, aktualnych i godnych uwagi, pozostających w sferze zainteresowania uczestników Uniwersytetu Letniego Polsko-Węgierskiej Szkoły Liderów w Krasiczynie, który w tym roku otworzy swe podwoje 26 sierpnia. Zapraszamy do lektury!

WACŁAW FELCZAK

(ur. 29 maja 1916 w Golbicach, zm. 23 października 1993 w Krakowie) – polski historyk, wybitny znawca tematyki węgierskiej i środkowoeuropejskiej, żołnierz Polskiego Państwa Podziemnego.

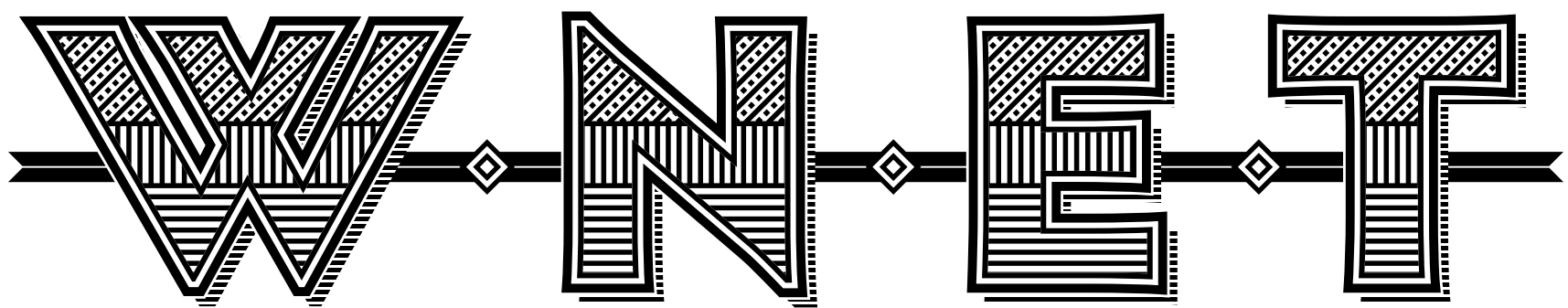
Studiował historię na Uniwersytecie Poznańskim, gdzie zainteresował się historią stosunków polsko-węgierskich i utworzył studenckie Koło Przyjaciół Węgier. W czasie II wojny światowej kierował ruchem kurierów pomiędzy Rząd RP na uchodźstwie a okupowaną przez Niemcy ZSRR Polską. Po roku 1945 kontynuował działalność kurierską, m.in. organizując – na prośbę wicepremiera Stanisława Mikolajczyka – ucieczkę przywódców PSL z komunistycznej Polski.

Po długotrwałym okrutnym śledztwie, w 1948 r. skazano go na dożywocie. Zwolniony z więzienia w październiku 1956 r., rozpoczął nowe życie – naukowca, wiążąc się z Instytutem Historii UJ.

Jako autor wielu pionierskich prac z zakresu historii Węgier, niemal każdą zgodę władz na zagraniczny wyjazd wykorzystywał do odwiedzenia Węgier, gdzie włączał się w różne działania służące formowaniu demokratycznej opozycji.

W 1987 r. Wacław Felczak, jako profesor wizytujący, został zaproszony z wykładami do Eötvös Collegium w Budapeszcie. Wykłady wygłaszał też w znajdującym się po sąsiedzku Collegium Bibó, a przysłuchiwali się im liczni studenci prawa, m.in. Viktor Orbán, László Kövér czy János Ader, którzy wkrótce założyli partię polityczną Fidesz, a dzisiaj pełnią zaszczytną funkcję: premiera, przewodniczącego Zgromadzenia Narodowego oraz prezydenta państwa.

Po długiej chorobie Wacław Felczak zmarł w 1993 r. Został pochowany na cmentarzu na Pęksowym Brzyzku w Zakopanem.

Konferencja w Krasiczynie

Człowiek jest odniesieniem naszych działań

Pytania do Marszałków parlamentów Polski i Węgier

Maciej Szymanowski: Kto wywarł największy wpływ na Panów życie w młodości, w okresie nauki, na życiową ścieżkę i późniejszą karierę?

László Kövér: Przed wszystkim chciałbym podziękować Panu Marszałkowi Kuchcińskiemu i Panu Maciejowi Szymanowskiemu, że możemy się dziś spotkać z Państwem. W imieniu węgierskiej delegacji bardzo serdecznie witam wszystkich. Widzę, że jest nas więcej niż krzesła na sali. Mam nadzieję, że na stojąco również będzie ciekawe uczestniczenie w tym forum. Pozwólcie Państwu, że podziękuję również za udział młodej delegacji węgierskiej.

Dobry Bóg wie, co czyni z człowiekiem. Człowiek nie zawsze wie, co czyni z nim Pan Bóg. To okazuje się na końcu. Przeprowadza go przez takie drogi, które nam samym nigdy nie przyszłyby do głowy. Mój ojciec był stolarzem, który pomiędzy dwiema wojnami był socjaldemokratycznym działaczem w naszym małym miasteczku, oddalonym od Balatonu ok. 60 km na północ, które w komunistycznym nazewnictwie było nazywane miastem rebelianckim. Reformowanych kalwinistów było 21 procent. W XIX wieku ta mniejszość miała duży wpływ. Znalazłem się w takim gronie uniwersyteckim, Opatrzność skierowała mnie do takich środowisk, że od początku miałem szansę na to, by dowiedzieć się więcej o aktualnym stanie węgierskiego społeczeństwa, o jego przeszłości. Perspektywy płynące z oficjalnie naukowych przedmiotów nie wystarczały za czasów komuny, to było mało. Wszystkie te kontakty w collegiach były legalnymi strukturami. Rządowe, partyjne kręgi nie przyglądały się tak wnikliwie, licząc na to, że młodzieży szybko „przejdzie”. To wszystko kształtowało mnie i całą moją generację.

Wówczas nie myśleliśmy jeszcze o końcu systemu komunistycznego, o transformacji. Na początku lat 80. wiedzieliśmy jednak, że naszym obowiązkiem jako inteligencji był powrót do naszych rodzinnych miasteczek i bycie częścią elitarnego grona w własnym środowisku. To było poczucie arystokratyczne, a równocześnie poczucie „bycia ważnym”. Transformacja przyszła do nas w najbardziej odpowiedni sposób, bez przymusu i kontroli organizować działalność, tj. od 1989 roku, był jednym z organizatorów Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów; później ta nazwa rozwinęła się na Kresy Południowo-Wschodnie z otwartością na różne nacje, narody, myśląc o budowaniu dobrej współpracy. To chyba pozostało.

László Kövér: Nigdy nie myślałem, że zostanę posłem. Tę decyzję podjął za mnie Pan Bóg. Ówczesny Związek Młodych Demokratów to dzisiejszy Fidesz. Cztery osoby oprócz mnie wciąż są z pierwotnego prezydium.

wiednim momencie, w latach 1985–1990. Już wiedzieliśmy, że system komunistyczny się skończy. W 1989 roku utworzyliśmy Związek Młodych Demokratów. Chcieliśmy pokazać starszym generacjom, że wykorzystując drobne furtki w ówczesnym systemie komunistycznym, można utworzyć partię legalnie. Jeśli udało się z młodzieżową organizacją, udaloby się z partią. W ten sposób znaleźliśmy się w wirze transformacji.

Kiedy ogłoszono pierwsze wolne wybory, pojawiło się pytanie: czy Fidesz powinien startować? Startowaliśmy samodzielnie, nie podłączając się do żadnej innej partii. Na 386 posłów mandaty dostało 22, z czego dwoje z nas mandat, w tym ja. Wtedy stanąłem już na indywidualnej ścieżce. Nigdy tego nie planowałem. Za czasów swego dzieciństwa, za czasów studiów, za czasów podjętej decyzji o indywidualnym starcie... Nigdy nie myślałem, że zostanę posłem. Tę decyzję podjął za mnie Pan Bóg. Ówczesny Związek

Młodych Demokratów to dzisiejszy Fidesz. Cztery osoby oprócz mnie wciąż są z pierwotnego prezydium.

Marek Kuchciński: Dziękuję za to pytanie, ale przede wszystkim przyłączam się do podziękowań za zaproszenie na to świetne spotkanie przyszłych liderów w Krasiczynie. Jesteśmy nie tylko w czasie, ale i w miejscu, w okolicznościach, w których nakładają się różne

Związane to jest chyba z tym, że pochodzę z rodziny wysiedlonych, przesiedlonych ze Wschodu. Część z Państwa zapewne zna te okoliczności. W 1944 roku w wielu przypadkach trzeba było uciekać. Nie chodziło tylko o bolszewików, ale i o inne formy ludobójstwa, które tam się działy. Część rodziny została w Przemyslu, myśląc, że wróci. Jesteśmy tam, gdzie jesteśmy. Mój tato od początku, kiedy tylko można było

Od lewej: Wicemarszałek Sejmu Beata Mazurek, Marszałek Marek Kuchciński, przewodniczący László Kövér, wiceprzewodniczący János Latorcai. Krasiczyn 2018

atrzybuty, symbole, znaczenia, tworzone przez nas, ale wywoływane także przez okoliczności obiektywne.

Kto miał największy wpływ na moje życie publiczne? Bez wątpienia, jak pewnie w wypadku większości

z nas – można powiedzieć: ten system wartości, według którego później żyjemy, który uznajemy za własny, który nas kształtuje i powoduje różne decyzje – dom rodzinny. Przytoczę trochę osobistych wspomnień. Gdy diadek przychodził do naszego domu, opowiadał, jak to się bil z bolszewikami. Pokazywał, jak to robił. Dla mnie, młodego chłopaka, było to ogromne przeżycie. To pozostawało, choć żyliśmy w reżimie, który uniemożliwiał normalne opowieści i normalną naukę historii. Trzeba było dokonywać różnych sztuczek, ukrywać się.

Przemysł, moje rodzinne miasto, nie było ważnym ośrodkiem opozycji, jednak w każdym pokoleniu byli ludzie bardzo ciekawi, niekonwencjonalni, już na indywidualnej ścieżce. Nigdy tego nie planowałem. Za czasów swego dzieciństwa, za czasów studiów, za czasów podjętej decyzji o indywidualnym starcie... Nigdy nie myślałem, że zostanę posłem. Tę decyzję podjął za mnie Pan Bóg. Ówczesny Związek

Władystok, gdzie można było głosić swoje poglądy. Poznałem kilku Węgrów, którzy tam studiowali, Bułgarów, ludzi wyznań niechrześcijańskich. Byliśmy otwarci wobec drugiego człowieka, ale jednak wyznawaliśmy zasadę, że działamy w oparciu o fundamenty najbardziej przez nas akceptowane i rozumiane, tj. wolność, niepodległość. W latach 80. z natury rzeczy przyszła opozycja. To niejako jest wpisane w naszą historię. W Przemyslu, dzięki arcybiskupowi Ignacemu Tokarczukowi, gdy przyszedł stan wojenny, gdy nie można już było działać w Solidarności leganie, poczuliśmy impuls. Arcybiskup niejednokrotnie mówił nam, że jego działaniem jest *primum non nocere*.

Wybitną postacią, która nas inspirowała, zachęcała do poznawania kategorii konserwatyizmu, republikanizmu był Roger Scruton i jego środowisko, także Fundacja Jagiellońska i inne środowiska. To nas kształtowało, a więc różnorodność, ale zawsze na fundamencie chrześcijańskiej koncepcji natury człowieka. Człowiek jako wartość jest odniesieniem naszych działań. Było tak, kiedy myśleliśmy o wspólnym działaniu jako opozycja wobec reżimu, ale także potem, gdy z trudem od 1989 roku budowaliśmy niepodległe państwo polskie.

Wielu z nas nie zgadza się z decyzjami okrągłego stołu czy pierwszymi, częściowo wolnymi wyborami 4 czerwca 1989 roku, ale jednak budowaliśmy niepodległość i wolność i zawsze miałem wyniesione z domu rodzinne przekonanie, że najważniejszy jest człowiek i że po to działamy i angażujemy się, by myśleć o przyszłości w perspektywie człowieka, obywatela, Polaka, narodu i społeczności.

Maciej Szymanowski: Panowie Marszałkowie, jesteście postrzegani głównie przez przyzmat tego, co dzieje się w parlamentach. Prowadzicie jednak intensywnie politykę zagraniczną, spotykacie się z wieloma osobami za granicą, z tymi najważniejszymi, którzy mają wpływ na losy krajów, Europy. Czy bycie Polakiem, Węgrem, pomaga czy przeszkadza w tych kontaktach? Jak jest – jako Polski i Węgier – nasze miejsce w Unii Europejskiej na początku XXI wieku? Dokąd podążamy? Możemy być spokojni czy powinniśmy przygotować się na burzę?

László Kövér: Jesteśmy narodem bez towarzystwa, bez krewnych. Jesteśmy najbardziej zachodnim narodem azjatyckim. Często mówi się o naszych ugrofińskich korzeniach, ale nie rozumiemy języka ani Estończyków, ani

Marek Kuchciński: Służba drugiemu człowiekowi była niejako wpisana w naturę mojej rodziny. Mówiąc językiem współczesnym, dobro wspólne miało bardzo ważne znaczenie. To mnie kształtowało.

wieziony na roboty do Niemiec. Stał się ucieką; przez szwajcarskie obozy znalazł się w Armii Andersa, w II Korpusie. Skończył wojnę i wstąpił do zakonu. Służba drugiemu człowiekowi była niejako wpisana w naturę mojej rodziny. Mówiąc językiem współczesnym, dobro wspólne miało bardzo ważne znaczenie. To mnie kształtowało.

W latach 70. należałem do młodzieżowego środowiska wolnościowego, można powiedzieć. Bardzo ciekawego środowiska na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Wówczas KUL był jedynym prywatnym uniwersytetem od wschodnich granic Niemieckiej Republiki Federalnej aż po

Co dalej z Unią Europejską?

Zgoda na imitacyjny model rozwoju utrwali różnicę w bogactwie między zachodem Europy i Polską. Będziemy podążać biernie w dryfie rozwojowym niemieckich landów. Polacy mają większe aspiracje i możliwości. **Mariusz Patey** o miejscu Polski w Europie.

2

Pamięć i kunszt

Malarz był człowiekiem wiary i autorem wielu obrazów religijnych, nie może więc dziwić, że w jego twórczości wymiar moralny i religijny porządkuje doczesność. **Janusz Janowski** o *Panoramie siedmiogrodzkiej* Jana Styki.

3

Bratanki – goście i domownicy

Jeśli porównuję Węgrów i Polaków, to nie widzę większych różnic. Rozumiemy się. Kiedy żartujemy, śmiejemy się z tych samych rzeczy. **Marta Dzeńska-Karpińska** rozmawia z Węgrami żyjącymi w Polsce.

4

Po co katolicyzm Europy?

Kościół katolicki budzi furję środowisk liberalno-lewicowych – nie mniejszą niż budził u francuskich rewolucjonistów i bolszewickich czy stalinowskich ideologów. **Bartosz Jastrzębski** wyjaśnia, że wiara katolicka jest Europie potrzebna.

5

Dzieje wielowiekowej przyjaźni

Polska i Węgry prowadziły odmienną politykę, jednak nie wpływała ona na nasze tradycyjne, przyjazne relacje. Zapisaliśmy swoje karty w historii Europy Środkowo-Wschodniej. Nasza współpraca trwa. Wykład **Jana Drausa**.

6

Odkryj Podkarpacie!

Podkarpacie to styk Polski, Słowacji i Ukrainy, piękna krajina, pełna skarbów nieskażonej przyrody i pamiątek tradycji i kultury, jeden z najatrakcyjniejszych obszarów Polski, a nawet Europy. Samorząd Podkarpacia zachwala uroki swej małej ojczyzny.

7

Dzihad i samozagłada Zachodu

Jeśli ktoś uważa, że wyrósł w środowisku zdeprawowanym – w kulturze europejskiej, która rzekomo nie robiła nic innego, tylko wszystkim podbiła i zabijała – to ma poczucie winy. **Paweł Lisicki:** Dlaczego Europa dąży do zatracenia?

8-9

Krasiczyn

10

DOKOŃCZENIE Z POPRZEDNIEJ STRONY

Europy. W ostatnich kilku latach było ciężko być przewodniczącym parlamentu węgierskiego wśród polityków zachodnioeuropejskich i głosić własne, niezależne stanowisko. Jesteśmy tutaj wśród swoich – mogą być szczerzy; niezrozumienie to była najbardziej pozytywna reakcja. Głęboka pogarda i traktowanie z góry to były bardziej drastyczne i nieprzyjemne formy traktowania nas. Nasi przyjaciele, którzy

Marek Kuchciński: W każdym pokoleniu mamy przykłady ważnych wydarzeń i wybitnych postaci, dla których sprawa wolności czy solidarności, a więc walki za wolność naszą i waszą, miała ogromne znaczenie.

być może nas lubili, wspierali, traktowali naszą politykę od 2010 roku – najpierw w kwestiach gospodarczych, później konstytucyjnych i migracyjnych – z góry, uważali, że nie jesteśmy wystarczająco długo demokratami, że trzeba dać nam czas, byśmy zrozumieli wartości europejskie.

Węgry są jednym z niewielu krajów, który od tysiąca lat widnieje na mapie z tą nazwą, na tym terenie. Nigdzie nie przechodziliśmy, najwyżej oddzielano od nas pewne terytoria... Demokracji nie uczyliśmy się teraz. W naszej Sali Gobelinowej w parlamencie jest pokazane spotkanie starszyzny plemiennej, gdzie widać, że przodkowie Zgromadzenia Narodowego Węgier, ci wodzowie

z IX-X wieku rozstrzygali sprawy państwa, zanim jeszcze powstało państwo chrześcijańskie, zorganizowane przez kółka Stefana. Musiałbym na forum europejskim to wszystko tłumaczyć... Musiałem zatem znieść te wszelkie krytyki, przedstawiane w różnych stylach, aż temat migracji rozwinął się do takiego momentu, że już własna opinia publiczna zmusiła elity do zmiany stanowiska.

Jest wyjątkowo dobrym uczuciem być Węgrem. Myślę, że Polakami również. W krajach wszechradzkich trzymaliśmy się we dwójkę, nie pozwalając sobą ponieierać. W ostatnich ośmiu latach było wielką sprawą być Węgrem, ponieważ w najdalszych krańcach Europy, na małym bazarku, w sklepiku na rogu, wszyscy cenili politykę Viktora Orbána.

Jeśli prywatnie Węgrem było być dobrze od dawna, o tyle być węgierskim politykiem jest być dobrze od niedawna. Byliśmy w Ameryce Południowej – Kolumbii, Ekwadorze i Peru. Zaproszono naszą delegację na spotkanie, które było zorganizowane przez czterech posłów. W gronie organizacji cywilnych spotykaliśmy się z uznaniem, wsparciem; proszono o naszą pomoc. Na kontynencie, który jest głęboko katolicki, toczą trudną walkę przeciwko gender. Chcieliby przyjechać na Węgry i szukać wsparcia u naszych polityków i przedstawicieli społeczeństwa cywilnego. Chcieliby stworzyć pewną sieć na świecie, która wspólnie walczy o to, by nasze dzieci zachować jako normalnych ludzi. To walka o nasze wartości, m.in. w sprawach migracyjnych, w sprawie zatwierdzenia naszej konstytucji.

Coraz lepiej być Węgrem, Polakiem, czujemy się w Europie Środkowej dobrze. Jeśli damy radę utrzymać wyszehradzką czwórkę i możemy

poszerzyć ją w kontekście ostatnich unijnych dyskusji budżetowych, daję to nową możliwość, by utworzyć nową platformę. Jeśli to się uda, będziemy przyszłą Europą. Jeśli Unia Europejska utrzyma się, w przyszłości będziemy znaczącym elementem w reformowaniu tej wspólnoty.

Marek Kuchciński: Mamy świadomość, że jesteśmy dwoma historycznymi narodami – Polska i Węgry – w Europie Środkowej. Nie ma innych takich narodów z taką historią i z taką tradycją jak my. Są Czesi, ale to już nieco inna sprawa. Zrozumiałem znaczenie wyciągania właściwych wniosków z historii, gdy zacząłem dopiero w latach 90. lepiej ją poznawać, a w latach 80. w podziemiu, gdy można było czytać Poboga-Malinowskiego czy Oskara Haleckiego z wydawnictw drugiego obiegu czy przemycanych z Zachodu. Zrozumiałem szereg różnych faktów, które można było interpretować jako pewien ciąg. Jeśli chodzi o stosunki polsko-węgierskie, najlepiej zrozumiałem je w praktyce, poznając nasze dzieje, widząc na żywo współpracę, różne możliwości. Podam ostatni przykład: kilka miesięcy temu dostałem od Istvána Kovácsa książkę z dedykacją, w której znajduje się wykaz ponad czterech tysięcy ochotników polskich, którzy w połowie XIX w. przechodzili, przekradali się przez granicę przez Karpaty do Legionu Polskiego, by walczyć po stronie węgierskiej w Siedmiogrodzie i na Węgrzech przeciwko obcym. Wiedziałem, że było ich kilkuset... ale że było ich blisko cztery i pół tysiąca? Na dodatek, z mojej rodzinnej ziemi przemyskiej naliczyłem kilkuset, po bieźnie przeglądając tę książkę, oraz

kilkudziesięciu gimnazjalistów, ludzi młodych. Tego typu przykłady pokazały mi, w jak wielkim stopniu jesteśmy związani ze sobą na płaszczyźnie historycznej. Można śmiało postawić tezę, że w każdym pokoleniu mamy przykłady ważnych wydarzeń i wybitnych postaci, dla których sprawa wolności czy solidarności, a więc walki za

Przewodniczący László Kövér

wolność naszą i waszą, miała ogromne znaczenie.

Istota rzeczy dotyczyła tego, o czym mówił Pan Przewodniczący. Choćby ostatnie przykłady. To nie tylko poznański czerwiec czy październik 1956 roku i tysiące Polaków, od Przemysła po Szczecin, oddających krew dla powstańców węgierskich w geście solidarności. To również rok 1968. Sándor Bauer, Ryszard Siwiec – dramatyczne postaci. Świadomie oddali życie, coś najcenniejszego dla każdego z nas, w sprzeciwie przeciwko reżimowi, najzgodowi wojsk Układu Warszawskiego na Czechosłowację.

W sytuacji dramatu węgierskiego

na skalę tysiąca lat, gdy 2/3 Węgier zostało traktatem w Trianon odebranych Węgrom, 30 proc. Ludności znalazło się poza granicami ojczyzny, Węgrzy potrafili się zorganizować i udzielać pomocy Polsce walczącej z bolszewizmem. To nie była wyłącznie amunicja, a również oddziały. Gdyby nasi ówcześni sąsiedzi się zgodzili, oddziały węgierskie walczyłyby

Moim zdaniem jesteśmy obecnie w sytuacji, mówię o Polsce, kiedy wbrew wielu interesom, także i tym na Zachodzie, nie tylko na Wschodzie, twarde, z determinacją budujemy podstawy silnego państwa, by zabezpieczyć byt narodu na następne pokolenia, z myślą o tym, że jeśli będziemy mieli uporządkowany kraj, silne państwo, to będziemy mogli rzeczycieście z odwagą i nadzieją myśleć o przyszłości. Do tego są nam potrzebne nie tylko porządku wewnętrzne, wynikające z najnormalniejszej w świecie potrzeby sprawiedliwości, bo przecież system sądownictwa to jest potrzeba sprawiedliwości, a nie służba interesom przez wielu niezrozumiałym. Potrzebujemy też mieć gwarancję, że będziemy żyli dobrze z sąsiadami. Nie tylko z tymi sąsiadami na Wschodzie, ale też tymi naturalnymi przyjaciółmi, a więc w Europie Środkowej. Między nami są Słowacja, Czechy. Różnie możemy patrzeć z perspektywy historii, ale dziś mamy tak, że szanując każdy naród i państwo w ich obecnych granicach, myślimy kategoriami pozytywnymi o Grupie Wszechradzkiej. Mam świadomość, ile potrzeba wielkości ze strony naszych sąsiadów południowych, żeby przejść do porządku dziennego z pokolenia na pokolenie i traktować się wzajemnie jak równy z równym. Moim zdaniem lepszej drogi nie ma. To najbardziej racjonalna droga, która może, prowadząc przez współpracę, dać nam szansę obrony przed tymi różnymi złymi trendami z Zachodu i Wschodu, a jednocześnie będziemy budowali mocną, inną, lepszą Europę. **K**

László Kövér: W ostatnich ośmiu latach było wielką sprawą być Węgrem, ponieważ w najdalszych krańcach Europy, na małym bazarku, w sklepiku na rogu, wszyscy cenili politykę Viktora Orbána.

PROF. MACIEJ SZYMANOWSKI JEST DYREKTOREM INSTYTUTU IM. WACŁAWA FELCZAKA.

DYLEMATY EUROPEJSKICH REFORMATORÓW

Z mediów dowiadujemy się, że Europejczycy muszą walczyć o „europejskie wartości”, „europejskie standardy”. A ostatnio słyszane na salonach od osób zatroskanych o los wschodnich Europejczyków to coraz natarczywiej podnoszone postulaty „harmonizacji polityki wewnętrznej” i „walki z dumpinżem socjalnym”. Możemy zapytać, co to wszystko oznacza dla nas, Polaków, co to oznacza dla naszego kraju?

Polscy zwolennicy Federacji Europejskiej podnoszą argument większej spójności polityki UE, większej jej skuteczności w kontekście wyzwań pochodzących ze wschodu.

Prezydent Macron jednak upatruje w integracji, budowie europejskiej armii odpowiedzi na zagrożenia nie tylko ze strony Rosji i Chin, ale i USA. Przypomnijmy: sojuszniczego USA, którego wkład w budżet NATO to 80% środków, które z powodzeniem współbroniło właśnie Europy przed ekspansją komunizmu.

Kolejne pytanie: czy współcześni „ojcowie założyciele” Stanów Zjednoczonych Europy zechcą swym parasolem obronnym objąć także kraje Europy Wschodniej, którym nie udało się do tej pory dostać do struktur obronnych NATO czy stać się członkami UE, ale aspirując do tego? Mam na myśli Ukrainę, Gruzję, Mołdawię. I co w takim razie z obecnością w Unii Turcji? Obawiam się, że odpowiedzi na te pytania dla społeczeństw Europy Wschodniej nie byłoby powodem do optymizmu. Centralnie zarządzana struktura biurokratyczna potrzebuje bowiem więcej czasu i środków, by przyjąć kolejne, zwłaszcza biedniejsze, gorzej zorganizowane i zarządzane państwa. Nie wiadomo zatem, czy bogatsza Federacja Europejska będzie chciała przyjmować kolejne państwa, których aktywna stanowią wątpliwa wartość zwłaszcza dla dużych państw Unii.

Przypomnijmy, że poziom życia Francuzów, Holendrów, Belgów i Niemców był satysfakcjonujący nawet, kiedy granica między zachodem a wschodem przebiegała na Łabie. Wydaje się także, że styl życia zachodnich społeczeństw, różniący się od wybrażeń dużej części mieszkańców Europy Środkowo-Wschodniej może rodzić napięcia. Konsumpcja i zewnętrzne atrybuty bogactwa są pożądane, ale już progresywne propozycje obyczajowe mniej. Europejczycy mają europejskie wartości, tyle, że obecnie raczej to „wartości” Altiera Spinello i Antonia Gramsciego, a nie Roberta Schumana i Jeana Monnetta. Trzeba tu jasno powiedzieć, że takie „wartości” wykluczają z projektu europejskiego na przykład miliony katolików. Polscy zwolennicy

Federacji Europejskiej zdają się ten problem rozumieć, stąd uderzanie w chrześcijański fundament wartości coraz mniej kompatybilny z – jak im się wydaje – „europejskim jądrem”. Wszczęcie laickich elit o śmierci Kościoła jest na szczęście przedczesne.

Osobom o mentalności gorliwego służącego może się wydawać, że strategia wypełniania oczekiwań i potakiwania może przynieść kolejne subwencje i utrzymanie poziomu życia na akceptowalnym dla nich poziomie. Federalizm w połączeniu z brakiem otwartości na przyjmowanie nowych członków oznacza jednak, że w takiej strukturze europejskiej Polska stanie

rozprzestrzeniały się po sprawdzeniu w mniejszym ekosystemie niż tak dużym, jak cała Europa. Unikniemy tym samym jako całość kosztów błędnych rozwiązań. A od błędów nikt wolny nie jest, także unijni eksperci.

CO Z BEZPIECZEŃSTWEM EUROPEJSKIM?

Problem bezpieczeństwa europejskiego jest często podnoszony przez zwolenników głębokiej integracji w ramach UE. Straszy się nas powtórką koncertu mocarstw i wpadnięciem w objęcia Rosji w przypadku kontestowania takich projektów.

w przestrzeni medialnej. Celem jest co najmniej odbudowa wpływów w przestrzeni postsowieckiej, a może i w dawnych krajach bloku wschodniego.

JAKA EUROPA W POLSCE I JAKA POLSKA W EUROPIE?

Abstrahując od emocjonalnego podejścia do idei własnego państwa, za które przelało krew tylu naszych przodków, muszę postawić pytanie: czy rzeczywiście Polakom będzie łatwiej realizować swój rozwój kulturalny i materialny w ramach Federacji Europejskiej? Odpowiedź nie jest oczywiście jedno-

biedniejsze i bogatsze, korygowany odkryciami cennych kopalni (Alaska, Dakota). Zmiany w rankingu, jeśli oczyścić amerykański PKB z dochodów pochodzących z wydobycia surowców, prawie się nie zdarzają, a przecież poszczególne stany mają autonomię w przyjmowaniu rozwiązań w zakresie organizacji i prawa stanowienia (w naliczaniu podatków, prowadzeniu polityki edukacyjnej, socjalnej itp.), może większą niż obecnie poszczególne państwa w ramach UE.

Twierdząc zatem, wbrew tezie polskich zwolenników federalizmu, że „więcej Brukseli” wcale nie oznacza, że na przykład lobbingu za NS2 koncerny nie będą bardziej skuteczne w warunkach „silniejszej Brukseli” niż w realiach Europy opierającej współpracę na międzynarodowych umowach i uzgodnieniach. Postawię nawet hipotezę, że, zbyt silna Bruksela może inicjatywy chroniące nasze interesy skuteczniej utrudzać. Większe prawdopodobieństwo bowiem, że w silnym brukselskim centrum będą ludzie pokroju Gerharda Schrödera niż broniący polskich interesów w Europie. Ja, któremu sprawy polskie są bliższe niż europejskie, wolę mieć swoje państwo narodowe, które pewnie powinno być dalej reformowane, ale z centrum w Warszawie, nie w Brukseli.

Polskie ziemie największy rozwój gospodarczy przeżywały podczas rozbicia dzielnicowego. Książęta rządzący na małych terytoriach musieli zwiększać intensywność gospodarki. Jestem przekonany, że moje polskie państwo mimo wszystko lepiej będzie bronić moich interesów niż ktoś, kto patrzy z perspektywy odległej o tysiąc kilometrów. Nie przypadkiem imperia się rozpadła, a wolny rynek, kapitalizm wygrał konkurencję z centralnie zarządzanym blokiem wschodnim. Problemem rzeczywistości było zapewnienie bezpieczeństwa wobec zagrożeń zewnętrznych. Dziś mamy polską armię i NATO, są to narzędzia odpowiadające współczesnym wyzwaniom.

MOJE REKOMENDACJE DLA POLSKICH POLITYKÓW W EP:

Obrona prawa do odwoływania się w źródłach stanowienia prawa do fundamentu wartości cywilizacji fałsińskiej.

Wiele badań dowodzi, że spójny system wartości, swoiste metaidee są jednym z czynników stanowiących o sukcesie społeczeństw. Same rozwiązania w zakresie państwa i prawa nie wystarczają. Dla ilustracji tej tezy warto porównać Kenię i Wielką Brytanię oraz Liberię i USA.

Te kraje afrykańskie przyjęły rozwiązania prawno-organizacyjne, ale okazuje się, że bez fundamentu

wartości głęboko zakorzenionych w społeczeństwach cywilizacji zachodnich czy azjatyckich trudno budować kapitał społeczny, kapitał zaufania, obniżyć ryzyka i koszty transakcyjne. My w Polsce w dalszym ciągu mamy żywe wartości cywilizacji łacińskiej i nawet wielu ateistów i agnostyków przyznaje, że należy o nie dbać.

Wspieranie procesu rozszerzania Unii o kraje Europy Wschodniej i Turcję, a także wsparcie dla umowy o wolnym handlu z USA.

Wspieranie europejskich aspiracji krajów Europy Wschodniej nie wymaga chyba komentarza. Turcja otwierająca swój rynek zbytu może być atrakcyjnym obszarem dla naszej ekspansji gospodarczej, dziś borykającej się z asertywną polityką obecnych władz tureckich. Dochody obywateli tureckich są porównywalne z polskimi, a więc jest małe ryzyko niekontrolowanej migracji zarobkowej z tamtego kierunku. Zachód Europy i tak przyjmuje pracowników z Turcji na zasadach wypracowanych już wiele lat temu. USA to dla nas także ciekawy i jeszcze nie odkryty partner gospodarczy o olbrzymim, choć konkurencyjnym rynku.

Dążenie do odwrócenia procesów integracyjnych w UE i postawienia kursu na decentralizację, wolny rynek w ramach wspólnej przestrzeni gospodarczej i wzmocnienia NATO. Należy popularyzować zasadę win-win w stosunkach między państwami i relacjach gospodarczych.

Zabieganie o to, by europejskie fundusze przeznaczone dla Polski były przekazywane w bardziej elastycznym formacie.

Wiele środków marnuje się tylko dlatego, że w dynamicznie zmieniającym się otoczeniu ekonomicznym z szybko zmieniającymi się technologiami planowanie w wieloletniej perspektywie traci sens (tu niech przykładem będą technologie informatyczne).

PODSUMOWANIE

Jestem przekonany, że dopiero transatlantycka przestrzeń gospodarcza, stworzona na zasadzie dobrowolnych porozumień, zapewniająca więcej wolności w kształtowaniu swoich narodowych modeli funkcjonowania państwa i prawa, a jednocześnie zapewniająca wolność inwestowania, handlu towarami i usługami w połączeniu z formatem obronnym NATO zapewni nam prosperity i możliwość wyrwania się z dryfu rozwojowego oddalającego perspektywę dogonienia gospodarek Europy Zachodniej w dającym się przewidzieć czasie. **K**

DR MARIUSZ PATEY JEST DYREKTOREM INSTYTUTU IM. R. RYBARSKIEGO

W dyskusji o przyszłej Europie pojawiają się takie słowa klucze, jak: „silna Europa”, „wzrost znaczenia Europy w świecie”, „sprawne zarządzanie gospodarką europejską”, „skuteczna odpowiedź na wyzwania”.

Co dalej z UE?

MARIUSZ PATEY

się obszarem peryferyjnym. Zgoda na imitacyjny model rozwoju może tylko utrwalić różnice w bogactwie między zachodem Europy i biedniejszą Polską. Będziemy podążać biernie w dryfie rozwojowym niemieckich landów. Polacy mają większe aspiracje i możliwości.

W szachach, jeśli gra się czarnymi, czyli na początku gry ma się stratę ruchu, im dłużej powtarza się ruchy białych, tym mniejsze ma się szanse na remis, nie mówiąc o zwycięstwie. Jedyną szansą dla czarnych jest gra asymetryczna i omijanie błędów białych. W koncepcji Federacji Europejskiej, w której jest jedno centrum decyzyjne odpowiedzialne za politykę zagraniczną, politykę monetarną, które harmonizuje podatki i polityki socjalne odgórnymi dyrektywami, obniża się zdolność krajów takich jak Polska do gry asymetrycznej, do innowacyjnych rozwiązań.

Europa, by utrzymać konkurencyjność w świecie, musi być sama bardziej konkurencyjna. Musi dopuścić możliwość wyboru różnych rozwiązań przyjmowanych przez niepodległe, suwerenne państwa narodowe, połączone tym, co stało u początku tworzenia Wspólnoty Węgla i Stali. Wzrost konkurencji nie wyklucza współdziałania.

W teorii zarządzania już dawno zauważono, że duże struktury lepiej się rozwijają w modelu rozproszonym niż centralnie zarządzanym. Nauka o organizacji państwa i prawa cały czas się rozwija. Lepiej, by dobre rozwiązania

Ocena nie tylko zaawansowania programów zbrojeniowych, ale i gotowości społeczeństw Europy Zachodniej do militarnej obrony wschodnich rubieży Europy prowadzi do wniosku, że lepiej i dla nas, i dla całej Europy skupić się na zmocnieniu NATO niż czekać na zbudowanie europejskich struktur siłowych zdolnych do odparcia np. agresji ze wschodu. Można także zadać pytanie, po co osłabiać coś, co działa? Odpowiedź: by mogły zarobić mało efektywne państwa europejskie koncerny, mnie nie satysfakcjonuje.

Także ledwo skrywana chęć wypchnięcia USA z Europy może budzić niepokój. Przecież jedną z przyczyn osłabających państwa zbójce, czyli III Rzeszy i Sowietów, do zburzenia ładu wersalskiego, był izolacjonizm USA i jego wycofanie się z Europy po I wojnie światowej. Niekłórzcy krytycy formatu NATO z Francji czy Niemiec z jednej strony podważają sens istnienia sojuszu po zakończeniu zimnej wojny, podnosząc pacyfizm Europejski, a z drugiej (te głosy szczególnie słyszalne są we Francji) przyznają, że obecny system obronny, oparty na własnym arsenale jądrowym, ma wystarczający efekt odstraszający. Osoby te starają się zakłinać rzeczywistość. Zimna wojna nigdy bowiem się nie skończyła dla byłych funkcjonariuszy struktur siłowych ZSRS; zmieniła jedynie swoje oblicze. Toczy się ona dziś głównie na obszarze byłych republik sowieckich

znaczną, ale warto przemyśleć, w czym im interesie ten centralny mechanizm będzie działał.

Polska zawsze leżała w Europie – tak pod względem geograficznym, jak i kulturowym. Mieliśmy natomiast nie doświadczenia z narzucanymi nam rozwiązaniami jako część imperialnych organizmów państw zaborczych. Dylemat: czy własne państwo, czy być częścią czegoś większego, można zilustrować dylematem osoby szukającej dla siebie garnituru. Czy lepiej ubrać się w gotowy ze sklepu, zrobiony gdzieś przez anonimowych robotników według jakichś standaryzowanych projektów, czy też pójść do krawca i uszyć na miarę? Kupując w sklepie, będziemy mieć produkt tani, ale niedopasowany do naszej sylwetki. Zamawiając u krawca, ponosimy odpowiedzialność za swój wybór i związane z tym ryzyko, ale także mamy szansę dostać produkt idealnie pasujący.

Jeśli przyjrzyć się funkcjonowaniu państw rozległych terytorialnie, o zróżnicowanych historycznie i kulturowo obszarach, w centrum zwykle dochodziły do głosu grupy silniejsze, lepiej osadzone w strukturach władzy i biurokracji. W Bizancjum najbardziej były prowincje peryferyjne. Taki sam los spotkał wschodnie landy zjednoczonych przez Bismarcka Niemiec. Także w USA. Po zmonopolizowaniu emisji pieniądza przez FED ustalił się i trwa nieprzerwanie podział na stany

Znaczną część tej detektywistycznej, tytanicznej pracy wielu historyków sztuki z sukcesem zrealizowało, nam pozostaje więc rekapitulacja pozyskanej wiedzy historycznej, a także, co w tych okolicznościach jest może ważniejsze, próba dokonania analizy formalnej tej charakterystycznej dla XIX w. realizacji malarskiej.

Malowanie wielkich dioram było swoistą artystyczną modą dziewiętnastego stulecia, tak jak iluzjonistycznych plafonów w dobie baroku, siedemnastowiecznej konwencji *trompe l'oeil* czy filmów w technologii 3D współcześnie. W drugiej połowie XIX w. na rynku prezentacji tego typu panoram funkcjonowało blisko 30 przedsiębiorstw, a w Paryżu w roku 1830 eksponowano 11 panoram jednocześnie. Moda ta ukształtowała typ specjalnego budynku do ekspozycji w kształcie rotundy oraz standard wymiaru płótna: 15 m wysokości i 120 m długości/obwodu. Wielu wziętych malarzy podejmowało się takich wyzwań, prezentując niezwykle rozbudowane, wielofiguralne kompozycje, oparte przede wszystkim na konwencji pejzażu ze sztafżem.

Najbardziej znanym przykładem realizacji tego typu w polskiej historii sztuki jest „Panorama Raclawicka” (15 m x 114 m) Wojciecha Kossaka (1856–1942) i Jana Styki (a także współpracujących w charakterze pomocników: Ludwika Bollera, Tadeusza Popiela, Zygmunta Rozwadowskiego, Teodora Axentowicza, Włodzimierza Tetmajera, Wincentego Wodzinowskiego, Michała Sozańskiego), prezentowana w dedykowanym jej odrębnym budynku Muzeum Narodowego we Wrocławiu. „Panorama siedmiogrodzka” to równie imponujące skalą (15 m x 120 m) i artyzmem przedsięwzięcie, szkoda więc, że decyzją Jana Styki przestało istnieć w całości, a zachowało się jedynie w fragmentach, niekiedy artystycznie przeredagowanych i dostosowanych do roli odrębnych dzieł malarskich.

Zanim węgierscy kontrahenci złożyli zamówienie u Jana Styki, podziwiali wraz z wielotysięczną węgierską widownią „Panoramę Raclawicką” prezentowaną w rotundzie Parku Miejskiego – Városliget na przełomie 1896 i 1897 roku. Zapragnęli podobnie spektakularnie uczcić walki z okresu Wiosny Ludów (1848–1849) na Węgrzech. Ustalono, że tematem panoramy będzie zwycięska batalia o Nagyszében (obecnie rumuński Sibiu), stoczona pod dowództwem generała Józefa Bema. W 1896 r. Jan Styka oficjalnie przyjął zamówienie. Do współpracy zaprosił trzech malarzy węgierskich: Pála Vágo, Belę Spányiego i czasowo Tihamera Margitay, a także dwóch polskich: Zygmunta Rozwadowskiego, wspaniałego malarza koni i batalistę, Tadeusza Popiela, dodatkowo Michała Wywiórkowskiego oraz Niemca, Leopolda Schönhena, specjalizującego się w wielkich polaciach nieba. Prace rozpoczęto 20 kwietnia 1897 r. w lwowskiej rotundzie, a pierwsi widzowie oglądali dzieło już po pięciu miesiącach. Uroczysta prezentacja panoramy pod tytułem „Bem w Siedmiogrodzie” odbyła w marcu 1898 r. w parku Városliget w Budapeszcie, w 50. rocznicę wybuchu powstania. Mimo że panorama odwiedziła kilka największych węgierskich miast, a prasa i widzowie byli szczerze zachwyceni dziełem, mimo wydrukowania i sprzedaży 2000 specjalnych reprodukcji przedstawiających dwóch głównych bohaterów malowidła, Józefa Bema oraz Sándora Petőfię, oraz małego albumu z opisem panoramy i jej dokumentacją fotograficzną, nie udało się uzyskać satysfakcjonującej organizatorów, a przede wszystkim malarza, kwoty pieniędzy. Rozczarowany Jan Styka w 1900 roku zawiózł obraz do Galiacji. Ostatni raz widzowie mogli podziwiać malowidło zatytułowane „Bem w Siedmiogrodzie”, powszechnie znane jako „Panorama siedmiogrodzka”, w roku 1907, w warszawskiej rotundzie przy ulicy Karowej. Wraz z dynamicznym wkroczeniem kinematografu w obszar kultury masowej zakończyła się epoka spektakularnych malarskich panoram, w tym żywot „Panoramy siedmiogrodzkiej” jako dzieła wielkoformatowego.

Jan Styka pociął malowidło na wiele małych obrazów przedstawiających motywy batalistyczne i pejzażowe i sprzedawał je jako odrębne dzieła malarskie. W tej formie są z pasją gromadzone po dziś dzień przez muzealniki Muzeum Okręgowego w Tarnowie, które stało się swoistym domem „Panoramy siedmiogrodzkiej”. W końcu minionego stulecia odnaleziono fragmenty

malowidła także w dwóch muzeach warszawskich oraz w muzeum krośnieńskim i łęczyckim. Do końca 2012 r. zidentyfikowano 36 obrazów, nierzadko jedynie na podstawie przedwojennych reprodukcji i fotografii z katalogów aukcyjnych. Tylko w odniesieniu do części z nich znana jest precyzyjna lokalizacja i personalia właścicieli. Poszukiwania trwają, dając z każdym sukcesem radość obcowania z oryginalnymi częściami malowidła, całości jednak nie da się odtworzyć. Pozostaje nam cieszyć się czarno-białymi fotografiami wykonanymi na potrzeby promocji panoramy na Węgrzech, stanowiącymi bezcenny dokument całości obrazu. Dzięki tym fotografiom możemy wyobrazić sobie siłę wyrazu malowidła, a także analizować artystyczną i kompozycyjną redakcję bitwy.

Każde tego typu dzieło, ograniczone bardzo podłużnym formatem i koniecznością symultanicznego ukazania możliwie największej ilości ważnych wątków historycznego wydarzenia na płaskiej powierzchni, skazane było na historyczne nieścisłości i swobodę narracyjną. Nie inaczej było z „Panoramą siedmiogrodzką”. Mimo więc doskonałego rozeznania Styki w geografii pola walki i przebiegu bitwy (wiele czasu poświęcił na analizę terenu i studia dokumentów), na obrazie pojawiają się postaci i epizody niezgodne z faktami historycznymi. A zatem, głównym bohaterem obok Józefa Bema jest dowódca, ale jednocześnie poeta oraz ideowy przywódca młodzieży budapeszteńskiej, legenda ówczesnych czasów, Sándor Petőfi, który w rzeczywistości nie uczestniczył w tej bitwie, podobnie jak polscy ułani pod dowództwem hrabiego Franciszka Łosia. Także mjr Edward Dzwonkowski nie dowodził natarciem 27. Batalionu Honwedów na wojska austriackie. To tylko niektóre z elementów dodanych na prawach *licentia poetica* do opisu historycznej bitwy o Nagyszében, dzięki którym artysta wzmógł dramaturgię wydarzeń i siłę wyrazu artystycznego.

Oczywistych kłopotów analitycznych nastęrcza warstwa chromatyczna pełnego dzieła. Chromatykę „Panoramy siedmiogrodzkiej” możemy bowiem analizować wyłącznie na podstawie odnalezionych fragmentów, dwóch barwnych reprodukcji z postaciami Bema i Petőfię oraz, do pewnego stopnia, przyjętej przez malarza naturalistycznej konwencji. Wskazane elementy oraz analiza wykorzystania światłocienia i gry kolorowej, możliwa dzięki zachowanej pełnej reprodukcji w czerni i bieli, pozwalają przyjąć, że malarz, podobnie zresztą jak w „Panoramie Raclawickiej”, zastosował ostre, wiosenne światło. Tyle można stwierdzić na pewno. Zachowane na Węgrzech barwne reprodukcje przedstawiające dwie główne postaci panoramy, czyli generała Józefa Bema oraz Sándora Petőfię, wskazują bowiem na chłodniejszą tonację niż zachowane fragmenty obrazu. Wiemy, że były one malarsko przetwarzane przez Jana Stykę w celu nadania im odrębnej jakości artystycznej i podniesienia waloru handlowego. W takiej sytuacji wolno nam założyć, że chromatyka fragmentów nie jest w pełni zgodna z zastosowaną w obrazie dominantą chromatyczną, z drugiej zaś strony – sceptycznie odnieść się do chromatycznej charakterystyki zachowanych reprodukcji, zwłaszcza że powstały w początkach rozwoju adekwatnych technologii. Tak czy inaczej, chromatyka obrazu została podporządkowana porze wiosennych roztopów i jak komentuje Adam Bartosz w swoim tekście poświęconym panoramie: „Wspaniale odtworzona została aura marcowego, słonecznego popołudnia. Jeśli pamięta się te fragmenty obrazu, na których w oddali złocą się w blasku zachodzącego słońca łagodne wzgórza Karpat Południowych, to jadąc dziś o tej samej porze roku szosą omijającą Sibiu (Sybin) od północy, zobaczyć można dokładnie te same barwy, malowane tłem siedmiogrodzkiego nieba” (A. Bartosz, „Panorama siedmiogrodzka”, Tarnów 2013., s. 36). Pozostaje nam zauważyć, że gra kolorowa, którą możemy ocenić w miarę obiektywnie na podstawie zachowanej reprodukcji czarno-białej, podkreśla główne narracyjne elementy przedstawienia. Dlatego też prosta, długa linia gościńca, na którym został ukazany generał Józef Bem ze sztabem, jaśnieje bielą skontrastowaną z cieniem nasypu drogi, a zamierzona i ośnieżona rzeka kompozycyjnie rozdziela przedstawienie na dwie strefy narracyjne i symboliczne, podkreślając motyw kamiennego mostu jako ważnego

elementu ikonograficznego. Liczne rozsiadane w części bitewnej obrazu białe obłoki armatnich wystrzałów pozwoliły z kolei malarzowi wyraziście ukazać poszczególne formacje wojskowe

Dość zapoznane dzieło lwowskiego malarza Jana Styki (1858-1925) pt. „Panorama siedmiogrodzka”, a także jego dzieje, należy do tej części historii sztuki, która z konieczności chętniej sięga po praktykę detektywistyczną, poszukując fragmentów nieistniejącego już w jednym kawałku dzieła oraz tropów personalno-historycznych, niż po analizę formalną obrazu.

Pamięć i kunszt

„Panorama siedmiogrodzka” Jana Styki

JANUSZ S. JANOWSKI

i dynamikę starcia. Owe białe obłoki wraz z bielą topniejącego gdzieniedzie sniegu stanowią dodatkowo walorowy element scalający konstrukcję malarskiej wizji, nadając jej jednocześnie plastyczności i naturalistycznego charakteru, a także siły wyrazu.

Siła wyrazu, jako nadrzędny aspekt każdego dzieła sztuki, oparta jest niezmiennie na wyjątkowości sprzężenia struktury formalnej (a zatem także chromatycznej) z treścią i narracją, natomiast realizację odnoszącą się do wydarzeń historycznych wy-

magają szczególnych rozwiązań w tym zakresie i mają określone ograniczenia, o których już wspomnieliśmy. Możemy zatem skupić się na analizie wykorzystania środków formalnych, biorąc pod uwagę warstwę chromatyczną w nawiasie ze względów wyżej omówionych, które najlepiej jest prześledzić poprzez porównanie z wcześniej namalowaną przez zespół Jana Styki i Wojciecha Kossaka „Panoramą Raclawicką”. Oba dzieła możemy bowiem określić jako blisko artystycznie spokrewnione ze

względem na wszystkie aspekty tematyczno-formalne. Ta bliskość ujawnia się także w przyjętych w obu panoramach rozwiązaniach kompozycyjno-narracyjnych.

węgierskiego bohatera Sándora Petőfię, dosiadającego siwego konia i machającego do nadziejącego słynnego 11. batalionu. Drugi kraniec drogi zamyka kamienny most, o który toczy się zacięta walka.

Konstrukcja „Panoramy Raclawickiej”, dzięki zastosowaniu znacznie większej ilości kompozycyjnych skosów, jest bardziej dynamiczna i jednocześnie narracyjnie zróżnicowana, tym bardziej, że Styka na całej długości gościńca, czyli na połowie przedstawienia całej panoramy siedmiogrodzkiej, ukazał dodatkowo statyczne elementy narracyjno-ikonograficzne. Przede wszystkim stojące w długim rzędzie, jakby w oczekiwaniu na losy bitwy, ciągnące się aż po daleki horyzont, wypełnione po brzeży amunicją dla wojska i innymi bojowymi sprzętami, malownicze wozy zaprzężone w woły. Nieopodal wozów ukazanych na pierwszym planie malarz przedstawił grupę huzarów na koniach i żołnierzy pilnujących prowadzonych do niewoli dragonów, Moskali i Wołochów; na dalszym planie tego barwnego orszaku zaplecza wojskowego – grupę muzykujących Cyganów i pilnujących porządku huzarów. Brak dynamiki struktury kompozycyjnej tej części obrazu pogłębia statyczny sposób ukazania konnego sztabu generała Józefa Bema, a także grupa doboszy stojąca daleko przed sztabem wodza i sporo za Szeklerami nacierającymi na most.

Ow modelowa fryzowość kompozycyjna oś podziału przedstawienia na dwie odrębne strefy, rozdzielone także wspomnianą wyżej grą kolorową, wynikającą z wykorzystania strefy zamrażonej i zaśnieżonej rzeki jako wyrazistej granicy kompozycyjnej. Wyznacza ona część statyczną, którą wyżej opisaliśmy i która rozpościera się między nadziejącym na pole walki 11. batalionem oraz sylwetką Sándora Petőfię, a dużym krzyżem stojącym przed kamiennym mostem – oraz część drugą, dynamiczną i bitewną, przedstawiającą różne etapy i fragmenty walki. Zatem od strony, w którą swój wzrok kieruje generał Józef Bem, jego sztabowcy i grupa doboszy, granicę dynamiki wizji wyznacza przydrożny krzyż. Z drugiej strony tę granicę stanowią cztery wysokie drzewa (być może topole), ścięte od góry kadrem obrazu, a od dołu podkreślone cieniem skarpy, za którymi malarz przedstawił początek wielkiej szarży 8. Pułku Huzarów księcia Ferdynanda Koburga oraz 10. Pułku Huzarów króla pruskiego Wilhelma III.

Tak zdecydowanego i strukturalnie wyrazistego podziału na strefę statyczną i dynamiczną nie ma w „Panoramie Raclawickiej”, gdzie podstawowymi strukturalnymi elementami ikonograficznymi równoważącymi wszechogarniającą dynamikę wojennego starcia jest poziomo zorientowana pagórkowata rzeźba terenu oraz pionowe linie drzew, dzięki czemu „Raclawice” zyskują niezbędną dla przedstawień bitwy siłę wyrazu. Z kolei „Panorama siedmiogrodzka” kosztem wielkiej bitewnej dynamiki zyskała, wprawdzie cokolwiek nachalną, narracyjną jednoznaczność. Oto widz może obserwować spokojne wojskowe zaplecze bojowego starcia, równoważące siłę wojska w boju, przede wszystkim zaś ukazane na kompozycyjnie wysoko usytuowanym gościńcu, niczym na cokole, zwycięskiego wodza i jego sztab, a dalej także węgierskiego bohatera w pozie jednocześnie po zdrowieniu i radości z triumfu. Może też podziwiać wielką dynamikę wizji, analizować etapy wielkiego historycznego starcia bojowego, obserwować przemieszczanie się formacji, zaciekle walki, gwałtowne szarże i bitewny chaos, ale też formujące się do natarcia wojska i oddziały pospiesznie docierające na pole bitwy.

Formalno-strukturalnym zabiegiem wzmacniającym omawiany kontrast i narracyjny podział przedstawienia panoramy, a jednocześnie, co bardzo istotne, scalającym całość w warstwie psychologicznej, było zastosowanie dwóch skal wielkości dla ukazanych grup postaci. Grupę statyczną, z centralną postacią generała Józefa Bema, zastęglą niejako w pomocnikowej pozie, widz ogląda z mniejszej odległości i bardziej bezpośrednio, usytuowany zostaje bowiem niejako w strefie płaskiego terenu, na którym stoją żołnierze i tabor węgierskiej armii, a główną grupę sztabowców z wodzem ogląda jako wyniesioną nasypem gościńca. Dzięki temu zabiegowi mogą mu się udzielać emanujące z tej strefy spokój i równowaga, skłaniające do

kontemplacji wielkiego historycznego zwycięstwa. Natomiast grupy bijących się wojskowych formacji widz ogląda z większej odległości, dzięki czemu może czuć się bezpieczniej i przyjąć rolę biernego obserwatora, cieszącego się taktyczną analizą prezentowanej wizji ważnego narodowego zwycięstwa.

Kolejnym interesującym rozwiązaniem zastosowanym przez Jana Stykę jest wykorzystanie strategii emulacji. Wprawdzie na zasadzie erudycyjnego wtrętu, ale jednak nieomylnie. Chodzi o wyraziste włączenie do struktury ikonograficznej kamiennego mostu o arkadowym kształcie spodu. O ten most toczy się najbardziej zaciętki bój, stanowi on centrum bitewnego żywiołu. Ten wydawałoby się niewinny ikonograficzny element jest niezwykle sugestywnym nawiązaniem do legendarycznej, stanowiącej punkt odniesienia przedstawień tego gatunku „Bitwy pod Cadore” Tycjana, która spłonęła w 1577 r. w pożarze, rok po śmierci malarza (Tycjan urodził się w Pieve di Cadore, leżącym w Dolomitach w północno-wschodnich Włoszech) i znana jest z rysunku przygotowanego mistrza oraz grafik i kopii wykonywanych w różnych okresach, a przede wszystkim ze wspaniałego arcydzieła Rubensa pt. „Bitwa Amazonek”, wzorowanego na genialnym dziele Tycjana (spłonęło, co ciekawe, w roku urodzin Rubensa).

Ta klasyczna strategia artystyczna znana emulacja, polegająca na świadomym nawiązaniu do innego dzieła poprzez wykorzystanie elementów lub układów ikonograficznych, posiadająca znamiona afirmacji określonej tradycji o cechach artystycznej rywalizacji, pozwoliła polskiemu malarzowi usytuować „Panoramę siedmiogrodzką” w perspektywie wielkiej łacińskiej tradycji przedstawiania słynnych bitew. A poprzez artystyczną rangę przynależenia w zakresie struktury ikonograficznej do malarskiej tradycji łacińskiej, wielka historyczna i narodowa ranga bitwy o Nagyszében została także wzbogacona o głęboki łaciński etos moralny i cywilizacyjny. Wymiar ten ilustruje duży przydrożny krzyż z figurą ukrzyżowanego Chrystusa, górujący nad uzbrojonymi w kosy i ciupagi Szeklerami, zaciekle walczącymi o most z żołnierzami piechoty rosyjskiej.

Aspekt moralny – religijny i duchowy – zdaje się górować nad wymiarem materialnym i historycznym, podobnie jak w „Panoramie Raclawickiej”, w której Polscy kosynierzy pod sztandarem Matki Boskiej Częstochowskiej i niejako spód wielkiego przydrożnego krzyża, pod którym modlą się kobiety, starcy i dzieci, ruszają pod dowództwem generała Tadeusza Kościuszki do boju w obronie swojej Ojczyzny. Jej symbolem jest kryta strzechą bielona chłopska chata, przed którą kobieta oplakuje śmierć leżącego na progu mężczyzny, oraz rosnący obok wielki dąb. Eos chrześcijański stanowił bowiem dla Jana Styki oś jego realizacji historycznych i alegorycznych (np. „Polonia”). Malarz był człowiekiem wiary i autorem wielu obrazów o tematyce religijnej, nie może więc dziwić, że w jego twórczości, także w omawianej „Panoramie siedmiogrodzkiej”, wymiar moralny i religijny porządkuje wymiar doczesny.

To głębokie uкорzenie w chrześcijańskim, katolickim wymiarze religijnym i duchowym, a także wszystkie omówione wyżej strategie ikonograficzne i formalne stanowią dowód nie tylko przygotowania profesjonalnego oraz talentu, ale przede wszystkim wielkiej dojrzałości artystycznej i osobowej Jana Styki. Są świadectwem jego mistrzostwa w stosowaniu konstrukcji ikonograficzno-wyrazowej oraz narracyjno-formalnej. To mistrzostwo istotnie przekracza aspekt zręczności manualnej, docenianej w jego malarstwie wprawdzie powszechnie, ale i bardzo powierzchownie. Do niej bowiem sprowadza się zazwyczaj kwalifikacja nie tylko omówionego wyżej spektakularnego dzieła, ale całej twórczości Jana Styki. To wprowadza analizę dorobku malarza na mieliznę, skazując na banalną latwinę i w konsekwencji powolnie zapoznając doniosłości artystycznej twórczości Jana Styki.

Należy zatem cieszyć się z gorliwego poszukiwania fragmentów „Panoramy siedmiogrodzkiej” i odrodzenia zainteresowania tym wielkim przedsięwzięciem, podobnie jak całym malarstwem tradycji łacińskiej, z jego dziewiętnastowieczną fascynacją spektakularnymi, naturalistycznymi przedstawieniami ważnych wydarzeń historycznych.

DR JANUSZ JANOWSKI JEST HISTORYKIEM SZTUKI, MALARZEM, MUZYKIEM JAZZOWYM, PRZESEMEM ZWIĄZKU POLSKICH ARTYSTÓW PŁASTYKÓW.

Kościół katolicki budzi dziś prawdziwą furję środowisk liberalno-lewicowych – nie mniejszą niż budził u francuskich rewolucjonistów oraz bolszewickich czy stalinowskich ideologów i komisarzy. Zmieniły się wprawdzie metody walki ideologicznej i w porównaniu z krwawymi rozprawami pierwszej połowy XX wieku wydają się ledwie igraszkami (przynajmniej na razie), ale sam odruch wrogości wobec katolicyzmu pozostał, a w ostatnich latach znów wyraźnie nabiera siły. Po raz kolejny uznano, iż likwidacja religii jest warunkiem *sine qua non* szczęśliwego, czyli postępowego – pozbawionego wszelkich ograniczeń i dyskryminacji – społeczeństwa. Roberto de Mattei wskazuje jednak na pewną różnicę w tym kontekście: „W początkowym marksizmie [...] kres religii postrzegany jest jako *rezultat* nadejścia społeczeństwa bezklasowego. W ‘gramscizmie’ natomiast odwrotnie: wyrugowanie religii jest raczej *warunkiem* zwycięstwa rewolucji. Zniszczenie wiary nie może zostać osiągnięte tylko przez bezpośrednią propagandę ateistyczną; należy wdrożyć taki model nauczania, który przekona ludzi, zwłaszcza młodych, że wszelka metafizyka należy do przeszłości, a jej koniec jest nieodwołalny”¹. I tak się właśnie dzieje: dziś lewica wszystkich odcieni kontynuuje swój zwycięski marsz przez instytucje kultury, edukacji i polityki, a jej „zwycięska dłoń” wciąż zmiata resztki średnio-wiecznych metafizycznych namulów i moralnych fanatyzmów. Współcześni neomarksisti i socjliberalowie wiedzą bowiem bardzo dobrze, iż tożsamości religijne należą do najsilniejszych i bez ich unicestwienia nie uda się stworzyć prawdziwie transgresywnego i wyzwolonego społeczeństwa.

Równocześnie mamy do czynienia z zasadniczym, geograficznym przebieganiem teatru wojny z Kościołem katolickim: dzisiaj największe z nim bitwy, a zarazem – niestety – sukcesy odnotowuje się w krajach, które po II wojnie światowej znalazły się po „tej lepszej”, zachodniej stronie żelaznej kurtyny. Przyczyna tego faktu wydaje się raczej oczywista: państwa te nie przeszły przez doświadczenie przymusowej ateizacji i sekularyzacji, prowadzonych w imię nadchodzącego, nowego świata. Ich mieszkańcy, jeśli w ogóle wiedzą coś o świecie socjalizmu, to jedynie z belklotliwych, utopijnych wywodów swoich intelektualistów, zachylnych związkiem Radzieckim czy brodatymi kubańskimi rewolucjonistami w typie Che Guevary (który stał się wszak na Zachodzie ikoną kontrkultury). Ponura rzeczywistość realnego socjalizmu z jego religijną, metafizyczną i moralną pustką, z cenzurą, represjami oraz wszechobecną ideologizacją i zakłamaniami jest im zatem zupełnie niezna. Kraje Europy Środkowej i Wschodniej pamiętają natomiast jeszcze (choć coraz słabiej, niestety, na skutek wymiany pokoleniowej) dobrodziejstwa „jedynego, bezzastępnego ustroju socjalistycznego”. Ich mieszkańcy mieli ową wspaniałą satysfakcję oglądania rzeczywistej ruiny owego niedożytego rajy na ziemi. Dlatego to Niemcy (w zachodniej zwłaszcza części), Francja, kraje Beneluxu, Skandynawia czy Wielka Brytania (i niestety także Hiszpania) stały się dziś areną bezprecedensowych batalii przeciw religii w jej trzech podstawowych elementach: doktryny, kultu i instytucji.

Walkę tę prowadzi się oczywiście pod zaszczytnymi hasłami (podobnie zresztą jak czynili to XIX- i XX-wieczni komuniści) wolności, równości, nowoczesności i postępu społecznego. Obecnie jednak owymi uciemiężonymi nie są już robotnicy i chłopci, ale wszelkie grupy mniejszościowe: seksualne, płciowe, etniczne, polityczne, religijne i światopoglądowe, zwłaszcza te, których specyfika gwarantuje, że zawsze pozostaną one mniejszościowe (np. mniejszości seksualne) – a więc nieustannie potencjalnie niezadowolone ze swego losu i odczuwające różne formy dyskryminacji. Zresztą dowolną zbiorowość można dzielić właściwie bez końca, tworząc coraz to nowe grupy „prześladowanych”, kwestionujących zastany ład społeczny mniejszości. I o to właśnie chodzi współczesnym neomarksistom: takie bowiem środowiska właśnie – permanentnie, z istoty swej niezadowolone – gwarantują trwanie ciągłego „rewolucyjnego wrzenia”, czyli dzięki nim można generować sytuację nieustannego konfliktu społecznego, którym wszak lewica z samej swej natury żyje.

Jeśli zaś chodzi o cele działań bezpośrednich, to zawierają się one będąc w zwalczaniu tak zwanego „ciemnogrodu”, a więc wszelkiego obskurantyzmu, moralnego fanatyzmu, dewocji, hipokryzji, ograniczeń zarówno aktywności seksualnej, jak i niestandardowych form partnerstwa. Antyklerykalizm i (czasem maskowana) antyreligijność wypływają więc z konieczności z podstawowych założeń neomarksizmu i socjliberalizmu. Tym, co budzi gniew lewicowych antyklerykałów, jest trwanie Kościoła przy tradycyjnych formach moralności, przy przejrzystych i stabilnych rolach społecznych oraz przy określonym porządku społecznym, ukierunkowanym na ziemienne, transcendentne wartości. Dlatego też dziwić muszą próby mariażu z katolicyzmem idei neomarksistowskich, których efekt zwie się niekiedy „katolicyzmem otwartym” lub progresywnym. Są to bowiem formacje intelektualne nie tylko różne, ale wzajemnie się wykluczające (mysłowo – bo w praktyce niekiedy się je łączą). Marksizm plus chrześcijaństwo daje nam marksizm z chrześcijańskim folklorem, co wyraźnie ukazuje idea teologii wyzwolenia, a jeszcze bardziej implementacja owej idei w życie. Taki katolicyzm otwarty, niegdyś zwany modernizmem katolickim, został przez Kościół nie raz odrzucony i potępiony. Szczególnie dosadnie *modus operandi* owych progresistów ujął w encyklice *Pascendi dominici gregis* św. Pius X:

„Ich książki pełne nowości wita ją powszechnym oklaskiem i okrzykiem podziwu; im bardziej zuchwały jest autor w napaściach na rzeczy stare, im bardziej podrywa Tradycję i urząd nauczycielski, tym pochopniej okrzykują go uczonym; gdy wreszcie – i to już powinno przejąć zgrozą każdego katolika – któryś z nich zostanie potępiony przez Kościół, inni natychmiast otaczają go tłumnie, nie tylko składają mu holdy publiczne, ale często go niemal jako męczennika prawdy. Tym hasłem pochwał i obelg podniecona i ogłuszona młodzież, pragnąc nie za ignorantów, lecz za uczonych uchodzić, z drugiej strony – pod silnym parciem ciekawości i pychy – ulega modernizmowi i wstępuje w jego szeregi”².

Jednak problemem najbardziej fundamentalnym – absolutnym *casus belli* dla całej współczesnej lewicy – jest to, że Kościół upiera się przy istnieniu jednej, obiektywnej i niepodważalnej prawdy o Bogu, świecie i człowieku, uderzając tym samym w „urzędową” dziś niemal ideologię relatywizmu. Owa zaś obiektywna prawda w odniesieniu do świata ludzkiego spraw bywa niekiedy okrzyszona mianem prawa naturalnego. Przekonanie, że istnieje prawo, wypływające wprost z niezmiennych ludzkich istot, jest uważane przez progresistów za wielkie zagrożenie dla ludzkiej wolności, bez mała jej negacja (skoro bowiem jako ludzie posiadamy determinującą nas i nasze działania istotę, nasze wybory nie mogą być bezwzględnie wolne). Wyznacza ono bowiem w sposób trwały zakresy tego, co naturalne, dobre, godziwe oraz przeciwności tychże. Determinuje także to, co dla człowieka po prostu niemożliwe, a więc w ogóle niemogące być przedmiotem wyboru. A w świecie współczesnym wolność rozumiana jako niczym nieograniczone prawo wyboru jest niemal absolutem, tak więc bezdyskusyjnie należy dążyć do likwidacji wszystkiego, co utrudniałoby jego implementację lub zakładało, że jest ona niemożliwa. Dosadnie i trafnie ujmują to Marguerite A. Peeters:

„Wolność wyboru lub prawo wyboru, jakie posiada jednostka, jest zwróceniem nowej kultury. Postmodernizm dokonuje radykalizacji pojęcia wolności, dochodząc do punktu, w którym oznacza ona prawo wykorzystywania jej *wbrew* naturze i antropologicznej strukturze człowieka, *wbrew* prawdzie, *wbrew* rzeczywistości, *wbrew* prawom Bożym. Dekonstrukcja staje się warunkiem wolności: tworzy kulturę, która uprawomocnia »wybory« wcześniej potępiane przez normy społeczne. Od tej pory jednostka, by móc korzystać ze swego prawa wyboru, musi potrafić wyzwolić się z wszelkich ograniczeń normatywnych – czy to semantycznych, czy ontologicznych, etycznych, społecznych, kulturowych, naturalnych czy religijnych. Takie »wyzwolenie« dokonuje się przez dekonstrukcję treści języka, tradycji, wiedzy obiektywnej, tożsamości osobowej, genetycznej, narodowej, kulturowej czy religijnej, tego wszystkiego, co uchodzi za »uniwersalne«, a więc odwiecznego prawa wpisane w naturę człowieka, wartości

chrześcijańskich i Objawienia: wszystkie te rzeczywistości uznawane są za ograniczenia wolności wyboru”³.

Pozwoliłem sobie na ów dłuższy cytat, ponieważ niczym w soczewce ujęte zostały w nim założenia oraz mechanizmy, które fundują współczesną falę antyreligijną i antyklerykalną. Chodzi zatem o demontaż „wszystkiego”, całej architektury kulturowej i tożsamościowej, w imię utopii wolności absolutnej. Ideologowie nowej lewicy nie potrafią dostrzec, że u kresu wszelkich emancypacji nie znajduje się

Promowane obecnie przez neomarksistów sankcje kulturowe mają ukazać ludzi religijnych jako głupich (bo wierzących w absurd) oraz niemoralnych (bo ekskluzywnych, nietolerancyjnych i ksenofobicznych), a w efekcie sprzyjać usuwaniu ich z instytucji kultury i w ogóle z przestrzeni publicznej – nie przy użyciu łagrów, ale za pomocą szyderstwa, ośmieszania, rozmaitych kalumnii, przemilczania, a przede wszystkim wpajania kolejnym pokoleniom, że religia nie tylko jest *passé*, ale po prostu „obciachowa” oraz intelektualnie i towarzysko kompromitująca.

Po co katolicyzm Europie?

BARTOSZ JASTRZĘBSKI

boska kraina wiecznej wolności, ale ponura, depresyjna prowincja niebytu. Albowiem każda kultura ufundowana jest na strukturalnych, formacyjnych ograniczeniach ludzkiej aktywności – ograniczeniach, które dopiero konstytuują sensy i wartości, nadają egzystencjalny „smak” i jakość ludzkim działaniom, kierunkują je i pozwalają tworzyć rzeczy ważne i wielkie. Nowa lewica płasko i bezrozumnie w idzie w nich jedynie struktury opresji, które należy zdemontować. We współczesnym świecie zaś jedyną instytucją, która nie tylko może, ale i musi oficjalnie głosić istotowość i nieodzowność owych ograniczeń, jest Kościół. On zatem winien zostać w pierwszym rzędzie unicestwiony politycznie, społecznie i kulturowo. Dlatego łatwo można zaobserwować, iż liberalna lewica często – miast uderzać bezpośrednio –

lewicy, żywiącego się – jak każdy totalitaryzm – zakazami:

„W swej najnowszej postaci objawia się on jako zakaz stawiania nawet samych pytań, które są niepotrzebnymi i niebezpiecznym wyrazem ‘ducha zachowawczego’, ‘konserwatyzmu’, ‘tradycjonalizmu’, ‘reakcjonizmu’ i ‘wstecznicwa’. O osobach, które takie nie wygodne pytania zadają lub starają się zadawać, należy zatem mówić: ‘fundamentalności’, a nawet, co może wydawać się dziwne – ‘faszyści’. W społeczeństwie całkowicie zsekularyzowanym przymus fizyczny zaczyna być

zastępowany przymusem pedagogicznym, a represje przybierają formę nie cielesną, ale etyczno-kulturową”⁴.

Represje zmieniły zatem swój charakter – ale przecież nie cel. Cel jest od czasów rewolucji francuskiej wciąż ten sam: spowodować, aby religia, jej wyznawanie i życie podług jej zasad wiązały się w powszechnym przekonaniu z samowykluczeniem z kultury wysokiej, a tym samym z całego świata ludzi cywilizowanych – czyli ze swoistą autodegradacją. Promowane obecnie przez neomarksistów sankcje kulturowe mają ukazać ludzi religijnych jako głupich (bo wierzących w absurd) oraz niemoralnych (bo ekskluzywnych, nietolerancyjnych i ksenofobicznych), a w efekcie sprzyjać usuwaniu ich z instytucji kultury i w ogóle z przestrzeni publicznej – nie przy użyciu łagrów, ale za pomocą szyderstwa, ośmieszania, rozmaitych kalumnii, przemilczania, a przede wszystkim wpajania kolejnym pokoleniom, że religia nie tylko jest *passé*, ale po prostu „obciachowa” oraz intelektualnie i towarzysko kompromitująca.

Inną przyczyną skuteczności dechrystianizacji współczesnej Europy jest to, że w znacznym stopniu sami katolicy (czy szerzej – chrześcijanie) wchłonęli i uznali za obowiązującą lewicową narrację o „złym” chrześcijaństwie i „złym” Kościele. Dali sobie narzucić specyficzną, jawnie albo skrycie marksistowską historiozofię i krytykę społeczną, które operując pojęciem postępu, dokonują radykalnego przewartościowania zjawisk historycznych, także kosztem prawdy historycznej. Belgijski socjolog Leo Moulin (sam będąc niewierzący) w taki sposób zwraca się do chrześcijan:

„Mistrzowska propaganda antychrześcijańska zdołała wytworzyć u chrześcijan, zwłaszcza u katolików, złą świadomość, opanowaną niepokojem, jeśli już nie wstydem, z powodu własnej historii. Siłą stałego nacisku, od reformacji aż do naszych czasów, zdołała przekonać was, że jesteście odpowiedzialni za całe albo prawie całe zło na świecie. Sparaliżowała was na etapie masochistycznej autokrytyki, aby zneutralizować krytykę tych, którzy zajęli wasze miejsce”⁵.

Kolejnym zabiegiem dechrystianizacyjnym okazało się więc skuteczne zmopolizowanie dystrybucji poczucia winy (poręcznym wydaje się tu określenie ‘tyranii skrucy’). Katolicyzm został uznany za bezpośrednio lub pośrednio źródło całego zła. Odpowiada bowiem za nie destrukcyjny Zachód w swych historycznych formach, a znowuż owe formy wypływały i były determinowane przez chrześcijaństwo, ergo ono jest winowajcą głównym, *primus motor* wszelkiej podłości, nieszczęścia i cierpienia. Stąd też – co obserwujemy niemal co dzień – każda próba apologii chrześcijaństwa czy jego obrony zostaje w przestrzeni publicznej dosłownie zasypana zarzutami związanymi z Inkwizycją, paleniem czarownic, konkwistą, kolonializmem, wyniszczeniem rdzennych kultur, uprawomocnieniem nierówności płciowych i społecznych, represyjnym wychowaniem, pedofilią, utrudnianiem rozwoju nauki i tak dalej. Stąd też najlepiej stało się sprawą jak najgłębiej prywatną, skrywaną wstydliwie w przestrzeni intymnej jednostek, dopóki w końcu nie zwierznieje zupełnie – bo taki jest los każdego anachronizmu.

Tego rodzaju propaganda antychrześcijańska towarzyszyła – i nadal towarzyszy – podstawowemu faszemu erozji chrześcijaństwa w świecie Zachodu, a także – niestety – coraz częściej w krajach Europy Środkowej.

Wojciech Roszkowski następująco opisuje ów proces: „Erozja chrześcijaństwa w społeczeństwach zachodnich jest rezultatem długiego procesu historycznego. Przebiegała ona w dwóch postaciach. Pierwszą można nazwać wypieraniem chrześcijaństwa przez działania, drugą zaś – zapomnianiem chrześcijaństwa. W pierwszym przypadku mamy do czynienia ze świadomymi akcjami, mającymi na celu ograniczenie kultu i wpływu chrześcijaństwa na

wybory moralne oraz wypieranie go z życia publicznego po to, by je osłabić w życiu prywatnym. W drugim przypadku mamy do czynienia z wpływem materializmu i konsumeryzmu, współczesnego trybu życia, świeckich rozrywek zajmujących czas dawniej przeznaczany na praktyki religijne czy przyzwalanie na publiczne zachowania bluźniercze lub stojące w sprzeczności z zasadami chrześcijańskimi, podczas gdy praktyki, a nawet przekonania religijne, spychane są do sfery intymnej”⁶.

Gdyby spróbować pokusić się przede o jakąś konkluzję, można by rzec, iż najgłębszą przyczyną współczesnej wojny Kościołem katolickim jest to, że stanowi on ostatnią wielką, niemodernistyczną instytucję w świecie zachodnim – co musi budzić zawiść wszelkiego autoramentu modernistów i postępowców. A Europa potrzebuje takiej instytucji bardziej niż kiedykolwiek. Kościół musi przeto wziąć na siebie odpowiedzialność za Europę – tak jak czynił to przez wieki – i wyciągnąć ją, choćby za uszy, z bagna, w którym się znalazła. I nie chodzi tu o teokrację w średnio-wiecznym znaczeniu tego słowa, ale o odwagę obrony dziedzictwa europejskiego, tego dziedzictwa, które zrodziło się przeciw w świetle chrześcijańskiego Objawienia i owo Objawienie odzwierciedla, „inkarnuje” w świecie kultury.

Zliczonych, bardzo poważnych przyczyn nie będzie to dla Kościoła zadanie łatwe. O niektórych z nich powyżej już wspomniano. Wielu kapłanów i hierarchów popadło w niewolę tyranii skrucy, w fałszywą świadomość i rzeczywistość uwalniają we wszelkiej zarzucane Kościołowi winy i sami gotowi są zapętać wiarę do sfery prywatnej. Bardziej przy tym niż czarta samego boją się zarzutów o tryumfalizm, klerikalizm czy tradycjonalizm – a już, nie daj Bóg, uprawianie teologii politycznej. Inni cierpią na ukąszenie modernistyczne, nie tylko wierząc w jakiś tajemniczy postęp, ale i w to, że ów progres powinien zmieniać również *modus vivendi* Kościoła, „bo trzeba iść z duchem czasów”. Prawdziwą „mantrą” są narzekania na nieszczęśliwe skutki sojuszu Ołtarza i Tronu, choć nie potrzeba wielkiej wiedzy historycznej, by dostrzec, że w okresie takiego przymierza chrześcijaństwo było najsilniejsze nie tylko – i nie przede wszystkim – w sferze doczesnej, ale wydawało najjakkąsię duchowe i mistyczne owoce; politycznie niepoprawne jednak byłoby to dziś przyznać. W końcu też nie brak duchownych, których cechuje brak odwagi i intelektualna miakkość. I dlatego nie są w stanie śwalczyć z Mordorem, z cywilizacją śmierci, z rozkładem duchowej kultury.

Mimo to należy wierzyć, że Kościół – z pomocą Ducha Świętego – sprosta tym wyzwaniom, pokona trudności. Że przyniesie głodnej sensu Europie duchowy pokarm i pozwoli wycofać się z głębokiej i wiodącej ku śmierci kolein, w której się znalazła. Katolicyzm nie jest przecież gnostycyzmem, nie porzuca świata ani nim nie gardzi; jest w świecie, a więc także w kulturze, przestrzeni publicznej i w polityce. Musi tylko pamiętać, że to nie on do tego świata ma się upodabniać, ale świat do niego – jako do zapowiedzi przyszłego Królestwa. Katolik – świecki czy duchowny – który tego nie pojmuje, po prostu dezertuje przed swoją odpowiedzialnością, chowa się w modernistycznych wykrętach, uprawia najgorszego rodzaju eskapizm. A przecież:

„Wy jesteście światłem świata. Nie może się ukryć miasto położone na górze. Nie zapala się też światła i nie stawia pod kocem, ale na świeczniku, aby świeciło wszystkim, którzy są w domu. Tak niech świeci wasze światło przed ludźmi, – podstawowym faszemu erozji chrześcijaństwa w świecie Zachodu, a także – niestety – coraz częściej w krajach Europy Środkowej.

1. R. de Mattei, *Dyktatura relatywizmu*, przeł. P. Toboła-Pertkiewicz, E. Turlińska, Warszawa 2009, s. 77.
2. <https://sanctus.pl/index.php?groupa=89&podgrupa=500&doc=450>.
3. M.A. Peeters, *Globalizacja zachodniej rewolucji kulturowej*. Kluczowe pojęcia, mechanizmy działania, przeł. G. Grygiel, Warszawa 2010, s. 58–59.
4. R. de Mattei, *Dyktatura relatywizmu*, op.cit., s. 80.
5. Za: V. Messori, *Czarne karty Kościoła*, Katowice 1998, s. 11.
6. W. Roszkowski, *Roztrzaskane lustro. Upadek cywilizacji zachodniej*, Kraków 2019, s. 143.

BARTOSZ JASTRZĘBSKI JEST DOKTOREM HABILITOWANYM KULTUROZNAWSTWA, FILOZOFEM, PISARZEM I ETYKIEM, WYKŁADĄ NA UNIWERSYTECIE WROCŁAWSKIM.

Winston Churchill w swoich wspomnieniach napisał, że „polityka danego państwa w dużej mierze wyznaczana jest poprzez położenie geograficzne”. Geograficzne położenie Polski zdecydowanie było – i chyba jest – polityką Niemiec i Rosji. Węgry natomiast, usytuowane w Kotlinie Naddunańskiej, na pograniczu Europy Zachodniej i Południowo-Wschodniej, zdeteminowane były nie tylko polityką austriacką dynastii Habsburgów, ale także meandrami polityki bałkańskiej.

Początki państwowości obydwu narodów związane są oczywiście z przyjęciem chrześcijaństwa w X wieku – Polski w 96 r., Węgier w 973 r. Ważną rolę odegrał św. Wojciech, późniejszy patron Polski, który zanim przybył na dwór księcia Mieszka I, przebywał na tronie księcia węgierskiego Gejzy. Należy podkreślić, że w ówczesnych warunkach przyjęcie chrześcijaństwa gwarantowało egzystencję tych państw, chroniąc je przed najazdem Cesarstwa Niemieckiego. Ale fundamenty państwowości obydwu państw zbudowane zostały przez następców Mieszka i Gejzy – w Polsce Bolesława Chrobrego i św. Stefana na Węgrzech. Obydwaj byli nie tylko pierwszymi koronowanymi władcami państw, ale także skutecznie obronili suwerenność swoich państw przed naporem niemieckim. Jako pierwszy koronacji dostąpił Stefan I w 1001 r., Bolesław Chrobry zaś w 1025 r.

Od tej pory obydwaj państwa dzieliły los średniowiecznych dziejów Europy Środkowo-Wschodniej. Polska pod rządami dynastii Piastów, których ostatnim władcą był król Kazimierz Wielki, zmarły w 1370 r.; Węgry pod rządami dynastii Arpadów, zastąpionej w 1301 r. przez dynastię Andegawenów. Pod rządami pierwszych Andegawenów: Karola, Roberta i Ludwika I Wielkiego, nastąpił rozkwit państwa węgierskiego. Tymczasem w Polsce zmierzał powoli do końca, za panowania króla Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego, proces jednoczenia państwa po tzw. rozbiściu dzielnicowym. Po bezpotomnej śmierci w 1370 r. ostatniego króla z dynastii Piastów, Kazimierza Wielkiego, Polskę i Węgry, poprzez objęcie tronu przez Ludwika Węgierskiego

Polska i Węgry prowadziły odmienną politykę, jednak nie wpływała ona na nasze tradycyjne, przyjazne relacje. Świadczy o tym udzielenie nam przez Węgrów znaczącej pomocy w postaci broni i amunicji w krytycznym momencie wojny polsko-bolszewickiej.

go, połączyła unia personalna. Zadecydowały o tym dwa fakty: wcześniejsze poślubienie przez Ludwika Węgierskiego córki Władysława Łokietka Elżbiety oraz pomoc Węgrów w przyłączeniu do Polski Rusi Halickiej. Owa unia trwała 12 lat. Po śmierci Ludwika Węgierskiego na tronie polskim zasiadła jego córka Jadwiga, późniejsza królowa, kanonizowana w 1997 r., która panowała polscy wydali za księcia litewskiego Władysława Jagiełłę za cenę chrystianizacji Litwy. Od tego momentu nastąpiła w Polsce dynastia Jagiellonów, która panowała do 1572 r.

Polska, w przeciwieństwie do Węgier, przeżywała rozkwit, znaczone nie tylko wielkimi zwycięstwami militarnymi – by wspomnieć bitwę z Ryżanami pod Grunwaldem – ale również znaczącymi osiągnięciami integrującymi Europę Środkowo-Wschodnią. Przedstawiciele tej jagiellońskiej dynastii związali Polskę i Litwę unią personalną, która w 1569 r. przybrała formę unii realnej, w postaci Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Przedstawiciele dynastii Jagiellonów sięgnęli także po tron w Czechach oraz jeszcze dwukrotnie po tron na Węgrzech, w latach 1440–1444, a później w latach 1490–1526. Należy podkreślić, że po śmierci Ludwika Węgierskiego, czyli Ludwika Wielkiego, państwo węgierskie utraciło dominującą pozycję na Bałkanach na rzecz Turcji, a w skutek zaangażowania w wojny husyckie i sprawy Niemiec, osłabiona została władza królewska. Nieustanne najazdy tureckie przyczyniły się do odnowienia unii z Polską i osadzenia w 1440 r. na tronie węgierskim Władysława Jagiellończyka, zwanego Warneńczykiem. Jakkolwiek neutralizował

Polska i Węgry zapisały nie tylko ważne karty w historii Europy Środkowej i Wschodniej, ale oba te państwa łączyły także wspólne interesy. Jakkolwiek zdecydowanie przeważały drogi wzajemnej współpracy, to jednak nie brakowało dróg rozbieżnych. Wspólne dzieje mają to do siebie, że można je różnie przedstawiać. Spróbujmy zatem przedstawić je Państwu z perspektywy polskiej.

JAN DRAUS

on trwające na Węgrzech walki wewnętrzne i odzyskał terytoria zajęte wcześniej przez Turków, a po śmierci ostatniego z nich – Zygmunta Augusta – nastąpiła era królów elekcyjnych. Zmieniły się także kierunki polityki polskiej. Wyznaczyła ją ekspansywne poczynania Moskwy, coraz bardziej zagrażającej Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Ważną rolę w powstrzymaniu ekspansji Moskwy odegrał król Polski Stefan Batory, książę siedmiogrodzki. Panował w latach 1576–1586. W dziejach Polski odegrał wybitną rolę. Odzyskał dla Polski nie tylko Gdańsk i Inflanty zajęte przez Moskwy, ale założył także uniwersytet w Wilnie, który od 1919 r. nosił jego imię. Będąc królem Polski, nie tylko sprowadził Węgrów do Polski, gdzie rozwijało się węgierskie życie kulturalne, ale przedsięwziął także polityczny plan wyzwolenia Węgier spod okupacji tureckiej. Poprzez zwycięstwa nad państwem moskiewskim Iwana IV chciał doprowadzić do koalicji antytureckiej, złożonej z Polski, Moskwy i Siedmiogrodu. W ówczesnej konfiguracji politycznej plan ten okazał się nierealistyczny, ale przyjazne związki polsko-siedmiogrodzkie pozostały. Zakłócił je na chwilę Jerzy Rakoczy, który zaprzagnął korony polskiej i w 1655 r., po najazdzie Szwedów na Polskę, wkroczył na ziemie polskie i dotarł do Warszawy. Wycofał się z niej, kiedy wojska polskie w odwecie wkroczyły do Siedmiogrodu. Rakoczy zresztą za swoją lekkomyślność został ukarany przez Turków, którzy ograniczyli względnie niezależność Siedmiogrodu. Ciężar wyzwolenia Węgrów przeniósł się do części Węgier pozostającej pod panowaniem habsburskim.

Kiedy ziemie węgierskie zostały zjednoczone pod panowaniem habsburskim, Rzeczypospolita zwolna chyliła się ku upadkowi. Świadczy o tym czasy elektorów saskich na tronie polskim i czeski przejazd na Habsburgów. Niestety na Węgrzech zapanowała anarchia, pogębiona przez ruchy reformacyjne. Kraje chrześcijańskie były bardziej skupione na zwalczaniu reformacji niż na zagrożeniu tureckim. W 1526 r., kiedy Turcja uderzyła na Węgry, w bitwie pod Mohaczem wojska węgierskie i polskie poniosły klęskę. Zginął Ludwik Jagiellończyk. Ta przegrana pogrzyła Węgry na 400 lat. Państwo rozpadło się na trzy części. Środkowa część, ze stolicą, pozostawała przez 150 lat pod okupacją turecką. Tereny dzisiejszej Słowacji znalazły się pod panowaniem Habsburgów; trzecią część stanowił w pół niezależny Siedmiogród, który uzyskał wówczas status Księstwa Siedmiogrodzkiego i stał się kolebką myśli zjednoczeniowej i walki niepodległościowej Węgrów. Jednak po pokonaniu Turków przez Jana III Sobieskiego pod Wiedniem w 1683 r. i po zawarciu z Turkami pokoju w Karłowicach w 1699 r. Księstwo Siedmiogrodzkie przestało istnieć, a ziemie węgierskie zostały zjednoczone pod panowaniem habsburskim.

Węgry po Mohaczu dostały się pod obce panowanie i w miarę możliwości

usiłowały się wyzwolić, w Polsce zaś nastąpił zmierzch dynastii Jagiellonów, a po śmierci ostatniego z nich – Zygmunta Augusta – nastąpiła era królów elekcyjnych. Zmieniły się także kierunki polityki polskiej. Wyznaczyła ją ekspansywne poczynania Moskwy, coraz bardziej zagrażającej Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Ważną rolę w powstrzymaniu ekspansji Moskwy odegrał król Polski Stefan Batory, książę siedmiogrodzki. Panował w latach 1576–1586. W dziejach Polski odegrał wybitną rolę. Odzyskał dla Polski nie tylko Gdańsk i Inflanty zajęte przez Moskwy, ale założył także uniwersytet w Wilnie, który od 1919 r. nosił jego imię. Będąc królem Polski, nie tylko sprowadził Węgrów do Polski, gdzie rozwijało się węgierskie życie kulturalne, ale przedsięwziął także polityczny plan wyzwolenia Węgier spod okupacji tureckiej. Poprzez zwycięstwa nad państwem moskiewskim Iwana IV chciał doprowadzić do koalicji antytureckiej, złożonej z Polski, Moskwy i Siedmiogrodu. W ówczesnej konfiguracji politycznej plan ten okazał się nierealistyczny, ale przyjazne związki polsko-siedmiogrodzkie pozostały. Zakłócił je na chwilę Jerzy Rakoczy, który zaprzagnął korony polskiej i w 1655 r., po najazdzie Szwedów na Polskę, wkroczył na ziemie polskie i dotarł do Warszawy. Wycofał się z niej, kiedy wojska polskie w odwecie wkroczyły do Siedmiogrodu. Rakoczy zresztą za swoją lekkomyślność został ukarany przez Turków, którzy ograniczyli względnie niezależność Siedmiogrodu. Ciężar wyzwolenia Węgrów przeniósł się do części Węgier pozostającej pod panowaniem habsburskim.

„Prędzej wysadzę nasze linie kolejowe niż wezmę udział w inwazji na Polskę. Ze strony Węgier jest sprawą honoru narodowego, by nie wziąć udziału w jakiegokolwiek akcji zbrojnej przeciwko Polsce” (Telesi).

w pierwszej połowie XVIII w.: Augusta II i Augusta III – sojuszników Rosji. To August II wciągnął Polskę w wojnę między Rosją a Szwecją, toczoną w latach 1700–1721, a zwycięstwo Rosji w tej wojnie umocniło jej międzynarodową pozycję. Od tej pory o wewnętrznych sprawach polskich *de facto* decydowali elektorzy sascy, np. caryca Katarzyna II. To z jej inicjatywy w 1764 r. królem Polski został Stanisław August Poniatowski. Początkowo sprzyjał on planom odbudowy Rzeczypospolitej, ale jego uległość wobec Rosji niweczyła wszelkie wysiłki polskich reformatorów.

Na tym m.in. fundamencie wyrosła konfederacja barska, która w latach

1768–1772 opowiedziała się przeciw królowi i wszczęła wojnę przeciw Rosji w obronie Rzeczypospolitej i wiary katolickiej. Stłumienie powstania konfederatów barskich przez wojska rosyjskie doprowadziło do I rozbioru Polski. Wielu przywódców konfederacji barskiej schroniło się wówczas na Węgrzech. To prawdopodobnie wtedy powstało to słynne powiedzenie: „Polak Węgier dwa bratanki, i do konia, i do szklanki, oba zuchy, oba żwawi, niech im Pan Bóg błogosławi”.

W okrojonej Rzeczypospolitej ugrupowania patriotyczne nie ustawały w wysiłkach ratowania kraju drogą reform politycznych oraz na niwie edukacji. Zapewne wszystkim znane są takie fakty jak powołanie w 1773 r. Komisji Edukacji Narodowej – pierwszego na świecie ministerstwa oświaty, ale w szczególności uchwalenie Konstytucji 3 maja, która była pierwszą w Europie i drugą na świecie, po amerykańskiej, ustawą zasadniczą. Niestety skutkiem tych doniosłych reform były kolejne dwa rozbiory Polski, w 1793 i w 1795 r. – w następstwie powstania kościuszkowskiego. Rzeczypospolita znikła z mapy Europy, jednak Polacy nigdy nie pogodzili się z utratą państwowości. Poszukiwali różnych dróg wybitcia się na niepodległość w imię dewizy „za naszą i waszą wolność”. Wśród nich była to droga legionów o boku ówczesnych mocarstw, droga dyplomatyczna, droga powstania narodowych czy walka na niwie kultury polskiej. Te wszystkie drogi były tym trudniejsze, że zaborcami Polski były trzy znaczące państwa: Rosja, Austria i Prusy, które zmierzały do zjednoczenia Niemiec.

Do pewnego stopnia podobna była sytuacja Węgrów po Mohaczu. Węgierskie drogi do niepodległości również zdominowały liczne powstania, głównie przeciw Habsburgom, by wspomnieć tylko ogólnonarodowe powstanie Franciszka Rakoczego w latach 1703–1711. Łączyła więc Polaków i Węgrów wspólna walka przeciw habsburskiej Austrii. Płaszczyzną tej walki była centralistyczna władza Wiednia, trzymająca w ryzach okupowane narody. W powieścińskiej Europie, zbudowanej na gruzach napoleońskiego imperium, nad którym czuwało tzw. Święte Przymierze, dały znać o sobie kwestie narodowościowe w rewolucjach Wiosny Ludów w latach 1848–1849. Na wieść o rewolucji w Wiedniu powstał Węgry. Powołali peszteński Sejm, który powołał Komitet Obrony Narodowej z Ludwikiem Kossuthem na czele, a ten rozpoczął tworzenie powstańczej armii. Nie zabrakło wśród nich Polaków. Gen. Józef Bem był dowódcą sił węgierskich w Siedmiogrodzie. Gen. Henryk Dębski przez pewien czas sprawował funkcję naczelnego dowódcy armii węgierskiej. Utworzonym wówczas legionem polskim dowodził Józef Wysocki. Było to największe powstanie antyhabsburskie, wsparte deklaracją niepodległości. Zostało stłumione przy pomocy wojsk rosyjskich dowodzonych przez gen. Paskiewicza, który 18 lat wcześniej rozgromił polskie powstanie listopadowe.

Przywódcy powstania węgierskiego z Kossuthem na czele udali się na emigrację polityczną, tworząc Narodowy Komitet Węgierski. W 1897 r. polski artysta malarz Jan Styka namalował na wzór Panoramy Raclawickiej – Panoramę siedmiogrodzką, przedstawiającą zdobycie Sybinu, z postaciami gen. Józefa Bema i jego adiutanta Sándora Petőfi, wybitnego poety, który poległ w ostatniej bitwie na terenie Siedmiogrodu.

W przeciwieństwie do powstania węgierskiego, Wiosna Ludów w Galicji, będącej pod zaborem austriackim, miała zaledwie lokalny zakres. W drugiej połowie XIX w., po przegranej Rosji z Turcją w wojnie krymskiej, w której Polacy wzięli czynny udział, wspierając Turcję (należy przypomnieć legion Adama Mickiewicza), na fali odwilży politycznej w Rosji, w Królestwie Polskim pod zaborem rosyjskim wybuchło powstanie styczniowe. W szeregach powstańców walczyło ponad tysiąc ochotników węgierskich. Po upadku tego powstania, kiedy na Polaków spadły rosyjskie represje, Węgry odzyskiwali już narodowe imponderabilia. Austria po przegranych bitwach na froncie włoskim oraz z Prusami pod Sadową, aby nie utracić mocarstwowej pozycji i uchronić cesarstwo przed irredentą narodów, zdecydowała się na federalizm państwa. Powstała monarchia austro-węgierska; wtedy też Galicja uzyskała autonomię.

Węgry w ramach tej dualistycznej monarchii odbudowywali swoje państwo, Polacy zaś wciąż poszukiwali dróg do niepodległości. W obliczu pierwszej wojny światowej jedną z koncepcji polskich konserwatystów było przekształcenie tej dualistycznej monarchii austro-węgierskiej w trialistyczną austro-węgiersko-polską. Na szczęście dla Polaków była to tylko koncepcja. Dlaczego na szczęście? Otóż w ukształtowanym w Europie pod koniec XIX wieku układzie sił monarchia austro-węgierska wraz z Niemcami i Włochami utworzyły blok Trójprzymierza, Francja, Rosja i Wielka Brytania zaś – blok Trójporozumienia. Te przeciwstawne bloki w czasach I wojny światowej zwalczały się na frontach wojny. W 1915 r. Trójprzymierze opuściły Włochy, przechodząc na stronę państw sprzymierzonych, ale ich miejsce zajęły Bułgaria i Turcja, już wcześniej sprzymierzona z Niemcami. W 1917 r. przystąpienie do wojny Stanów Zjednoczonych przesądziło o zwycięstwie państw sprzymierzonych i stowarzyszonych. Polska odzyskała niepodległość. Węgry natomiast zaliczone zostały do państw pokonanych, odpowiedzialnych za wojnę, jak niemiecka Austria, Niemcy, Turcja i Bułgaria. Zawarto z nimi traktaty pokojowe; w Węgrami 4 czerwca 1920 r. w podparyskim Trianon. W myśl postanowień tego traktatu Węgry utraciły 71,5% swojego terytorium. Ponad trzy miliony Węgrów znalazły się poza granicami państwa węgierskiego. Siedmiogród otrzymała Rumunia. Przestała też istnieć polsko-węgierska granica, która od stuleci jednoczyła oba narody.

Traktat w Trianon był dla Węgrów klęską, ale w okresie międzywojennym wyznaczał kierunki polityki państwa. Jakkolwiek Polska i Węgry prowadziły odmienną politykę, jednak nie wpływała ona na nasze tradycyjne, przyjazne relacje. Świadczy o tym udzielenie nam przez Węgrów znaczącej pomocy w postaci broni i amunicji w krytycznym momencie wojny polsko-bolszewickiej. Po konferencji monachijskiej z 1938 r. Polska neutralizowała Rumunię podczas przyłączenia Zakarpacia do Węgier i przywrócenia polsko-węgierskiej granicy. Po wybuchu II wojny światowej, po agresji Związku Sowieckiego na Polskę, przez tę właśnie granicę polsko-węgierską przedostało się na Węgry ponad 80 tys. polskich uchodźców. Z pomocą władz węgierskich, a w szczególności Józefa Antala, rządowego komisarza ds. uchodźców, Polacy bezpiecznie mogli przeczekać nazistowski i sowiecki terror, kształcąc się i prowadząc życie kulturalne bądź skrycie podążać do Francji, zasilając polską armię. Przed wybuchem wojny Węgry sprzeciwili się niemieckiej agresji na Polskę. Jakże ważne padły wtedy słowa ówczesnego premiera Węgier Telekiego, w depeszy do Hitlera: „Prędzej wysadzę nasze linie kolejowe niż wezmę udział w inwazji na Polskę. Ze strony Węgier jest sprawą honoru narodowego, by nie wziąć udziału w jakiegokolwiek akcji zbrojnej przeciwko Polsce”.

Kolejnym przykładem niezłomnego braterstwa była obrona Polaków w okresie trwania i po powstaniu warszawskim. Żołnierze węgierscy bronili Polaków przed represjami niemieckimi, płacąc niekiedy cenę życia. Ich groby można odnaleźć w Konstancinie czy w Podkowie Leśnej. Po II wojnie światowej Polska i Węgry znalazły się pod okupacją sowiecką. Przeżywały podobne represje ze strony komunistycznego reżimu. Wymowny dla obydwu narodów był rok 1956. Wówczas w Polsce doszło do rewolty robotników Poznania, a na Węgrzech do powstania, które rozpoczęło się manifestacją pod pomnikiem Józefa Bema. Obydwa narody okazały wzajemną solidarność. W Polsce samorzutnie organizowano akcje oddawania krwi, zbiórkę darów dla węgierskich powstańców. Rewolta w Poznaniu została stłumiona rękoma polskich komunistów. Rewolucja w Budapeszcie przez sowiecką armię. Natomiast po agresji wojsk Układu Warszawskiego na Czechosłowację w 1968 r., wskutek której udaremniono reformy Praskiej Wiosny, pochodzący z Przemysła Polak Ryszard Siwiec oraz dwaj Węgrzy: Sándor Bauer, urodzony w Budapeszcie, i Márton Moyses, urodzony w rumuńskim Braszowie, na znak protestu, a zarazem solidarności z narodem czeskim, węgierskim i słowackim, dokonali aktów samospalenia. Ich dramatyczne czyny stały się później fundamentem powo-

Na gruncie polsko-węgiersko-czechosłowackich ugrupowań antykomunistycznych, w warunkach niepodległości tych państw powstał Trójkąt Wyszehradzki, a po rozpadzie Czechosłowacji w 1993 r. przekształcono go w Grupę Wyszehradzką.

łania Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej, zbudowanej przez opozycyjne ugrupowania polskiego KOR-u i czechosłowackiej Karty 77. Nieco później, po wykrystalizowaniu się opozycyjnego Węgierskiego Forum Demokratycznego oraz Związku Młodych Demokratów Fidesz, w Podkowie Leśnej pod Warszawą została utworzona Solidarność Polsko-Węgierska, wydająca „Biuletyn Węgierski”, którego redaktorem był prof. Maciej Szymanowski. To właśnie na gruncie tych polsko-węgiersko-czechosłowackich ugrupowań antykomunistycznych, w warunkach niepodległości tych państw powstał Trójkąt Wyszehradzki, a po rozpadzie Czechosłowacji w 1993 r., przekształcono go w Grupę Wyszehradzką.

Oby te współczesna, wyszehradzka solidarność przyniosła naszym narodom szczęście i pomyślność. Niech nadal rozwija się polsko-węgierska przyjaźń i solidarność, znacząca wielowiekową tradycją.

PROF. JAN DRAUS JEST HISTORYKIEM, POLITYKIEM I NAUCZycIELEM AKADEMICKIM, SENATOREM W LATACH 1999–2011, OD 2016 R. CZŁONKIEM KOLEGIUM IPN.

Podkarpacie to piękna kraina, pełna magicznych krajobrazów i pamiątek przeszłości oraz skarbów przyrody i kultury. Zachowana drewniana architektura sakralna jest nieodłącznym elementem krajobrazu, a zarazem znakiem rozpoznawczym własnej tożsamości i harmonii człowieka z naturą i ziemią rodzinną. Wiodącą inteligentną specjalizacją województwa podkarpackiego jest sektor jakości życia, obejmujący takie obszary jak: produkcja i przetwórstwo żywności najwyższej jakości, nowoczesna i zrównoważona turystyka, zdrowie i dobrostan (kliniki, sanatoria, domy seniora, centra rekreacyjno-wypoczynkowe, zakłady odnowy biologicznej, centra dietetyczne), a także przemysł „zielonych” technologii (odnawialne źródła energii, energooszczędne i inteligentne budownictwo).

Pod względem turystycznym województwo podkarpackie jest jednym z najatrakcyjniejszych w skali kraju, a nawet Europy, głównie za sprawą położenia geograficznego i walorów przyrodniczych pięknych, unikatowych Bieszczad. To wymarzone miejsce dla każdego, kto chce uprawiać turystykę aktywną. Latem można zwiedzać region, korzystając z dobrze oznakowanych szlaków pieszych, konnych, rowerowych, samochodowych. Miłośnicy sportów wodnych mogą żeglować po Jeziorze Solińskim lub wybrać spływ kajakowy Sanem. Zwolennicy „podniebnych wypraw” znajdą tu dogodne miejsca do szybowania na lotniach i szybowcach. Podkarpacie jest też miejscem, gdzie zobaczyć można na niewielkim stosunkowo terenie liczne zabytki architektury drewnianej sakralnej i świeckiej. Znajdziemy tutaj gotyckie kościoły, cerkwie prawosławne, greckokatolickie, zabytkowe dworki, pałacyki myśliwskie czy uzdrowskowie wille. Zimą czekają na narciarzy liczne trasy biegowe oraz dobrze przygotowane stoki zjazdowe i wyciągi narciarskie.

POLAK, WĘGIER, DWA BRATANKI

Obelisk z 1893 r. z herbem Królestwa Węgier znajdujący się na przejściu granicznym Palota-Radoszyc w województwie podkarpackim jest jednym z ostatnich pozostałości niegdyśszej granicy między Polską a Węgrami, która została przed wiekami ustanowiona wzdłuż luku Karpat. Wielowiekowe sąsiedztwo nie pozostawało bez wpływu na historię obydwu krajów, jednak pomimo różnych zawirowań we wspólnej historii – pamięć zbiorowa Polaków wspomina je przyjaźnie.

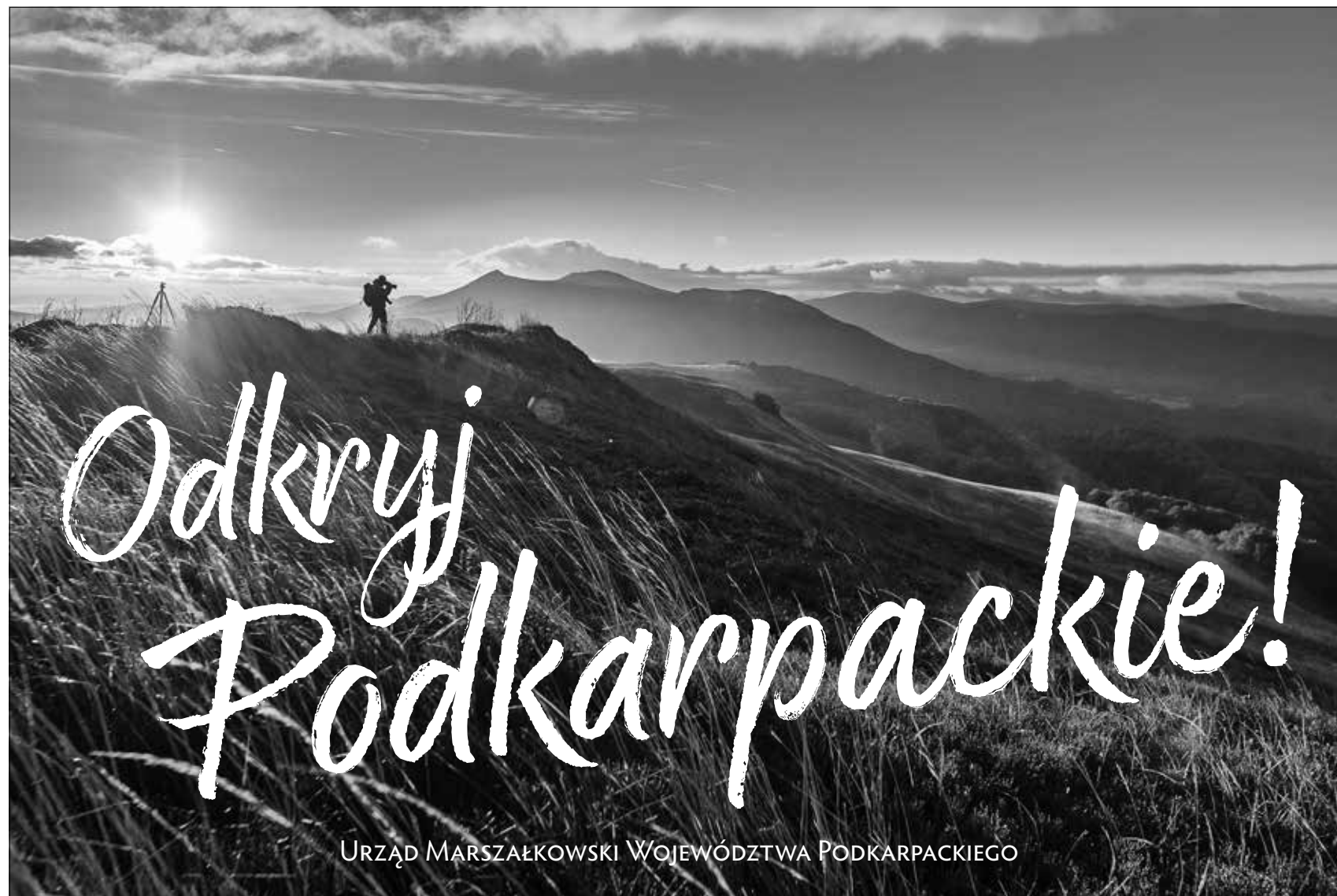
Sympatia ta opierała się na głębokim przekonaniu Polaków o podobieństwie charakterów narodowych polskiego i węgierskiego, co wyrażało się w powszechnie znanym porzekadzie: *Polak, Węgier dwa bratanki i do szabli, i do szklanki*. We frazie tej pobrzmiewa zapewne pamięć o generale Józefie Bemie – polskim bohaterze węgierskiego powstania z 1848 r., jak też pamięć o węgierskim winie, królującym na

szlacheckich i arystokratycznych stołach w dawnej Polsce, jakim był sprostowany z karpat węgry. Wyrazem jego wielkiej popularności był fakt, że słowo „węgry” z czasem stało się synonimem wina w ogóle.

Pierwszą masową dostawą węgry na był transport dwóch tysięcy beczek napitku, który trafił na królewski stół w Krakowie w 1490 r. Przywiózł go król Jan Olbracht, miał to być okup od tokajskiego zamku za odstąpienie od oblężenia. Wozy z węgry dotarły do Polski, przemierzając Karpaty przez jedną z przełęczy leżących na szlaku starych rzymskich dróg na północ, które z czasem zbiorowo nazwane zostały „traktem węgierskim”, z racji sporego ruchu kupieckich karawan podążających z Węgier do nadwiślańskiego kraju i z powrotem. Jedną z dróg „węgierskiego traktu” wiodła przez urokliwą karpacką miejscowość Jaslika w województwie podkarpackim, gdzie obecnie prowadzone są prace nad odkopaniem

Podkarpacie – styk granic trzech państw: Polski, Słowacji i Ukrainy. Brama Unii Europejskiej, przestrzeń nowoczesnej gospodarki, nieskażonej przyrody i bogatej kultury pogranicza. Innowacyjne technologie lotnictwa, informatyki czy motoryzacji, a także możliwości aktywnego wypoczynku i górskiej przygody. To tylko niektóre z atutów województwa podkarpackiego.

starych piwnic, w których składowano beczki z węgry. W pobliskim Krośnie natomiast organizowany jest sierpniowy Festiwal Win Węgierskich, który cieszy się dużą popularnością wśród przyjeżdżających do regionu turystów.

CO WARTO ZOBACZYĆ NA PODKARPACIU?

Zamek w Łańcucie, jedna z najpiękniejszych rezydencji arystokratycznych w Polsce. Słynie ze znakomicie zachowanych wewnątrz mieszkalnych oraz niezwykle interesującej kolekcji pojazdów konnych. Zespół pałacowy otacza stary, malowniczy park w stylu angielskim, w którym wznoszą się liczne pawilony i zabudowania gospodarcze, ściśle niegdyś związane z codziennym życiem łańcuckiej rezydencji. Od 1961 roku na Zamku odbywa się słynny Muzyczny Festiwal w Łańcucie. Na festiwalu występowały światowe sławy, m.in. José Carreras, Barbara Hendricks, Mischa Maisky, Eva Mendes czy Joseph Malovany. O renomie Muzycznego Festiwalu w Łańcucie mogą świadczyć znakomite nazwiska artystów, którzy zaszczycili go swą obecnością. Są wśród nich m.in.: Adam Harasie-

Wokół zamku rozciąga się ogród krajobrazowy założony na wcześniejszym ogrodzie kwaterowym, z dużymi stawami i licznymi drzewami pochodzenia obcego. W kompozycji ogrodu uwagę zwracają drzewa rodowe upamiętniające rodziny nowych członków rodu – lipy opatrzone imionami córek i dęby z imionami synów, wśród których rośnie dąb Adama Stefana kardynała Sapięhy.

Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ułmów w Markowej, zamordowanych przez Niemców za ukrywanie Żydów. Muzeum jest działającą od 2016 roku pierwszą instytucją muzealną poświęconą Polakom, którzy z narażeniem życia swojego i swoich bliskich nieśli pomoc Żydom prześladowanym w czasach niemieckiej okupacji. Multimedialna, interaktywna ekspozycja daje wyobrażenie o realiach odbywania się słynny Muzyczny Festiwal w Łańcucie. Na festiwalu występowały światowe sławy, m.in. José Carreras, Barbara Hendricks, Mischa Maisky, Eva Mendes czy Joseph Malovany. O renomie Muzycznego Festiwalu w Łańcucie mogą świadczyć znakomite nazwiska artystów, którzy zaszczycili go swą obecnością. Są wśród nich m.in.: Adam Harasie-

Bieszczadzka Kolejka Leśna, jedna z najstarszych kolejek wąskotorowych w Polsce. Trasa wiedzie malowniczymi górskimi dolinami z Majdanu koło Cisnej w kierunku połonin do Przysłupia oraz na zachód, wzdłuż słowackiej granicy do Balnicy. Największą popularnością cieszą się kursy z zabytkowym parowozem Kp-4. Podróż koleją jak za dawnych lat to doskonała przygoda dla całej rodziny.

Sanockie Muzeum Budownictwa Ludowego, jeden z najbardziej znanych skansenów w Europie. Usytuowane na prawym brzegu Sanu, u podnóża Gór Sanocko-Turczańskich, oddaje typowe dla Podkarpacia naturalne ukształtowanie terenu i występującą na tym obszarze roślinność. Zwiedzający znajdą tu nie tylko wiernie odtworzone wiejskie chaty czy wiatrak, ale także polski dwór. Niezwykle atrakcyjny jest Galicyjski Rynek, w którym można zajrzeć na dawną pocztę, do zegarmistrza, żydowskiego domu lub remizy, czy też zrobić sobie pamiątkowe zdjęcie u fotografa.

Muzeum Dzwonów i Fajek w Przemyślu mieści się w obrębie starego miasta, w późnobarokowej Wieży Zegarowej, wzniesionej w latach 1775–1777. Na ośmiu kondygnacjach znajduje się ekspozycja zabytków ludwisarstwa i fajkarstwa – wyrobów, z których Przemyśl słynął i słynie w Polsce oraz za granicą. Wieża, będąca siedzibą Muzeum, to najwyższy punkt widokowy w mieście,

rozciąga się z niej panorama na cały Przemyśl. Zamontowany na wieży w 1820 r. zegar do dzisiaj odmierza czas z dużą dokładnością.

Szlak naftowy – korzenie światowego przemysłu naftowego i podkarpackiej innowacyjności.

Ropa naftowa jest tym bogactwem naturalnym, którego wydobycie na trwałe wpisało się w historię regionu. To właśnie w 1854 r., kiedy to genialny polski wynalazca Ignacy Łukasiewicz założył w Bóbrce koło Krosna pierwszą na świecie przemysłową kopalnię ropy naftowej, narodził się światowy przemysł naftowy. W kolejnych latach Łukasiewicz wraz ze współnikami stworzył również rafinerię, zapoczątkowując rozwój światowego przemysłu naftowego. Dorobek polskich naftarzy w województwie podkarpackim oznakowano szlakiem naftowym. Podkarpacki odcinek szlaku biegnie od Jasła przez Krosno, Sanok, Lesko po Ustrzyki Dolne, obejmując w sumie 58 miejscowości. Do dyspozycji są trasy dla zmotoryzowanych, pętle turystyki pieszej i rowerowej. Na trasie Szlaku Naftowego można zwiedzić skanseny i muzea z ekspozycjami poświęconymi historii przemysłu naftowego, miejsca, gdzie w czynnych jeszcze kopalniach znajdują się stare urządzenia naftowe oraz zakątki związane z działalnością twórców przemysłu naftowego – przede wszystkim Ignacego Łukasiewicza. Podróżując szlakiem, odwiedzimy Krosno, a także zawitamy do pereł karpackich uzdrowskich: Iwonicza-Zdroju, Rymanowa-Zdroju i Polańczyka-Zdroju. Urokiem trasom przydają przepiękne krajobrazy i przyroda Beskidu Niskiego oraz Bieszczad.

Szlak obiektów UNESCO obejmuje niemal 20 miejsc i obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO, zlokalizowanych

na pograniczu polsko-słowackim. Po blisko pół wieku istnienia Listy Światowego Dziedzictwa UNESCO można z całą odpowiedzialnością stwierdzić, że wpisane na nią obiekty nie tylko cieszą się wyjątkowym prestiżem wśród znawców, ale też stały się prawdziwymi gwiazdami turystyki masowej, a nawet kultury popularnej. Stanowią budowlę unikatową i nadzwyczajną, tym bardziej, że uniknęły losu wielu tego obiektów, których nie oszczędziły wojny i zawirowania dziejowe, dlatego wydają się tym cenniejsze i warte uwagi. W tym gronie znajdują się dwa drewniane gotyckie kościoły w Bliźnie i Haczowie oraz cztery unikatowe cerkwie w Chotyńcu, Radrużu, Smolniku i Turzańsku.

Region jest bogaty w dziedzictwo kulinarne, znakomite produkty regionalne i tradycyjne. Przez obszar województwa przebiega **Szlak Kulinaryny Podkarpackie Smaki**, jeden z największych polskich szlaków gastronomiczno-enoturystycznych. W konkursie przeprowadzonym przez prestiżowy miesięcznik „National Geographic Traveler” znalazł się on w gronie atrakcji turystycznych określonych mianem „7 nowych cudów Polski”. Szlak wspomaga zwiedzanie tej części Polski poprzez wrazenia kulinarne. Znajduje się na nim niemal 50 obiektów: cztery cukiernie, trzy winnice, trzy gospodarstwa turystyczne i wreszcie 40 lokali, w tym restauracje, karczmy, zajazdy, oboże, gościnie, tawerna i szynk. Region jest również liderem w ilości produktów: aż 230 produktów z województwa podkarpackiego trafiło na listę Produktów Tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo to najbardziej spektakularny projekt rowerowy, jaki do tej pory

zrealizowano w Polsce – ponad 459 km trasy szlaku przebiega w województwie podkarpackim. Na tym odcinku szlaku wydzielono trzy Królestwa: „Ziemia Sandomierska i Dolina Dolnego Sanu”, „Pogórze Karpackie” oraz „Roztocze”. Na trasie wybudowanych 50 MOR-ów, czyli Miejsc Obsługi Rowerzystów, wyposażonych w stojaki, wiaty i ławki oraz kosze na śmieci i tablice informacyjne. Na turystów w województwie podkarpackim czeka niemal 140 Miejsc Przyjaznych Rowerzystom, czyli rekomendowanych obiektów (noclegowych, gastronomicznych, usługowych) świadczących usługi turystom rowerowym. W regionie odbywa się wiele imprez dla rowerzystów, m.in. Bike Town w Przemyślu, Roztoczański Maraton Rowerowy Szlakiem Green Velo w okolicach Lubaczowa, Podkarpacki Rajd Rowerowy Green Velo w Stalowej Woli, Dubiecki Rajd Krajowoznawczy szlakiem Green Velo czy Cyklokarpaty. Kompleksowa informacja znajduje się na stronie greenvelo.pl. Są tam wszystkie informacje na temat szlaku, można zaplanować wycieczkę czy ściągnąć aplikację mobilną.

Podkarpacie atrakcyjne nie tylko latem. Kiedy mówimy „Podkarpacie”, myślimy – wakacje i Bieszczady. Tymczasem jest ono równie piękne i gościnne w porze zimowej, kiedy zima nadaje tutejszym krajobrazom niezapomniany śnieżny urok. Przybrane w białe szaty Bieszczady, Beskid Niski i Karpacka Puszcza to istic bajkowa sceneria kryjąca w sobie wiele atrakcji. Narciarstwo, snowboard, kuligi, łyżwiarstwo – wszystko, czego tylko dusza zapagnie. Na miłośników zimowych atrakcji czeka w regionie około 30 dobrze przygotowanych wyciągów. Miano „zimowej stolicy Bieszczad” dumnie noszą Ustrzyki Dolne z dwoma ośrodkami: Gromadziń i Laworta, gdzie kursuje kolej krzeselkowa i rozgrywane są główne konkurencje alpejskie. Popularne „krzeselko” wywiezie nas także na szczyt Kiczery w Beskidzie Niskim. Wraz z wyciągami orczykowymi i snowparkiem tworzy system 3 km tras zjazdowych i 4 km tras biegowych. Piękna, widokowa kolej krzeselkowa górze również nad Przemyślem. Tutaj zimową aktywność można połączyć z pobytami w wielokulturowym, pełnym zabytków i nastrojowych uliczek mieście nad Sanem.

Warto też wybrać się do Arłamowa, jednego z najnowocześniejszych i największych w Europie kompleksów hotelowo-wypoczynkowych z doskonałym zapleczem sportowo-rekreacyjnym. Rodzinny klimat mają także ośrodki m.in.: w bieszczadzkiem Wereniuniu i Kalnicy, w Chyrowej k. Dukli i Łętowni na Pogórzu Karpackim. Z kolei miłośnicy skoków narciarskich powinni wybrać się do bieszczadzkiego Zagórza, gdzie do dyspozycji jest kompleks skoczni, na których swoje pierwsze kroki stawiali zawodnicy polskiej kadry. Natomiast sąsiadni Sanok to stolica podkarpackiego łyżwiarstwa z krytą, całoroczną halą lodową oraz torem do szybkiej jazdy. W górskie lasy warto się wybrać na nartach śladowych i ski-touringach. W samych Bieszczadach wyznaczono kilkadziesiąt tras. Również w Bieszczadach znajdują się jedne z najdłuższych tras w Polsce do uprawiania narciarstwa biegowego. Trasy podzielone na odcinki o długości 1,5 km, 3 km i 5 km, są na bieżąco przygotowywane, a korzystając z nich mogą zarówno amatorzy zaczynający swoją przygodę w tej dyscyplinie jak i zaawansowani biegacze. Bardzo często można spotkać trenujących na tych trasach zawodowych sportowców. **K**

Czy Pana książka powstała pod wrażeniem scen z Budapesztu, najazdu imigrantów sprzed trzech lat?

To, co można było zobaczyć w Budapeszcie, robiło oczywiście wielkie wrażenie. Jednak pisząc tę książkę raczej starałem się zrozumieć, dlaczego tak wielu przywódców zachodnioeuropejskich tak całkowicie bezkrytycznie, utopijnie i w nieprawdziwy sposób postrzega to, co się dzieje. Samo wydanie było oczywiście punktem, który skłonił mnie do pisania, ale to, co moim zdaniem było najważniejsze, to zrozumienie tego, co można by nazwać – to również pojawia się w tytule – samozagładą, a ściślej mówiąc, gotowością do kapitulacji ze strony dużej części elit europejskich.

Islam się nie zmienia. Ja jednak nie chcę wrzucać wszystkich do jednego worka i traktować tego zdarzenia, z którym dziś mamy do czynienia – rozumiem przez to ostatnie lata – jako po prostu takiej klasycznej formy najazdu. Nie jest tak, że zbrojne hordy nacierają i broni się przed nimi wojsko lub miejscowa ludność. Tu mamy do czynienia z inną formą. Ta inność polega oczywiście na tym, że przybywają muzułmańscy imigranci. To sprawia, że ta dyskusja jest interesująca w kategoriach intelektualnych. Przybywają tutaj jako osoby rzekomo wyłącznie prześladowane, jako uchodźcy, jako ci, którzy są ofiarami sytuacji wojennej w swoich państwach i w związku z tym, tak brzmi ta teza, powinni być przyjmowani z otwartymi ramionami. O ile wcześniej w wymienionych przypadkach dziejowych najść ze strony islamu sprawa była oczywista, tj. zbrojne armie nacierały, a ci, którzy byli odpowiedzialni za obronę, bronili się, to tutaj nie mamy zbrojnej armii, lecz gigantyczną rzeszę przybyszów, którzy są traktowani przez tych, którzy ich wpuszczają, wyłącznie jako ofiary, jako poszkodowani, jako ci, którzy doznali krzywd. Dlatego – tak przebiega to rozumowanie – Zachód ponosi moralną odpowiedzialność za to, żeby ich wpuścić, przyjąć i ugościć. W związku z tym to, co było istotne dla Europy, czyli odwaga i obrona własnego terytorium, nagle gdzieś znika i w to miejsce pojawia się właśnie ta forma takiej pseudomilości bliźniego. Pseudo, po-

europiejskość? Czy to konsekwencja chrześcijaństwa, które tę europiejskość określa?

Jak już wspominałem, jednym z istotnych źródeł słabości elit europejskich jest

jak i zastoso wanie środków obrony. Jeśli człowiek wewnętrznie jest przekonany, że repre-

była przeszłość Europy – czyli krucjaty, podboje, nieustanne podbijanie słabszych – towarzyszy lukrowany i całkowicie nieprawdziwy obraz rzeczywistości. Zwykle jest tak: „w Europie działała inkwizycja, palili się stopy, ginęły setki ludzi, a tu proszę – po drugiej stronie wspaniała Andaluza. Trzy kultury żyły ze sobą, wszyscy byli nastawieni na dialog dzięki islamowi, który jest otwarty, postępowy, a to straszne chrześ-

wześniejsze pokolenia, musiało zostać zakwestionowane, ale nie tylko na poziomie argumentów czy sporu. Chodziło o to, aby w maksymalnie fałszywym i negatywnym świetle przedstawić swoich przeciwników czy oponentów ideowych.

Ten sposób myślenia pojawił się na dużą skalę od XVIII wieku, był też obecny w wieku XIX, przejęły go różne ruchy rewolucyjne. Wystarczy dziś przeczytać – to lektura godna uwagi – *Manifest komunistyczny* Marksa i Engelsa, gdzie element nienawiści do

kierowani i motywowani nienawiścią do swojej tożsamości, do własnej kultury. Imigranci muzułmańscy są narzędziem, za pomocą którego można przeformatować własne społeczeństwa. Stworzyć nowego człowieka, wolnego od tego, co

w oczach dużej części zachodnich i polityków i przywódców jest największym skażeniem, czyli wolnego od przeszłości chrześcijańskiej, od związanej z nią tożsamości kulturowej. Jest to wyraz wiary w jakiś kocioł, do którego wszystkich się wrzuci i powstanie z tego coś całkiem nowego. Elementy są dwa. Po pierwsze, zachwianie i odrzucenie swojej

Konferencja w Krasicy

Dżihad i samozagłada Zachodu

PREZENTACJA KSIĄŻKI PAWEŁA LISICKIEGO, DZIENNIKARZA I PISARZA, REDAKTORA NACZELNEGO TYGODNIKA „DO RZECZY”, *DŻIHAD I SAMOZAGŁADA ZACHODU*. SPOTKANIE PROWADZIŁ ALEKSANDER WIERZEJSKI.

fałszywy humanitaryzm. Fałszywy, ponieważ oparty na nieprawdziwym odczytywaniu rzeczywistości. Jednym z elementów tego fałszu jest błędne postrzeganie własnej tradycji, własnej tożsamości. Duża część elit europejskich ma poczucie winy, polegające rzekomo na tym, że Zachód ściemniał wszystkie ludy dookoła, szczególnie źle przez wieki traktował muzułmanów, i teraz, na skutek tego złego traktowania i po-

zentuje tradycję zniekształconą, wypaczoną, że dzieje Europy to dzieje podboju przez białego człowieka różnych innych kultur i że te inne kultury nic innego nie robiły, tylko cierpiały prześladowanie,

cjaństwo było zacofane, zaściankowe itd. Problem polega na tym, że jeśli dokładnie czyta się teksty źródłowe i patrzy się na te tzw. modelowe wzorce dobrego islamu, to okazuje się, że obraz historyczny jest całkowicie inny od obrazu, który jest przekazywany przez media i dużą część zachodnich współczesnych naukowców. Ten obraz w tym sensie jest fałszywy, że element przemocy, siły i wrogości w stosunku do niewiernych był obecny również w tych wspólnotach muzułmańskich, które rzekomo było tak otwarte i chętne do dialogu.

przeszłości aż buzuje. Używa się jednak pojęcia 'klasa burżuazyjna'. To są ci, którzy reprezentują w ujęciu *Manifestu* to, co zostało przekazane i odziedziczone; to jest klasa bezwzględnie zła, wypaczona, obciążona wszystkimi możliwymi występami. W związku z tym przyznaje się przysługę przywództwu, klasie robotniczej, prawo do dokonania zagłady. Jest napisane wprost: „zagłady klasy burżuazyjnej”, co oczywiście jest prostym uzasadnieniem późniejszej masowej przemocy stosowanej przez różnego rodzaju ruchy komunistyczne, bolszewików itd.

Nie chcę teraz wchodzić w dyskusję nt. Marksa i *Manifestu komunistycznego*. Chcę pokazać, że istotnym źródłem tego zaprzeczenia czy samonegacji jest to, co zaczęło się dziać w wieku XVIII, a później stało się rutynowym podejściem w kręgach lewicowo-liberalnych. W kręgach liberalnych na zasadzie sceptycyzmu, pewnego dystansu, a w kręgach mocno lewicowych wiązało się to z radykalnym potępieniem własnej przeszłości. Kulminacją odrzucenia i negacji własnej przeszłości byłyby rewolucja 1968 roku, która miała miejsce na Zachodzie i doprowadziła do władzy nad mediami, nad biznesem i polityką tych wszystkich, którzy byli przekonani, że kultura europejska była rozsądnikiem całego zła i że trzeba budować nowego człowieka. W związku z tym pozbywamy się starej kultury, bo trzeba się otworzyć na tego

własnej tożsamości, zanegowanie jej, potępienie i oczernienie. Po drugie, poszukiwanie nowej wersji, nowej wizji, nowego człowieka. To poszukiwanie sprawia, że tak otwieramy się, tak otwiera się Zachód na muzułmańskich przybyszów.

Dziwnym trafem ten nowy człowiek europejski przypomina starego człowieka bliskowschodniego. W Niemczech kobiety i mężczyźni jeżdżą w osobnych przedziałach, widzimy próby dzielenia chodników: po prawej panowie, po lewej panie. Te najprostsze zasady szariatu są wprowadzane w społeczeństwach europejskich. Czy euromanipulatorom uda się stworzyć z tego coś nowego, czy raczej będącym po prostu żył pod szariatem?

Można gołym okiem zaobserwować, że wraz z przyjszymi muzułmanów nie mamy do czynienia z powstaniem nowego, nieodróżnionego kulturowo Europejczyka, tylko z coraz większą gettoizacją wspólnot muzułmańskich. Łatwo porównać chociażby stopień integracji społeczności muzułmańskiej w Niemczech 30 lat temu – to była głównie ludność turecka – z dzisiejszą. Okazuje się, że muzułmanie, wbrew temu, co się opowiada, nie integrują się, nie tracą tożsamości w tym wielkim kotle europejskim, ale przeciwnie – ich tożsamość się umacnia i ten element, o którym tutaj mówimy, czyli

Jeśli ktoś jest przekonany, że wyrósł w środowisku moralnie zdeprawowanym – oczywiście ta deprawacja dotyczy kultury europejskiej, która rzekomo nic innego nie robiła, tylko wszystkich podbijała i zabijała – to ma poczucie winy.

nieważ, jak zaraz będę miał okazję powiedzieć, opiera się ona na całkowitym zafałszowaniu sytuacji. To zafałszowanie sprawia, że tak łatwo używa się później humanitarnej retoryki, która utrudnia obronę przed zagrożeniem.

Europa stworzyła pierwszą cywilizację ogólnoswiatową. Handel, dzięki europejskim statkom, połączył Chińczyków, Arabów ze wschodniego wybrzeża Afryki, Europę, Indian. Po odkryciach geograficznych wszystko zaczęło być jednym, światowym organizmem gospodarczym, również jeśli chodzi o wymianę myśli. Teraz mamy do czynienia z ludźmi, którzy przybijają do Europy i nasze media informują nas, że to są ludzie z wyższej kultury. To się zdarzyło m.in. w Szwecji, gdzie wychwalano długą, liczącą wiele tysięcy lat historię krajów Bliskiego Wschodu – i jest to prawda. Ale czy nie jest to symbolem braku wiary w Europę,

czucia winy, jest winny im pewnego rodzaju rekompensatę, zapłatę za to, co się w dziejach wydarzyło. Zwykle w takiej dyskusji pada cała masa przykładów: a to wyprawy krzyżowe, jakieś tam prześladowania, a to okres kolonializmu itd., itd. Wymienia się wszystkie te rzekome winy. Rzekome, ponieważ każdy z tych przypadków w kontekście historycznym wygląda zupełnie inaczej niż to funkcjonuje w mediach, gdzie tworzy się taki obraz Europy, która nic innego nie robiła, tylko była bytem koszmarnym, ekspansywnym, zaborczym, agresywnym, który wszystkich podbijał. I dochodzimy do sytuacji w XX, XXI wieku, kiedy Europa powinna za to moralnie zapłacić, otwierając się i wpuszczając tych, których do tej pory, a przynajmniej ich potomków, prześladowała.

Ten absurdalny obraz rzeczywistości tak mocno jest zakodowany za pośrednictwem przekazu medialnego u dużej części elit, że uniemożliwia zarówno realną ocenę zagrożenia, tj. islamu,

to nie mając w sobie poczucia godności, dumi z własnej przeszłości, dumi z dziedzictwa chrześcijańskiego czy europejskiego, staje bezbronny wobec tych zdarzeń, z którymi mamy do czynienia. Przykład Szwecji to jeden z wielu.

Ten sposób myślenia, bardziej drastyczny, istnieje nawet u rodzin ofiar zamachów. Widziałem reportaży, chyba z Londynu, po jednym z zamachów dokonanych przez islamistów. Ojciec jednej z ofiar, kiedy pytano go o uczucia wobec sprawców zamachu, powiedział: „Oni tak muszą. Poza tym tak naprawdę Zachód jest temu winny”. Stwierdzenie „Zachód jest temu winny” jest stereotypem, który tak mocno siedzi w tył głowy dużej części elit i zwykłych ludzi na Zachodzie, że uniemożliwia ocenę rzeczy. Nie moralne potępienie zbrodni było pierwsze, tylko poczucie: „Oni tak musieli zrobić”.

Równie absurdalne i drastyczne są przykłady kobiet, które były napastowane albo nawet zgwałcone. Jedna z nich powiedziała: „Musiało się tak stać, przecież muzułmanie byli przez tyle wieków tępieni, więc teraz muszą odreagować”. Jest to w pewnej mierze groteskowe, ale jest tylko skutkiem radykalnego zachwiania poczucia własnej godności i własnej tożsamości. Z tego się to wszystko bierze. Jeśli ktoś jest przekonany, że wyrósł w środowisku moralnie zdeprawowanym – oczywiście ta deprawacja dotyczy kultury europejskiej, która rzekomo nic innego nie robiła, tylko wszystkich podbijała i zabijała – to ma poczucie winy. Jest też drugi element tego fałszywego obrazu. Zwykle opowieściom, jaka koszmarna

Skąd w takim razie wzięło się poczucie znaczącej liczby wykształconych, inteligentnych, bogatych Europejczyków, że ich własna kultura – niemiecka, francuska, holenderska, szwajcarska, hiszpańska, włoska – jest niższa, gorsza i nie zasługuje na przetrwanie w świetle inwazji islamu?

Mam wrażenie, że mamy do czynienia z późnym dziedzictwem oświecenia. Pierwszym momentem radykalnego przekreślenia przeszłości, mówimy tutaj o zachodniej przeszłości, był moment rewolucji francuskiej i potępienia wszystkiego, co wcześniejsze. Kultura europejska została zbudowana na chrześcijaństwie i na tradycji chrześcijańskiej, więc rewolucja, która głosiła obalenie całego poprzedniego porządku, negowała coś, co można było uznać za korzeń Europy, za jej fundament, czyli chrześcijaństwo. Moim zdaniem nie tyle chodzi tutaj o porządek społeczny, co o odrzucenie pewnego porządku duchowego, w tym sensie, że doprowadzając do przewrotu, atakowano coś, co można by nazwać – mówiąc językiem współczesnej socjologii albo językiem nieco marksizującym – podwaliną ideologiczną tego ładu. Żeby go obalić, trzeba go było zohydzić. Zawsze jest tak, że ludziom znacznie łatwiej jest walczyć z czymś, co uważają za naganne i złe niż z czymś dobrym i wielkim. Jednym z bardzo ważnych, narastających elementów od epoki oświecenia, od XVIII wieku, było potępienie własnej przeszłości. To, co chrześcijańskie, odziedziczone, przekazane przez

Kulminacją odrzucenia i negacji własnej przeszłości byłyby rewolucja 1968 roku, która miała miejsce na Zachodzie i doprowadziła do władzy nad mediami, nad biznesem i polityką tych wszystkich, którzy byli przekonani, że kultura europejska była rozsądnikiem zła.

nowego człowieka. W tym sensie, mam wrażenie, we współczesnym dyskursie politycznym i ideologicznym imigranci stali się instrumentem, za pomocą którego chce się zmienić do końca tę dawną tożsamość europejską.

Pozornie używa się retoryki humanitarnej, tj. mówi się „pomagamy”, ale naprawdę nie chodzi o pomoc. Ci, którzy prowadzą taką politykę, są

wprowadzanie szariatu w niektórych społecznościach, staje się coraz bardziej wyraźny. Co na to odpowiadają zwolennicy polityki, z którą mamy teraz do czynienia? Odpowiadają, że są to przejściowe kłopoty.

Była taka formuła, charakterystyczna szczególnie dla późnych rządów komunistycznych: „socjalizm tak, wypaczenia nie”. Mniej więcej tak to

wygląda. Wspaniała nowa przyszłość tak, wypaczenia nie; one są konieczne, lecz uda się je przy odpowiednio racjonalnej polityce przewyciężyć. To, co teraz widzimy, czyli napływ muzułmańskich imigrantów oraz coraz większą separację tych społeczeństw w stosunku do pozostałych, jest tylko przejściowe. To jest konieczna cena za to, co będzie w przyszłości. Mówi się nam: „z muzułmanami stanie się dokładnie to samo, co stało się z chrześcijanami w zachodniej Europie”. Krótko mówiąc, wystarczy, że oni w tej kulturze zachodniej się zakorzenią, a dotknie ich ten sam bakcyl wątpliwości, negacji, sceptycyzmu, który zniszczył de facto chrześcijaństwo. Wystarczy, że teologicznie muzułmańscy zaczną studiować na zachodnich wydziałach teologicznych, a przekonają się, że wszystko jest wątpliwe. Powstanie nowa kultura, w której wszyscy będą wątpliwi i niczego nie będą

nie zostało – ale tak czy inaczej, po nim rozpocznie się rozbicie tego, co panuje teraz.

Jest zastanawiające, dlaczego potomkowie rodziców z Libii, Algierii, Bliskiego Wschodu nie zdecydowali się – mimo faktu, że wyrosli na terenie Europy, chodzili tutaj do szkoły – na przyjęcie kultury europejskiej, ale nią pogardzają i aktywnie ją zwalczają.

Odpowiedzi pewnie jest wiele. Nie da się znaleźć prostego klucza, natomiast uważam, że jednym z ważniejszych powodów – o którym starałem się pisać w mojej książce – jest to, że dla wielu muzułmanów Zachód jest wyłącznie miejscem, które można wykorzystać, z którego można coś wziąć, ale odrzuca się zasady, które tam funkcjonują, odnosząc się do nich jako moralnie niegodziwych. Obecny Zachód w oczach

w Polsce mówi. To zagadnienie poruszają głównie narodowcy.

To bardzo trudne pytanie, ponieważ mamy dwa sprzeczne komunikaty. Pierwszy komunikat, nazwijmy go oficjalnym, pochodzi od władz. Zgodnie z nim nic się nie dzieje, polskie państwo prowadzi sztywną politykę wobec imigrantów jak poprzednio i nie mamy do czynienia z żadnym masowym napływem imigrantów. Druga rzecz to tzw. spostrzeżenia własne, czyli gołym okiem widać, że coś się zmieniło. Ja też dostrzegam na ulicach Warszawy, że muzułmanów jest więcej niż wcześniej. Na pewno nie jest to zjawisko na tak masową skalę jak w innych miastach europejskich, ale z pewnością coś się zmieniło. Jak się ma to spostrzeżenie własne do oficjalnej wersji? Przygotowujemy raport na ten temat, ponieważ nie chcielibyśmy, aby nasze sondy opierały się wyłącznie na własnych spostrzeżeniach; wiemy, że te są zawodne. Może akurat było tak, że wyjątkowo ktoś wyszedł na spacer i trafił na grupę ludzi, i potem w oparciu o to tworzy sobie jakiś obraz. Wiadomo, że nie wolno tego robić. Nie jest to jednak wyłącznie moje i pańskie spostrzeżenie, tylko osób mówiących o tym, że jednak coś się dzieje. Wiadomo, że istota, jest znacznie więcej. I w związku z tym, że tych głosów jest coraz więcej, trzeba to dokładnie zbadać.

Jest pewnie kilka wersji. Ta najbardziej negatywna byłaby taka, że jesteśmy przez władzę wprowadzani w błąd, krótko mówiąc, że prowadzi się inną politykę niż deklarowana. Taki byłby wniosek negatywny. Może jest też tak, czego nie wiem, że nasze spostrzeżenia są nieprawdziwe. Z tego, co czytałem, mam wrażenie, że rzeczywistość deklaracji i praktyka nie idą w parze, i że mamy do czynienia z jakimś osłabieniem woli obrony Polski przed napływem imigrantów. Nie robi się tego mocno, retorycznie, ale faktycznie taka zmiana niestety następuje. Myślę, że w ciągu dwóch, trzech tygodni w naszym tygodniku taki raport powstanie i na pewno będzie to znacznie bardziej osadzone w statystykach, w liczbach, a nie będzie się opierało wyłącznie na wrażeniu, choć wrażenia też są ważne. Jeśli przejeżdżam obok meczetu w Warszawie i widzę coraz większy tłum, to skądś oni się biorą. Szczerze mówiąc, na pewno nie biorą się z masowych nawróceń na islam w Polsce.

Rząd polski mówi, że to pracownicy, nie imigranci, w związku z tym mają inny status. Z drugiej strony, teoria spiskowa brzmi, że przyjeżdżają z Niemiec, bo te 500 euro, które dostają, ma znacznie większą wartość nabywczą w Polsce.

Tak, ale efekt końcowy będzie dokładnie taki sam, jak mówiliśmy. Z punktu widzenia społeczeństwa to, czy ktoś jest tutaj jako pracownik tymczasowy, pracownik zatrudniony czy jako imigrant, nie ma znaczenia, jeśli zmienia się obraz kulturowy i otoczenie kulturowe. To jest istota. Jeśli rząd nie potrafi z tym walczyć i się temu przeciwstawić, to znaczy, że nie spełnia obietnic, które wcześniej złożył, niezależnie od tego, jak byśmy tych przybyszów nazwali. Nie o to przecież chodzi. Chodzi o to, czy nie mamy do czynienia z zagrożeniem tożsamości kulturowej, co do której obrony rząd się przecież zobowiązał.

Pytanie od słuchacza: (Paweł Kopytowski): 1905 rok i Francuzi wprowadzają ustawę o rozdzielaniu państwa od Kościoła. Dzisiaj patrząc na Francję i mogąc zobaczyć pełno modlących się muzułmanów, z którymi nie ma problemu. Z drugiej strony widzimy francuskiego ucznia, który miał łańcuszek z krzyżkiem i nauczył

Udało się doprowadzić do faktycznego zniszczenia obecności chrześcijańskiej jako siły publicznej. Są jeszcze chrześcijanie w sensie statystycznym. Statystycznie jest również sporo ludzi ochrzczonych, ale z tego nic nie wynika dla kształtu życia politycznego, publicznego.

różnic między krajami, a dygnitarze unijni, czyli przede wszystkim Francuzi i Niemcy, kochają tych muzułmanów. Pytam zatem, dlaczego inni mają większe prawa niż katolicy? Europa jest przecież najstarszą córką chrześcijaństwa.

Jak na każde pytanie, także i na to można odpowiedzieć krótko i długo. Jeśli chodzi o traktowanie katolików i muzułmanów, można to streścić bardzo krótko: bo katolicy są słabi. Radykalnie słabi. Nie ma nikogo, kto chciałby w ich imieniu ich bronić. Dlaczego są słabi? Moglibyśmy sięgnąć do przeszłości. Zniknęły wielkie partie chrześcijańskie, które miały duże znaczenie dla społeczeństw zachodnich. W części te partie same się pogrzyżyły czy same się poddały.

Moim zdaniem – ale to jest na osobną dyskusję, w książce sporo o tym piszę – jednym z istotnych momentów tej utraty czy rozpadu tożsamości była zmiana stosunku Kościoła katolickiego do polityki, która zaszła w trakcie II Soboru Watykańskiego. Ta zmiana przede wszystkim polegała na tym, że Kościół zrezygnował z mówienia o tym, że państwo ma obowiązek uznawania prawdziwej religii. Bez tego Kościół sam się zalicza do sekt. Jest takim samym ugrupowaniem religijnym jak każde inne. Jeśli to się ogłasza, katolicy tracą swoją siłę i tożsamość. Stają się jedną z wielu grup bez większego znaczenia.

Jeśli chodzi o pytanie dotyczące Angeli Merkel, to jej wypowiedź jest dobrą ilustracją tego, o czym mówiłem wcześniej. Dobrze pokazuje, jaki jest realny, a nie ten deklarowany cel tych, którzy mają największy wpływ na Unię Europejską. To jest ten największy paradoks. Gdybyśmy się wsłuchali w głosy europejskich przywódców, intelektualistów – wszyscy oni mówią o różnorodności, wszyscy są za różnorodnością. Wszyscy mamy być różni. Ale potem, jak przychodzi co do czego, to wszyscy mają być dokładnie tacy sami. Różnorodność jest wyłącznie formułą retoryczną, która ma prowadzić do ujednolicenia, jeśli chodzi o obyczaje i zachowania. Gdybyśmy byli zwolennikami różnorodności, to dlaczego w tych państwach okazuje się, że dla tradycyjnych wspólnot chrześcijańskich jest coraz mniej przestrzeni wolności? W coraz mniejszym stopniu mogą funkcjonować niezależnie od tych uniwersalnych struktur narzuconych przez politykę państwową czy system państwowy. Różnorodność jest wyłącznie wytrychem czy chwyttem retorycznym, które ma narzucić, zwiększyć ujednolicenie i jednolitość.

Pytanie od słuchacza: (Marcin Bąk): Chciałbym nawrócić do wątku poruszonego i w książce, i w wypowiedzi Pana Redaktora, w którym jest mowa o elitach lewicowo-liberalnych, europejskich, które traktują islam i swoisty najazd islamskich uchodźców, migrantów, jako lodowłamacz, który rozbił czy nawet dobija Christianitas. Jednocześnie te elity mają głębokie przekonanie, że kiedy muzułmanowie spełnią swoją rolę, odrzucą islam i zintegrują się z tym nowym światem. Wielokrotnie to słyszałem w rozmowach z przedstawicielami elit lewicowo-liberalnych. Oni są o tym święcie przekonani, mówią to wprost. „Te same narzędzia, które pozwołyły nam zlaicyzować społeczeństwo chrześcijańskie, za lat 10, 20, 50 zlaicyzują przybyszów, śniadych książąt Wschodu”. Na czym oni opierają to przekonanie? Czy mają jakieś realne podstawy do tego?

Co to znaczy realne podstawy? One muszą być oparte na pewnej obserwacji zjawisk, z którymi mieliśmy do tej pory do czynienia. Takie zjawiska są dwa, choć się nawzajem wykluczają. Z jednej strony jest tak, że przy pomocy różnych mechanizmów rozdzielających czy rozbijających udało się doprowadzić do faktycznego zniszczenia obecności chrześcijańskiej jako siły publicznej. Są jeszcze chrześcijanie w sensie statystycznym. Statystycznie jest również sporo ludzi ochrzczonych, ale z tego nic nie wynika dla kształtu życia politycznego,

publicznego. Łatwo zauważyć, że między rokiem 1960 a rokiem 2018, gdybyśmy popatrzyli na ustawodawstwa państw Unii Europejskiej i Zachodu pod kątem takich rzeczy jak stosunek do aborcji, eutanazji, tzw. obyczajowości chrześcijańskiej, to wszędzie w różnym stopniu i w różnym tempie przebiega bardzo daleko idący proces odchodzenia od chrześcijańskich podstaw.

Pierwsze ustawy liberalizujące prawo do aborcji zostały wprowadzone dopiero w latach 60. Często ludziom się wydaje, że to nie wiadomo kiedy. To są lata 60. i 70. Pierwsze prawo zezwalające na eutanazję w Holandii zostało wprowadzone w 2000 roku, raptem 18 lat temu. Pierwsze prawa legalizujące związki osób tej samej płci pojawiły się jeszcze później, chyba w 2004 roku. Teraz już 17 państw Unii Europejskiej takie coś wprowadziło. Podaje to tylko jako przykład tego, że w państwach zachodnich odchodzenie od wartości chrześcijańskich postępuje bardzo szybko, a to w oczywisty sposób bierze się ze spadku znaczenia Kościoła czy Kościołów w szerszym ujęciu. To nie dotyczy tylko katolików, ten proces następuje jeszcze szybciej, jeszcze radykalniej w państwach, gdzie mamy do czynienia z kościołami oficjalnymi, państwowymi. Kraje skandynawskie są wzorcem takiej szybkiej przemiany. 90 proc. Szwedów, Duńczyków, Norwegów należało do tych kościołów, a jednocześnie były to państwa gdzie najszybciej odchodzono i rezygnowano z tradycyjnych w sensie etycznym wartości.

To jest jedno doświadczenie, które mają elity zachodnie. Udało się komplementnie rozpuścić, rozmyć chrześcijaństwo. Jest drugi fakt, co wskazywałby na coś przeciwnego, bo jeśli byśmy popatrzyli na islam jako na całość i porów-

Gdybyśmy zadali sobie pytanie: „na czym opierają swoją wiarę lewicowi ideolodzy?”, można by powiedzieć tak: opierają ją na swoim doświadczeniu z chrześcijaństwem. Uważają, że to samo, co udało się w stosunku do chrześcijan, uda się w stosunku do muzułmanów.

nali okres od lat 60. ubiegłego wieku do początku XXI wieku, to mieliśmy do czynienia z procesem odwrotnym. Nie z coraz większym rozrywaniem i zeświecczeniem, tylko wręcz z odwrotnym do źródeł religijnych. To widać w obyczajowości, w ubiorze, w sposobie zachowania. I nie tylko w takich państwach jak Iran, który jest modelem, ale na przykład w Turcji. Porównajmy Turcję w 2018 roku do Turcji lat 60. ubiegłego wieku. Z pewnością elementem wpływu religii na życie społeczne w dzisiejszej Turcji jest nieporównywalnie większy, niż był 50 lat temu. To samo dotyczy innych państw, np. Egiptu. Mamy tam w tej chwili do czynienia ze świecką dyktaturą, ale kilka lat temu łatwo było zauważyć, że społeczeństwo najchętniej by się jej pozbyło, tylko że z powodów geopolitycznych ta zmiana nie nastąpiła.

Gdybyśmy zadali sobie pytanie: „na czym opierają swoją wiarę lewicowi ideolodzy?”, można by powiedzieć tak: opierają ją na swoim doświadczeniu z chrześcijaństwem. Uważają, że to samo, co udało się w stosunku do chrześcijan, uda się w stosunku do muzułmanów, bo jak się wpuści imadło na wydziałach teologicznych, to się okaże, że w nic nie da się wierzyć, bo wszystko jest niepewne, a jak wszystko jest niepewne, to człowiek schlebia swojej pożądlivości, na tym się to kończy. Jak schlebia swojej pożądlivości, nie ma żadnego zewnętrznego wzorca i prawa, to mamy dokładnie to, co mamy, czyli emancypację od dziedzictwa religijnego. Tylko dziwnym trafem to na razie nie występuje. Ci ideolodzy mówią sobie tak: no, na razie to nie występuje, bo muzułmanów jest wciąż za mało; jak ich będzie więcej i będą mieli poczucie siły, to nie będą musieli się bronić przed zewnętrznym światem, przez co łatwiej

się będą rozpuszczali. To brzmi mniej więcej jak teza towarzysza Stalina, że w miarę budowy komunizmu opór rośnie, bo zastrza się walka klas. Potrzeba coraz więcej ofiar, bo komunizm się buduje. Mniej więcej takie jest to rozumowanie. Im więcej muzułmanów, tym większa szansa, że oni przestaną być muzułmanami. Wiem, że to brzmi absurdalnie, ale na tym polega każda dialektyka, tzn. przez negację dochodzimy do tego, co jest pozytywne. Im więcej tego negatywnego elementu, tym więcej w końcu pozytywnego, który kiedyś nastąpi. Taka jest świadomość dialektyczna.

Pytanie od słuchacza (Bartłomiej Dźwigała): Mamy tytuł książki Dżihad i samozagłada Zachodu; tu wszyscy możemy się dobrze czuć. Zachód, samozagłada, niech tam się dzieje co chce, ale u nas tak nie jest. Czy elementy tej samozagłady, tego procesu samobójstwa dostrzegają Pan Redaktor również w Polsce? Mam tu na myśli realizację lewicowych postulatów przez partię, która teraz rządzi, czy przez poprzednie. Wielką tragedią Europy jest, że partie centrowe czy prawicowe, czy nazywające się konserwatywnymi, zaczęły realizować agendę czysto lewicową, jak na przykład Partia Konserwatywna w Wielkiej Brytanii, która zalegalizowała tzw. związki homoseksualne. Spójrzmy na siebie. Czy my również zbliżamy się do samozagłady?

Ja oczywiście mam nadzieję, że do samozagłady się nie zbliżamy, ale jak wiadomo, nadzieja umiera ostatnia. To druga część tego zdania. Pan słusznie wspominał, że partie konserwatywne, prawicowe czy chrześcijańsko-prawicowe szybko przejęły lewicowe postulaty. Słynne przypadki, gdzie partie chadeckie w Belgii, Holandii, ostatnio w Niemczech – przeciw partii, która przeprowadziła związki jednopłciowe przez Bundestag w zeszłym roku była partia Angeli Merkel. Zrobiła to – zawsze się tak mówi – by inni tego nie zrobili, co jest zabawną formą uprawiania polityki: robimy to, czego nie chcemy, bo inni by to zrobili. Zdrowo myśleć człowiek może powiedzieć: „Do czego jesteście nam potrzebni?

pewni. Tak to jest zakodowane. To są rzeczy, które można przeczytać w wypowiedziach znaczących polityków.

Pamiętam wypowiedź prezydenta Niemiec sprzed dwóch lat, który mówił w jednym z wywiadów, że „Europejczyki muszą przyzwyczaić się do całkowitej nowej wersji tożsamości, wolnej od wspólnego języka, od narodowości, religii, od tego, co przeszłe, i trzeba budować wszystko od nowa. W związku z tym napływ muzułmanów jest ważnym elementem tego budulca, czyli całkowitej nowej konstrukcji. Ludzie mówią, »gdzie jest ta nowa konstrukcja, jak mamy do czynienia z coraz większą liczbą gett, mamy do czynienia z tym, że te społeczności wcale się nie mieszają, że wbrew pozorom nie następuje europeizacja, lecz wręcz odwrotnie« itd. Aaa... to są tylko przejściowe kłopoty, chwilowe wypaczenia, drobne potknięcia, a wszystko zostanie zatłwione przez odpowiednio prowadzoną, wymyśloną i skonstruowaną politykę społeczną. Dorzuci się więcej pieniędzy, sprawi się, że te różnice zanikną i kiedyś w tej szczęśliwej przyszłości, która wcale nie jest odległa, powstanie nowy człowiek, wolny od tego, co dawne, wolny od chrześcijaństwa i islamu”.

Paradoks polega na tym, że z punktu widzenia najbardziej radykalnych lewicowców powinno być odwrotnie. Islamiści, przynajmniej w obecnej fazie, reprezentują teoretycznie wszystkie te rzeczy, które lewica odrzuca, czyli np. dominację nad kobietami, pochwałę przemocy, autorytaryzm. Wszystkie te koszmary z lewicowego snu są doskonale obecne w społecznościach muzułmańskich. Ze względu na wypaczone europejskie poczucie tożsamości i wszystko to jest usprawiedliwane i traktowane jako element przejściowy, w drodze do tego wspaniałego celu. To mniej więcej taka świadomość, jaką mieli bolszewicy w latach 20. czy 30., niektórzy oczywiście, tzw. prawdziwi bolszewicy. Informacja, że woda wszystko zalewa, tu informacja, że wszystko się wali, tu informacja, że ludzie kradną na potęgę, że mamy do czynienia z masowym terrorem. Ludzka zdolność do odporności na fakty powiodowała, że uważano, iż to tylko przejściowe, jedynie ktoś zapomniał, że to ludzkie błędy.

Na pewno towarzysz Stalin o tym nie wiedział, bo gdyby wiedział...

Towarzysz Stalin nie wiedział, mądrzy ludzie nie wiedzieli, ale tak naprawdę nie ma się czym przejmować, bo ci, którzy podejmują decyzje, są tak mądrzy, mają tak pełną wiedzę, że oni sobie z tymi wyzwaniem w końcu poradzą. Najbardziej niesamowite jest to, że jak widać, lewicowa ideologia uniwersalna jest wykorzystywana do wspierania tych, którzy są jej jaskrawym zaprzeczeniem, bo cel jest tak naprawdę inny. Tym ludziom nie chodzi oczywiście o to, by utwierdzać panowanie islamu, ale by wykorzystać islam do walki z tym, co przeszłe, a potem, po ostatecznym zwycięstwie – co jest też ciekawe, na czym ostateczne zwycięstwo nad chrześcijaństwem w Europie Zachodniej miałyby polegać, bo już tego chrześcijaństwa tam jakoś dużo

Lewicowa ideologia jest wykorzystywana do wspierania tych, którzy są jej jaskrawym zaprzeczeniem, bo cel jest tak naprawdę inny. Tym ludziom nie chodzi o to, by utwierdzać panowanie islamu, ale by wykorzystać islam do walki z tym, co przeszłe.

wielu muzułmanów jest jednym wielkim obrazem zepsucia, ateizmu, negacji tego, co prawdziwe i ważne. W sensie duchowym nie ma nic do zaproponowania. Prawdę powiedzawszy – to również piszę w książce – ta ocena wcale nie jest taka nieprawdziwa. Co tym ludziom można by duchowo zaproponować? Jeśli Zachód jest zbudowany na kulcie prywatnego pożądania, dążeniu do maksymalnej konsumpcji – a to jest jedyny dający się uchwycić obraz tego, do czego prowadzi współczesna cywilizacja Zachodu – to trzeba powiedzieć, że jest to rzecz stosunkowo mało atrakcyjna. Używając języka Platona z jego *Dialogów*, mielibyśmy do czynienia z człowiekiem, który nieustannie się napycha i coraz więcej w siebie wchłania, ma coraz to nowe potrzeby i przyjemności, ale z tego zupełnie nic nie wynika. On jest tylko lepiej odżywionym, lepiej funkcjonującym, lepiej zaspokajającym swoje potrzeby, niby podstawowe i wytworzone przez otoczenie, zwierzęciem. W oczywisty sposób takie podejście pokazuje, że nie bardzo wiadomo, co można by tym ludziom zaproponować. To dobrze widać w powieści „Uległość” Houellebecq, o której też piszę w swojej książce. Jeśli kultura zachodnia jest kulturą w tej chwili tak mocno opartą na konsumpcjonizmie, dążeniu do przyjemności, zaspokojenia, emancypacji ze wszystkich zewnętrznych praw, zewnętrznych miar i zewnętrznych wartości, to nic dziwnego, że dla przybyszów z mocnym wpojonym wiarą w prawdę religijną nie jest to specjalnie atrakcyjne. Przybywają tutaj, bo jest im wygodniej, lepiej i łatwiej, ale nic z tego, w sensie duchowym, dla nich nie wynika. Stąd jest takie dwojmyślenie i dwudzielenie. Elementem tego rozprężenia, rozprężenia, słabości Europy są też – to jeden z ważnych elementów tej książki i od tego się ona zaczyna – różne wypowiedzi, gesty obecnego papieża Franciszka w stosunku do imigrantów, które są czymś zupełnie niebywałym, mówiąc delikatnie – dziwnym. Są niestety częścią problemu, o którym tutaj mówimy. Prawda religijna jest czymś na marginesie, a liczy się humanitarny gest otwarcia, który jest często gestem pustym i bez znaczenia.

Pytanie od słuchacza: Jak Pan Re-

Gołym okiem widać, że coś się zmieniło. Ja też dostrzegam na ulicach Warszawy, że muzułmanów jest więcej niż wcześniej. Na pewno nie jest to zjawisko na tak masową skalę jak w innych miastach europejskich, ale z pewnością coś się zmieniło.

daktor ocenia obecną politykę imigracyjną polskiego rządu? Na ulicach Warszawy widać, że w ciągu chyba pół roku pojawiła się ludność muzułmańska, która nie jest jeszcze w liczbie zagrażającej, ale wygląda to jak w latach 70. we Francji. Docierają do mnie sygnały, że muzułmanie obecni są też w innych miastach polskich. Mało się o tym

każał mu go zdjąć, bo zakłóca to porządek prawa. To po pierwsze. Po drugie, co się stało z równością, która była podstawową zasadą w czasach tworzenia Unii Europejskiej? Dziś pani Angela Merkel mówi, aby państwa przygotowały się na utratę suwerenności. Przecież pięknym państw Unii Europejskiej była różność. Teraz nie szanujemy

Naszych węgierskich gości i przyciągają musimy zapewnić, że Polska jest miejscem, w którym od stuleci ścierają się różne wpływy, stąd my dość spokojnie dyskutujemy i z naszym zainteresowaniem słuchamy informacji o ograniczeniu publicznej dyskusji, czemu służy np. walka z mową nienawiści.